

3 1761 05504167 7

L. M. H. J. SCHOENMAEKERS
BEGINSELEN
IN DE BEELDDE WISKUNDE

1916

UITGEGEVEN DOOR C. A. J.
VAN DISHOECK TE BUSSUM

Naar vriend vandevoege
dit exemplaar in zijn eigendom
aan Ch. J. van der Loo
20/6 1916

**BEGINSELEN DER
BEELDENDE WISKUNDE.**

VAN DEN SCHRIJVER VERSCHEEN:

ONTGIN U ZELVEN. *Tweede Druk.*

HET GELOOF VAN DEN NIEUWEN

MENSCH. *Vierde Druk.*

HET EVANGELIE DER AARDE.

CHRISTOSOPHIE.

MENSCH EN NATUUR.

HET NIEUWE WERELDBEELD.

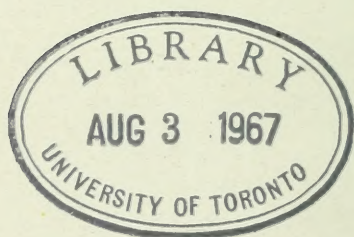
TIT BEGINSELEN DER
BEELDENDE WISKUNDE

DOOR

AUT14
DR. M. H. J. SCHOENMAEKERS

UITGAVE VAN ²⁾ C. A. J. VAN DISHOECK ⁷
TE BUSSUM, IN HET JAAR ³⁾ 1916

N.V. Boekdr. v/h L. v. Nifterik Hzn., Leiden.

INHOUD.

	Blz.
L. S.	
I. Voorbegrippen.	1
II. Lijn en straal	31
III. Volstrektheid van eerste orde	69
IV. Volstrektheid van tweede orde.	89
V. Volstrektheid van derde orde	109
VI. Volstrektheid van vierde en vijfde orde.	135
VII. Volstrektheid van zesde en zevende orde	151
VIII. De drie sferen.	169
IX. Het wezen van het katholieke denken.	199

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

L. S.

Als wiskundigen bezwaar maken tegen den naam „beeldende wiskunde” of als ze zeggen, dat mijn wijze van denken „niet tot de wiskunde behoort”, kan ik alleen antwoorden, dat ik op blz. 27. duidelijk heb gezegd: 1e. wat ik onder wiskunde versta en 2e. waarom ik mijn wijze van denken wel „wiskundig” noem. Overigens zal ik van harte dankbaar zijn voor alle eerlijke op- en aanmerkingen.

Gaarne beken ik, dat mijn werk allerminst „practisch” is in den gewonen, ondoordachten zin van het woord. Beeldende wiskunde is niet „toepasselijk” in welk „bedrijf” ook.

Maar wie mijn werk goed in zich opneemt, zal het levenlooze gaan inzien van de meeste praktische bedrijvigheid in onze moderne wereld. Dat inzicht is eigenlijk tòch wel... practisch. Want het geeft ons nieuwe mogelijkheden voor werkelijk denken, werkelijk voelen, werkelijk *leven*. Wij doen veel te veel en we leven veel te weinig. Wie beeldend-wiskundig denkt, gaat minder doen en meer leven. Zoo is de praktijk der beeldende wiskunde tegengesteld aan de praktijk der niet-beeldende, die den modernen mensch er toe bracht steeds meer te doen en steeds minder te leven.

Wie alvast *voelt*, dat hij te weinig leeft en te veel doet, heeft *behoefte* aan beeldende wiskunde. De moderne maatschappij voelt dit eigenlijk al

lang, maar zij durft het zichzelf niet bekennen. Als dat gevoel in haar gegroeid zal zijn tot ontzetting over haar jammerlijke levensleegte, zal zij wel moeten bekennen, en dan...

Of de schrijver van dit werk dan nog overeind staat, of zijn naam dan nog genoemd wordt, is van geen „practisch” belang. Maar de menscheid moet dan inzien, dat ware gedachte *beeldende* gedachte is, en dat beeldende gedachte *exact* kan zijn en *mededeelbaar*.

Maar eerst zal dat inzicht rijp worden bij vele enkellingen over den heelen aardbodem, plotseling, zooals het nu plotseling gerijpt is bij weinige enkellingen in het kleine Holland. We weten nu toch al, afgezien van allen biologischen vakstrijd over mutatie- of kruisingstheorie, dat nieuwe levenssoorten *plotseling* ontstaan. „Mutatietheorie en kruisingstheorie stemmen daarin overeen, dat nieuwe soorten kant en klaar in de wereld gezet worden, er dus van aanpassing in de gewone beteekenis van het woord, (de Darwinistische, M. S.) geen sprake kan zijn”. (Dr. J. P. Lotsy: „Het tegenwoordig standpunt der evolutieleer”, blz. 87).

Welnu, het beeldend-wiskundige denken is een denken *van een nieuwe soort*. Het weerspreekt de werkelijk levende gedachten der oudheid niet, maar dit is het nieuwe in beeldende wiskunde: eigen *exactheid*, eigen *controle*, eigen *mededeelbaarheid*, eigen *beelding*, en dat alles niet voor een of ander vak, maar voor ieder mensch met levendig verstand en waarheidlievenden wil.

M. S.

I.
VOORBEGRIPPEN.

Volstrekt en betrekkelijk.

We noemen *volstrekt*, wat het graadverschil van „meer of minder” uitsluit. *Betrekkelijk* noemen we, wat dit graadverschil meebrengt. Een volstreckte bol b.v. is niet „meer of minder” bol, maar eenvoudigweg bol. De bolvormen, die we in gegeven natuurwerkelijkheid vinden, zijn alle betrekkelijk bolvormig omdat ze alle „min of meer” den volstrekten bolvorm benaderen. Ze zijn alle „bij benadering” bolvormig. „Bij benadering” en niet „ongeveer”. Want een betrekkelijke bol is en blijft *wezenlijk* anders dan een volstreckte bol.

Het verschil tusschen volstrektheid en betrekkelijkheid is onder geen beding *geleidelijk* te verevenen, m. a. w. het verschil tusschen volstrektheid en betrekkelijkheid is altijd en uiteraard *wezenlijk*. Al maak ik b.v. den betrekkelijken bol ook nòg zoo rond, al verwijder ik nòg zoo zorgvuldig de oneffenheidjes van zijn oppervlakte — de betrekkelijke bol zal altijd betrekkelijk blijven. En niet omdat mij de middelen ontbreken dien betrekkelijken bol tot zuivere volstrektheid te vervormen, maar omdat het strikt onmogelijk is, het verschil tusschen volstrektheid en betrekkelijkheid geleidelijk te verevenen. We komen niet van betrekkelijkheid tot volstrektheid of van volstrektheid

tot betrekkelijkheid zonder *plotselingen* overgang.

Het woord „betrekkelijk” is een samenstelling van het woord „trekken” in de beteekenis van „geleidelijk gaan”. We zeggen van een processie, dat ze voorbij „trekt”, omdat een processie door haar langzamen gang ons het tegendeel van het „plotselinge” suggereert. Van een trein zeggen we wel, dat hij „vertrekt”, maar niet dat hij „voorbij trekt”. Het langzame vertrekken van een trein suggereert ons het geleidelijke; het voorbijgaan van een trein in volle vaart suggereert ons het plotselinge. Een oude vorm van trekken is „tijen”, waarvan ons woord „tijd” afkomstig is. Het begrip van „geleidelijk voorbij trekken” is onafscheidelijk en onmiddellijk verbonden met het begrip van „tijd” als *betrekkelijken* tijd: door-en-door geleidelijken, regelmatig, zeer gemakkelijk meetbaren voortgang.

Het woord „volstrekt” hangt samen met „strekken”. Het „volstrekke” is het „volut (en niet meer-of-minder) gestrekte”. De menschelijke denkdrift gaat uit naar het volstrekke, als strakke bestendigheid in het vergankelijk-betrekkelijke. Daar het echter onmogelijk is van het betrekkelijke tot het volstrekke te komen zonder *plotselingen* overgang, brengt het volstrekke evengoed het begrip mede van plotselinge verandering als van bestendigheid. Het volstrekke is *op zich zelf* bestendig, het betrekkelijke is *op zichzelf* veranderlijk en wel *geleidelijk-veranderlijk*, de overgang van

het betrekkelijke naar het volstreckte en van het volstreckte naar het betrekkelijke is *plotseling*. De menschelijke denkdrift gaat uit naar het volstreckte en daarom juist wil zij èn bestendigheid èn plotse-linge veranderingen of „omwentelingen”. De menschelijke denkdrift voelt zich in het betrekke-lijke alléén „niet thuis”. Zij keert zich af van het uitsluitend-betrekkelijke èn uit drang-naar-besten-digheid, die in het veranderlijke alléén niets bestendigs vindt, èn uit omwentelingsdrang, die het *geleidelijk*-veranderlijke „vervelend” vindt. De persoonlijkheid van den mensch, die zich als ge-boren denker van andere menschen onderscheidt, is beweeglijk uit drang naar bestendigheid in het vergankelijke. Een mensch, die „bedaard” is zonder meer, kan wel een knap geleerde zijn, geduldig in het „studeeren”, maar een „denker” is hij niet. Een mensch, die beweeglijk is zonder meer, is maar wispelturig, hij kan mooie, oorspronkelijke „invallen” hebben — een „denker” is hij niet. Het temperament van den denker is beweeglijk uit drang naar bestendigheid in het vergankelijke.

Denken.

Wat is denken? — *Denken is: een betrekkelijk natuurgegeven herleiden tot volstrektheid om die volstrektheid in het betrekkelijk natuurgegeven weer te vinden.*

Voorbeeld: Als we een bol „denken”, denken

we een volstrekten bol. Hoe komen we aan dien volstrekten bol? Door een betrekkelijken bol, dien we in de natuurgegevens ontmoetten tot volstrektheid te herleiden.

Dit „herleiden tot volstrektheid” (dat we in één woord „absoluteeren” kunnen noemen), is de eerste denkdaad. Zij begint, direct of indirect, bij zintuigelijke waarneming; maar zij blijft niet bij zintuigelijke waarneming, die ons alleen betrekkelikheden toont. Van de zintuigelijke waarneming „gaat zij uit” en komt tot het volstrekte. Omdat deze eerste daad van de zintuigelijke waarneming uitgaat is zij „inductief”. Maar het denken is met die eerste daad niet voltooid. Nadat we een betrekkelijk natuurgegeven herleid hebben tot volstrektheid, gaan we, denkende, naar de betrekkelijkheid terug en noemen dan een bepaald voorwerp b.v. een bol, daar we in dat bepaalde voorwerp den volstrekten bol bij benadering weervinden. Die tweede denkdaad kunnen we in één woord het „relativeeren” noemen. Omdat die tweede daad naar de betrekkelijke zintuigelijk-gegeven natuurwerkelijkheid terugkeert is zij „deductief”. De eerste en tweede denkdaad staan niet naast elkander, maar doorgrijpen elkaar in volledige éénheid. Ze leven „om” elkander, „terwille van” elkander en wel innerlijk: Alle *uitwendige* opzettelijkheid (b.v. het vooropgezet doel iets te „bewijzen”) is vreemd aan het wezen van het denken. Het denken is wezenlijk inductief-deductief.

De eerste denkdaad is „begrijpen”. De tweede is „aanschouwen”, *zinnelijk* aanschouwen. Het denken dat alléén begrijpt is het ware denken niet, maar slechts „verstandelijke opname”. Het ware begrijpen begrijpt om tot aanschouwing te komen: zóó alleen is het heel en al mènschelijk. De oude mystieken noemden het ware begrijpen en alle ervaring, die het ware begrijpen voorbereidt, *meditatie*. En het daaruit ontspruitende aanschouwen noemden zij *contemplatie*. Zij mediteerden om te contempleeren. Zij deden dat op hunne wijze, wij moeten het doen op onze wijze. Maar het wezen van het ware denken is en blijft meditatie en contemplatie.

Onze definitie ¹⁾ van denken formuleert het denken zooals het geheel van zelf, volkomen spontaan, in ons allen leeft. Zij formuleert den *onvervreemdbaren aard* van het denken, dien we niet kunnen verloochenen zonder het denken zelf te verloochenen. Wij moeten uit innerlijken, ondoelbaren natuurdrang zóó denken als deze definitie formuleert, wij kunnen niet anders. De meeste

1) Wijsgeeren maken dikwijls bezwaar tegen „definities”. Een definitie in streng wijsgeerigen zin is een kant-en-klare, voor altijd geldige, niet groeiende woordomgrenzing van een begrip. Gaarne geef ik toe, dat zulk een definitie niet werkelijk zijn kan, omdat in het werkelijk geopenbaarde leven alle omgrenzing groeit, ook alle woordomgrenzing. Ik gebruik hier het woord „definitie” in den zin van woord*karakteristiek*. Als deze karakteristiek een leven karakterizeert, blijft ze in wezen hetzelfde, maar ze sluit den groei niet uit.

menschen echter denken zoo als „per ongeluk” namelijk zonder zich bewust te zijn dat zij het zoo doen en niet anders. De beeldende wiskunde wil door deze definitie niet anders dan ons *bewust* en *methodisch* leeren doen wat de meeste menschen „per ongeluk” doen, als ze denken. De juistheid van die definitie is niet opzettelijk te „bewijzen”. Alle opzettelijk bewijs doet het denken geweld aan. Maar die definitie wordt „bewaareheid” in haar uitwerkingen. Hoe meer en hoe nauwkeuriger wij haar uitwerken, met des te helderder inzicht zullen we haar juistheid en „vanzelfheid” inzien.

Algemeen begrip en volstrekt begrip.

De natuurgegevens verschillen alle min-of-meer en gelijken alle op elkaar, min-of-meer. Dit geeft ons aanleiding, de natuurgegevens in te deelen in „groepen” van sterk op elkaar gelijkende exemplaren. In een „groep” natuurgegevens zijn vele dingen bij elkaar „gegrepen” omdat wij, blijvende bij de betreffende natuurgegevens en afgezien van alle volstrektheid, bemerken, dat die dingen een onmiddellijk „sprekende” maar toch betreffende overeenkomst met elkaar hebben. Het begrip, waarmee we zulk een groep dingen omgrijpen, is een „algemeen” begrip.

’t Is gemakkelijk in te zien, dat een algemeen

begrip heel iets anders is dan een volstrekt begrip.

Een algemeen begrip is een vervaging van vele zintuigelijke indrukken die ons op-zich-zelf geen „groepen”, maar niets dan aparte dingen laten waarnemen. Het algemeene begrip „paard” b. v. zegt paard in-het-algemeen, paard in-het-vage, en omgrijpt daarom zonder plotselingen overgang vele dieren tegelijk.

Een volstrekt begrip echter (b. v. „kubus”) is juist een zeer scherp begrip, een door-en-door exact begrip, verbonden met een scherpgeteekende voorstelling; het volstrekke begrip omgrijpt ook wel vele voorwerpen, maar heel anders dan een algemeen begrip: het omgrijpt ze met een plotselingen overgang, een „logischen sprong”, waarover later.

Een volstrekt begrip vooronderstelt een algemeen begrip en wel een *zeer* algemeen, zeer veel omvattend begrip. Een volstrekt begrip is een zeer vaag, zeer veel omvattend begrip, dat tot exactheid gekomen is en daardoor ook tot scherpe voorstelling komen kan. Het algemeene begrip „paard” b. v. is niet algemeen genoeg om tot exacte volstrektheid te worden verscherpt. Het algemeene begrip „levend organisme” is wel algemeen genoeg: het verscherpt zich tot het volstrekke begrip van organische lijn en organischen straal. We zullen later organische lijn en organischen straal leeren karakterizeeren als elliptische lijn en elliptischen straal.

Algemeene begrippen ordenen ons denk*materiaal*:

de betrekkelijke natuurgegevens. Maar zij behooren niet tot het denken zelf. Wie zal b.v. een bioloog een „denker” noemen als hij alléén bioloog is en dus alleen de levende organismen ordent in een nòg zoo overzichtelijke „systematiek”!

Volstreckte begrippen echter behooren onmiddellijk bij het denken zelf. De mathematicus b.v. is als mathematicus een denker, omdat hij als mathematicus in volstreckte begrippen leeft.

Algemeene begrippen „vergelijken” alleen: zij blijven bij meer-of-minder.

Volstreckte begrippen „onderscheiden” in strikten zin: zij zeggen wezenlijke verscheidenheid.

D e n k d r i f t.

We hebben al leeren inzien, dat onze menscheijke denkdrift twee functies heeft, die wel wezenlijk in elkaar grijpen, maar toch wèl te onderscheiden zijn: 1°. de „absoluteerende” functie, die de natuurgegevens tot volstrektheid herleidt, en 2°. de „relativeerende” functie, die de volstrekt-hed bij benadering in de betrekkelijke natuurgegevens wedervindt.

De eerste functie gaat uit van onze denkdrift *als taalgevoel*. De taal wil onderscheiden en wel nauwkeurig onderscheiden. Dit onderscheiden nu is onmogelijk buiten het absoluteeren om. Zoolang we uitsluitend bij betrekkelijke natuurgegevens blijven, kunnen we alléén meer en minder „ver-

gelijken"; in betrekkelijke natuurgegevens alléén is alles immers meer en minder. Zoodra we echter gaan „onderscheiden", niet alleen vergelijken maar *wezenlijk* onderscheiden, absoluteeren we. En zoodra we *wezenlijk en nauwkeurig* onderscheiden, functioneert ons taalgevoel. Wat is het meest fundamenteele en tevens nauwkeurige onderscheiden? Het *tellen*. Het taalgevoel heét taalgevoel, omdat het zijn fundamenteele nauwkeurigheid vindt in het getal. Als de taal nog niet aan het „tellen" toe is (b.v. bij een kind), dan is de taal strikt genomen nog geen taal maar slechts een geheel van „kreten", ongearticuleerd of nagenoeg ongearticuleerd. Het getal is onze meest fundamenteele en tevens nauwkeurige menselijke volstrektheid. Het getal is de taal „in aanleg". Hoe nu? Is het getal volstrekt? Is het wezen van het getal dan niet „meer of minder"? Neen. Het getal is, als getal, volstrekt en het relativeert zich tot *maat*. Het getal is volstrekt. Het getal „vijf" b.v. is niet „bij benadering" vijf of „meer of minder" vijf, maar volstrekt vijf. Maar de *maat* „vijf" is altijd „bij benadering" vijf. Wij kunnen niet volstrekt meten. Hoe fijner onze meetinstrumenten zijn, des te grooter is wel de kans dat we juist meten. Maar een „volstrekt" meten wordt ons juiste meten nooit. In de „maat" vinden we het volstrekte getal bij benadering weer. De „maat" is de fundamenteele nauwkeurigheid van onze denkdrift *in haar „relatieveerende" functie*, zij is die relativeerende functie

„in aanleg”. Getalgevoel en maatgevoel in éénen is de *geheele* tweezijdige denkdrijf *in aanleg*, en die aanleg wordt *voltooide werkelijkheid* in taal- en vormgevoel.

Zooals het getal een aanleg is tot nauwkeurige taal, zoo is de maat een aanleg tot nauwkeurigen *vorm*. De relativeerende functie van onze denkdrijf is *vormgevoel* ¹⁾. Taalgevoel en vormgevoel *in éénen* is onze heele en werkelijke denkdrijf. Wie alleen in taal denkt, absoluteert alleen en wordt althans in zijn denken eenzijdig „abstract”, zijn denken heeft geen terugwerkende greep in gegeven natuurwerkelijkheid. Wie daarentegen alleen bij vormgevoel blijft, kan hoogstens „zien”, maar komt niet tot de exacte zeggings van het woord; daarom kan hij niet de verhouding kennen van gegeven natuurvormen tot fundamenteele kosmische bewegingen (b.v. de elliptische aardebaanlijn); die fundamenteele regelmatige bewegingen zijn immers niet te zien, tenzij uit en door de zeggings van het woord. Bij den heelen denker echter functioneert taalgevoel en vormgevoel *in éénen*.

1) Niet vormgevoel. Het vormgevoel is „gevoel voor mooie vormen”, het vormgevoel is gevoel voor de wezenlijke vormonderscheiding. Het vormgevoel blijft overwegend bij het betrekkelijke mooier of minder-mooi, het vormgevoel „styleert” tot volstrektheid.

De logische sprong.

De overgang van het betrekkelijke tot het volstreckte en van het volstreckte tot het betrekkelijke kan wel met geleidelijkheid gepaard gaan (b.v. door geleidelijk denken worden voorbereid), maar die overgang zelf gebeurt, zooals we reeds opmerkten, plotseling. Die overgang „ontspringt” aan onze innerlijke ervaring en is daarom onmogelijk buiten eigen „oorspronkelijk” denken. Als wij b.v. aan kinderen willen duidelijk maken, dat we de aarde ondanks haar vele bergen en dalen „rond” mogen noemen, dan kunnen we die kinderen wel helpen het herleiden van betrekkelijke rondheid tot volstreckte rondheid voor te bereiden, door hun te laten zien dat de berghoogten zeer gering zijn vergeleken met de grootte der aarde. Maar als ze eenmaal inzien, dat de aarde de volstreckte rondheid „benadert” en daarom rond heeten mag, dan doet hun natuurlijke denkdrift een eigen, oorspronkelijke, plotselinge daad.

Dit voorbeeld is bij goed overwegen al voldoende, om ons duidelijk te laten zien, dat iedere „sprong” in ons denken niet willekeurig behoef te zijn, maar zeer logisch wezen kan. Iedereen zal ons logisch vinden als we zeggen dat de aarde tot volstrektheid herleid „rond” is. „Sprongen” maken we in ons denken allen, zoodra we oorspronkelijk denken. Daarmee is natuurlijk niet

gezegd, dat iedere denksprong logisch is. Verre van daar. Als iemand den vorm der aarde plotse-ling zou herleiden tot een kubus en de aarde „bij benadering” een kubus zou noemen, dan protes-teerden we zeker àllen in naam der logica — ofschoon de aarde *geleidelijk* evenmin tot vol-strekte rondheid als tot het volstrekt kubusvormige te herleiden is.

In naam der logica beteekent: in naam van onze menschelijke denkdrift.

Wanneer toch is de denksprong van het be-trekkelijke tot het volstrekte of van het volstrekte naar het betrekkelijke *logisch*? Wanneer is die sprong *onlogisch*? Die vraag is niet met algemeene regelen te beantwoorden juist omdat zij ons oor-spronkelijk, vrije denkleven raakt. Onze eigen denkdrift heeft over ieder afzonderlijk geval te oordeelen. De denkdrift van den een is wel zui-verder (onopzettelijker) en geoefender (scherper) dan de denkdrift van den ander, maar de denk-drift is voor ieder mensch zijn eigen innigste, onvervreemdbare leven. De denkdrift van een be-paald mensch kan wel de hulp aanvaarden van het denken van anderen, maar *leven* zal zij zèlf, àls zij leeft.

Is er dan geen uniformiteit in het denken van meerdere mensen mogelijk? Zeker wel. Maar niet in dien zin, dat een groep mensen zou kunnen denken, levend denken, naar gelijke, vast-gestelde normen. Uniformiteit in ons denken is

mogelijk in de *resultaten* van ons denken. In een „taal” wordt dit b.v. duidelijk bewaarheid. De menschen leeren hun moedertaal door vrije, spontane, persoonlijke oefening en uiting van hun denkdrijf, geholpen door het spreken hunner ouders. En het resultaat is vrije uniformiteit: ééne taal voor vele taal„verwanten”. Zoo kan ook *onze* vrije, persoonlijke spontane denkdrijf een wezenlijk uniform resultaat hebben: het wezen van de beeldend-wiskundige wereldverklaring. Voor zooverre we dat uniform resultaat bereiken zijn we „denkverwanten” met behoud van ieders persoonlijk, oorsponkelijk denkleven.

Zulke uniformiteit in het vrije denken is mogelijk, omdat het formeerend beginsel van die resultaten, onze denkdrijf, één is in alle menschen in weerwil van alle menschelijke denkverscheidenheden. Die éénheid wordt allermint „gemaakt” door gestelde denknormen; zij is den menschelijken aard diep in„geboren”. De menschen zullen ondanks alle verscheidenheid in hun zienswijzen hun inzichten aan elkander trachten uit te zeggen, omdat ze uit onvervreemdbaren natuurdrang moeten gelooven aan die diepste éénheid, waardoor 't hun mogelijk wordt elkaar te begrijpen.

Bewijzen en wijzen.

„Bewijzen” in strikten zin is een verstandelijk „dwingen” uitgeoefend met 't vooropgezette doel,

iemand een meening te doen aannemen. Als ik b.v. beschuldigd word, op een bepaalden tijd en een bepaalde plaats een moord te hebben begaan, en ik kan door getuigenverhoor mijn „alibi” doen blijken, dan „bewijs” ik mijn onschuld, dan „dwing” ik den rechter mij vrij te spreken. Het bewijs in strikten zin kan, omdat het een *dwang* is, nooit voeren tot innerlijk inzicht; het heeft alleen te maken met uitwendige feiten. 't Is b.v. best mogelijk, dat een innerlijk inzicht *mij* als den eigenlijken dader aanwijst van een moord, dien ik uitwendig niet bedreven heb; dat is best mogelijk, ook al bewijs ik zonneklaar, dat de uitwendige daad van dien moord begaan is door een ander.

Kan een inzicht dan niet worden waargemaakt? Jawel, niet door te bewijzen maar door te „wijzen”. Het „wijzen” in strikten zin is een opmerkzaam maken *ver* van allen opzettelijken „dwang”. Het „wijzen” is een onopzettelijk uitzeggen van een meening, in de vooronderstelling, dat een ander ernaar vraagt. In dit „wijzen” streven we ook wel naar meeningsovereenkomst maar dat gebeurt vanzelf, zonder toeleg, geheel ongemaakt, en bij hem die wijst en bij hem, die naar het wijzen luistert. Ook het wijzen kan uitwendig zijn, maar een „dwang” is het nooit: zoo wijs ik b.v. iemand uitwendig een weg. Het wijzen kan uitwendig zijn, maar dat is het niet *uiteraard*. Er is ook een wezenlijk *innerlijk* „wijzen”, een onopzettelijk verklaren van een inzicht in de vooronderstelling

dat een ander naar dat verklaren vraagt. Bij dit innerlijk wijzen of „verklaren” geef ik mijzelf over aan mijn spontane denkdrift en laat die spreken totdat ze duidelijk spreekt voor mij en voor anderen, die vrijelijk luisteren willen. Als anderen op die wijze tot verheldering van inzicht komen, heb ik hen tot niets „gedwongen”, maar dan heb ik mijne zeggings zóó verhelderd en vereenvoudigd, dat zij „vanzelfsprekend” geworden is en daardoor ingeschakeld wordt met de vrije denkdrift van anderen: zoo maakt een ware verklaring zichzelf waar door haar eigen klaarheid.

Zuivere wiskunde is inzicht. *Beeldende* wiskunde is *beeldend* inzicht. Wiskunde „bewijst” niets, zij „wijst” en daarom is ze wiskunde. Wat in wiskundeboeken „bewijs” genoemd wordt is geen bewijs *in strikten zin*, geen verstandelijke „dwang”, maar een vrije en vrijlatende wijzing of verklaring of verheldering.

Omdat zuivere wiskunde „inzicht” geeft en vrij is van allen dwang, ook van allen verstandelijken dwang, is de veelgebruikte uitdrukking „wiskundig bewijs” een ongerijmdheid. Hoe komt het dan, dat die uitdrukking zoo vaak gebezigd wordt? Dat komt, doordat het onge oefende denken de grootste zekerheid ziet in verband met een „bewijs”. Inderdaad geeft de wiskunde zeer vaak volkomen menschelijke zekerheid. Geen uitwendige zekerheid echter over een uitwendig en bewezen „feit”, maar de innerlijke zekerheid of „verzekerdheid”

van een helder inzicht. De volstrekte geldigheid van de stelling van Pythagoras b.v. is nooit of nimmer te „bewijzen”. Maar geen mensch met helder inzicht heeft er ooit aan getwijfeld. Wij zijn innerlijk verzekerd van haar onvoorwaardelijke geldigheid en wel volkomen *vrij* en uit *eigen* inzicht.

Inwendig (en uitwendig) en innerlijk (en uiterlijk).

Bij 't opwarrelen van stof sluiten we vanzelf de oogleden om de oogen te beschermen en eerst daarna bedenken we wat we deden toen we de oogleden sloten. Zulk een spontaan-natuurlijke beweging noemen we een reflexbeweging. Zij is onopzettelijk-redelijk en eerst nà haar geboorte kunnen we exact weten, welken zin ze heeft.

De levende (niet de technisch-„gemaakte”) woorden van een taal worden geboren als reflexbewegingen. Ze zijn vol van onopzettelijk-redelijken zin, maar eerst nà hun geboorte kunnen we dien zin exact kennen. Hoe nauwkeuriger en eerlijker wij luisteren naar de levende woorden, des te duidelijker zullen ze tot ons spreken, totdat hun zin zich scherp afteekent, inééns, als een plotse-linge openbaring. Bij het luisteren naar die geboren woorden controleeren en helpen we ons op velerlei wijzen (woordafleiding, vergelijking van synoniemen, vergelijking van woorden uit verschillende talen, en bovenal door exacte figuren, die de woord-

beteekenis uitbeelden). Maar het beslissende beginsel in het beleven van de juiste en levende beteekenis van een woord is onze ééne mensche-lijke denkdrift, die ons taalgevoel en vormgevoel verreint en verscherpt.

In ons taalleven zijn de woorden „inwendig” en „uitwendig”, „innerlijk” en „uiterlijk” geboren, niet opzettelijk gemaakt maar spontaan geboren, als zuivere reflexbewegingen. We gebruiken die woorden dikwijls verkeerd — ikzelf heb ze vroeger dikwijls verkeerd gebruikt. Maar als we nauwgezet luisteren naar het verschil tusschen inwendig (uitwendig) en innerlijk (uiterlijk), wordt ons een wijsheid „gewezen” zoo vanzelfsprekend van eenvoud, dat wij haar moeten waarvinden uit geheel innerlijke denkdrift.

Hoor die woorden zèlf :

„Het *innerlijke* is wèl te onderscheiden van het *inwendige*. Het „inwendige” is aan ons oog onttrokken door zijn uitwendig omhulsel en kan door het wegnemen, het wegwenden der uitwendigheid verzichtbaar worden. Zoo is b.v. het skelet een inwendigheid van den mensch : snijd een mensch maar open, en het skelet wordt zichtbaar. Het „innerlijke” echter is nooit te verzichtbaren door het wegwenden van een uitwendigheid ; integendeel : het wordt aanschouwbaar, juist aan zijn alleruiterste uiterlijkheid of „oppervlakte.” Aan de oppervlakte is het innerlijke aanschouwbaar als we die oppervlakte goed, nauwkeurig en ge-

heel natuurlijk aanschouwen kunnen. Want de natuurlijke oppervlakte van een werkelijkheid is de natuurlijke en volledige uiting van haar innerlijkheid. Het innerlijk leven van een mensch b. v. is niet te verzichtbaren gelijk het skelet, door de lichaamsoppervlakte te openen, maar door die lichaamsoppervlakte goed, nauwkeurig en geheel natuurlijk te zien en te laten zien. Dat weten de goede portretschilders wel: zij openbaren ons het innerlijkste leven van hun model, door ons het uiterlijke gebaar (oogopslag, gelaatsrekken enz. te leeren zien." („Het Nieuwe Wereldbeeld", blz. 3, 4).

Het verschil tusschen inwendig (uitwendig) en innerlijk (uiterlijk) is van het grootste belang in beeldende wiskunde. Ik zal daarom dit verschil nog verduidelijken door eenige woordenparen die er nauw mee samenhangen:

Afbeelding en uitbeelding. — De uiterlijkheid is *uitbeelding* van de innerlijkheid. Zij is „beelding" in strikten zin. Een heel fundamentele begripvoorstelling van uitbeelding is een cirkel. Het uiterlijke van een cirkel is de cirkellijn. En de stralen mèt het centrum zijn de innerlijkheid. Het centrum is de innigste innerlijkheid, de oorsprong, waarvanuit de heele cirkel geboren wordt. Vanuit den oorsprong rondt zich uit, beeldt zich uit, de heele cirkel. En omdat het wezen van den cirkel *uitbeelding* is, kunnen we dat wezen niet kennen dan door *uitbeeldende* kracht in onze denkdrijf. Wij herhalen den betrekkelijken cirkel,

dien we in gegeven natuurwerkelijkheid vinden, in en door ons absoluteerend en uitbeeldend denkvermogen, en zóó leeren we het wezen van den cirkel kennen. Zoolang we alleen maar van den cirkel verhalen en zijn geboorte niet in ons denkvermogen herhalen, „kennen” we den cirkel niet als uitbeelding. Willen we den cirkel werkelijk als uitbeelding kennen, dan moet hij oorspronkelijk wedergeboren worden in ons. — Voor de kennis van uitwendigheden en inwendigheden is die wedergeboorte in ons niet noodig. Uitwendigheden en inwendigheden kennen we door het opnemen en waarnemen alleen. Dat opnemen en waarnemen alléén is een bloot-afbeeldende functie van ons verstand en te vergelijken met het bloot-afbeeldende, *afdrukkende* verhaal van een doode fotografie. Een geneesheer kent b.v. het inwendige skelet van een mensch en het uitwendige weefsel daaromheen, bloot-afbeeldend. Met uit innerlijkheid geboren uitbeelding heeft zijn kennis niet te maken. Nu weet ik wel, dat dit verschil van uitwendig-afbeeldend en uiterlijk-uitbeeldend slechts betrekkelijk weergevonden wordt in betrekkelijke natuurgegevens. In de natuurgegevens is alle innerlijkheid meer-of-minder innerlijk en meer-of-minder inwendig; en daar is ook alle uiterlijkheid meer-of-minder uiterlijk en meer-of-minder uitwendig. Mààr, om betrekkelijke natuurgegevens bewust-denkend te leeren kennen, moeten we ze eerst bewust-denkend tot volstrektheid herleiden.

Inzage en inzicht. — Wie door een uitwendigheid weet heen te dringen, komt tot het zien van een inwendigheid, krijgt „inzage” in die inwendigheid. Wie b.v. door al het uitwendige vertoon van een koopmansbedrijf heen de boeken kan inkijken, krijgt „inzage” in die boeken. 't Spreekt vanzelf, dat men zóó alleen nooit tot „inzicht” komt. Het inkijken van inwendigheden kàn ons helpen als voorbereiding tot inzicht. Maar een inzicht is en blijft wezenlijk verscheiden van een inzage. Alleen dān is onze kennis een werkelijk inzicht, als we een uiterlijkheid kennen als uiterlijkheid van een innerlijkheid, *één met* die innerlijkheid. Alleen dān is onze kennis een werkelijk inzicht als we ons aan een uiterlijkheid bewust worden van haar eigen innerlijkheid. Dit woordenpaar leidt ons vanzelf naar het volgende:

Overzicht en doorzicht. — Wie uit- en inwendigheden goed weet te ordenen, kan ze „overzien”. De „systematiek” b.v. van de biologie geeft „overzicht”. Maar ten opzichte van uit- en inwendigheden allèen komen we nooit of nimmer tot doorzicht. Een overzicht kàn ons wel weer helpen als voorbereiding tot doorzicht. Maar een doorzicht is en blijft wezenlijk verscheiden van een overzicht. Alleen in zooverre is onze kennis een werkelijk doorzicht, als we een bepaalde uiterlijkheid kennen als een bepaalde uitbeelding van het *ééne Heelal*leven.

Verstand en rede. — Het onderscheid tusschen

„verstand" en „rede" is in beginsel reeds gezegd, toen we spraken van „algemeene" en „volstrekte" begrippen. Het verstand is een voorbereidende werkzaamheid tot ons denken; een werkzaamheid, waardoor we ons denkmateriaal (betrekkelijke natuurgegevens) indeelen al naar verschil en overeenkomst, dat we in dat denkmateriaal voor oogen en voor handen vinden. Het verstand „onderstreept" verschil en overeenkomst in de betrekkelijke natuurgegevens. Daardoor gaat het groepen en ondergroepen en sub-ondergroepen ordelijk scheiden of „indeelen". Indeeling is „ordelijke verdeeling", maar zij is en blijft verdeeling, die wel tot overzichtelijke „orde" komt, maar nog niet tot inzichtvolle en doorzichtvolle éénheid. Het verstand is in-wezen verdeelend of „ontledend" en de on-tastbare ontleding van het verstand brengt, althans in principie, de tastbare ontleding, de voltooide scheiding in stoffelijke werkelijkheid, mede: een bioloog b.v. verdeelt een dierlijk organisme met zijn ontleedmes en geeft namen aan de verschillende „bestanddeelen". Door verstand komt er deeling en dus afstand in de natuurlijk-ééne objectieve werkelijkheid. De afstand heft de werking op van deel tot deel in de natuurlijk-ééne objectieve werkelijkheid. Door den afstand van deel tot deel houdt onderlinge wisselwerking of wisselbeweging op en komt van „beweging" tot „stand". Daarom heet het verstand zeer juist *verstand*, en de deelen waartoe het de ééne werkelijkheid ontleeft, heeten

zeer juist *bestanddeelen*. Hoe scherper het verstand is, des te meer verdeelt het, des te meer snijdt het door, des te „precieser” wordt het: het woord „precies” hangt samen met het latijnsche „*praecidere*” dat „stuksnijden” beteekent. 't Is duidelijk, dat het verstand zich alleen bezighoudt met uit- en inwendigheden. Alleen uit- en inwendigheden zijn te ontleden tot „bestand”deelen. Uiterlijkheden en innerlijkheden zijn wel te onderscheiden, maar nooit te scheiden. Het onderscheid tusschen uiterlijkheid en innerlijkheid brengt onmiddellijk het inzicht en het doorzicht mee van het ééne leven, dat onscheidbaar is in weerwil van alle onderscheid. We kunnen b.v. uiterlijkheid en innerlijkheid van een cirkel wél onderscheiden, maar hoe bewuster dit onderscheiden wordt, des te duidelijker zien we de onverdeelbaarheid van zijn ééne, innerlijke-uiterlijke wezen.

De voorbereidende werkzaamheid van het verstand is van het hoogste belang voor het eigenlijke denken. Door zijn scherpe scheidingen voedt het verstand onze denkdrift op tot de kunst van scherp *onderscheiden*. Wie weigert, door harde verstandelijkheid heen te gaan, komt nooit tot scherp denken. Maar het denken is en blijft wezenlijk iets anders dan verstandelijk indeelen en ordenen. Wanneer wij het denkvermogen nadrukkelijk onderscheiden van alle verstandelijkheid, noemen wij het *rede*. De rede onderscheidt en vereenigt uiterlijkheid en innerlijkheid. Zij is onze denkdrift zelf,

voor zooverre zij het verstand vooronderstelt en beheerscht. De rede gaat van onze menschelijke innerlijkheid uit, en komt tot uiting of tot veruiterlijking van allerlei aard. De rede heet „rede” omdat zij „redet,” omdat zij „zegt” in den wezenlijken zin van het woord. De rede „praat” niet, zij „zegt”. En dit is het wezenlijke onderscheid tusschen „zeggen” en „praten”: wij „zeggen” b.v. woorden zooals een dichter verzen zegt, vanuit onze menschelijke innerlijkheid; zoodra ons spreken maar „praten” is, spreken we langs onze innerlijkheid heen — hoe ordelijk ons praten ook wezen mag. De rede is dichterlijk, zij dicht begrippenleven. „Zeggen” is in ’t latijn „dicere”. Dit „dicere” klinkt nog na in ons woord „dichter”, zooals zoovele latijnsche woorden nog naklinken in germaansche talen. De rede is dichterlijk, en, voor zooverre zij door harde verstandelijkheid is heengegaan, dicht zij scherpe, „exacte” waarheid.

Precies en exact. — Het harde verstand is het scherp-snijdende, het „preciese” verstand, het verdeelt en ordent. De rede is geroepen „exact” te zijn. Het woord „exact” hangt samen met het latijnsche „exagere” dat beteekent: van binnen naar buiten voeren. Wat uit onze innerlijkheid naar buiten treedt in scherp-onderscheidende taal, is „exact”. In de wandeling gebruiken we de woorden „precies” en „exact” door elkaar, in zuivere zeggings mogen we dat niet doen. Ik beken gaarne, dat ook ik vroeger die woorden vaak verwisselde.

Er is, strikt genomen, maar één exacte wetenschap: de wiskunde. Zij „zegt“ getallen en vindt maten. Zij is een exact denken in strikten zin — al is zij tot nu toe ook maar een exact denken „in aanleg.“ Waarom maar in „aanleg“? Omdat zij tot nog toe, tenminste voor zooverre zij „exact“ is, *blijft* bij getal en maat en daarom niet komt tot het exacte en *werkelijke* taalgevoel, niet komt tot het exacte en *werkelijke* vormgevoel, niet komt tot exact en *werkelijk* uitleven der menschelijke denkdrift. Zij is nog niet beeldend, *uitbeeldend* in vollen zin, omdat zij nog niet exact de verhouding doordenkt van volledig leven: de verhouding van innerlijkheid en uiterlijkheid.

Probleem en mysterie. — Een probleem wordt „opgelost“, een mysterie „geopenbaard“. Onder „probleem“ verstaan we ieder geheel van gegevens, waarin we orde moeten brengen om tot overzicht te komen. Een probleem is dus een geheel van gegevens, die we als in- en uitwendigheden behandelen, en het ordenend of oplossende beginsel is het verstand. Het oplossen van problemen is een voorbereidende verstandelijke werkzaamheid, 't is niet het denken-zelf. Ook in de wiskunde is het oplossen van problemen niet meer dan voorbereiding. Het wiskundige denken zelf is het uitwerken van inzicht en doorzicht.

„Mysterie“ beteekent „verborgenheid“. Het is, in strikten zin, de „natuur“ zelve. De natuur is verborgenheid, niet in den onvoorwaardelijken

zin, dat haar wezen ons altijd vreemd blijft, maar in den voorwaardelijken zin, dat zij zich alléén op ongemaakt-natuurlijke wijze openbaart aan ongemaakt-natuurlijke menscheijkheid. Het probleem is op te lossen door opzettelijk probeeren en listig zoeken. Het mysterie is mysterie, omdat het zich aan alle opzettelijk probeeren en listig zoeken onttrekt. Als wèrkelijk natuurmysterie wordt het toch openbaar, maar alleen aan diè menscheijkheid, die even spontaan-natuurlijk, even onopzettelijk is als de vanzelf-levende natuurgegevens buiten haar. Het mysterie is verhouding van uiterlijkheid en innerlijkheid. Het mysterie is uiterlijkheid àls veruiterlijkte innerlijkheid, één met die innerlijkheid. Het geopenbaarde mysterie is aanschouwbare en doorschouwbare uiterlijkheid.

Beeldende wiskunde.

„Beeldende wiskunde” is een methodisch geheel van redelijke verklaringen, die leiden tot exacte zeggng van beeldende verhoudingen.

Beeldende verhouding is verhouding van innerlijkheid en uiterlijkheid.

Beeldende wiskunde is „wis”kunde, omdat zij leidt tot „exacte” zeggng van verhouding. Zij is „beeldende” wiskunde, omdat zij leidt tot exacte zeggng van „beeldende” verhouding.

Beeldende wiskunde mag ook „positieve mystiek” heeten. „Mystiek”, omdat haar voorwerp het mysterie

is. „Positief”, omdat zij poneert of beweert tot „exact” weten.

Dit alles is nu in principie duidelijk. Het wordt steeds duidelijker en steeds meer bewaarheid in de verdere uitwerking der „beeldende wiskunde”.

Waarheid.

De definitie van het menschenlijke denken is tevens de definitie van het ware denken en dus van onze menschenlijke *waarheid*. Wie weifelend vraagt: „Is het menschenlijke denken wel *waar*?”, vertrouwt niet op de menschenlijke denkdrijf zèlf, hij kan niet hopen op wezenlijk inzicht en doorzicht der werkelijkheid en zal dus aan beeldende wiskunde vreemd blijven. Wie wèl op de menschenlijke denkdrijf vertrouwt, definiëert de menschenlijke *waarheid* als het menschenlijk denken-zèlf: *Waarheid* is „betrekkelijke natuurgegevens herleiden tot volstrektheid, om die volstrektheid in betrekkelijke natuurgegevens weer te vinden.”

Het voorwerp der menschenlijke *waarheid* is alle uiterlijkheid, voorzooverre zij door ons inzicht en doorzicht tot *klare* uiterlijkheid wordt, klare veruiterlijking van innerlijk leven. Het beeldend-wiskundige denken vooronderstelt daarom een onvoorwaardelijken eerbied voor wezenlijke „uiterlijkheid”, voor de wezenlijke „oppervlakte” der natuurgegevens, de „geboren” en niet „gemaakte” opper-

vlakke, de „ongeschonden", de „reine", de „heele", de „heilige" oppervlakte. Een gemoed, dat dien eerbied mist, heeft geen smaak voor beeldende wiskunde. De eerbied voor geboren „oppervlakte" is gemoedsreinheid. „De reinen van harte" zijn zij, die eerbied hebben voor de geboren „oppervlakte" van het menschelijke lichaam, en niet uitsluitend voor diè oppervlakte alleen, maar voor alle oppervlakte waaraan het ééne leven aanschouwbaar wordt.

In beeldende wiskunde wordt het volledig waar, dat „de reinen van harte God zullen zien". Want hun gemoedsaard is de aanleg, die 't den mensch mogelijk maakt te komen tot inzicht en doorzicht van de natuurlijke beelding als ééne veruiterlijking van het ééne beeldende of „scheppende" of „goddelijke" Leven.

II.
LIJN EN STRAAL.

Begripvoorstelling.

Wij leerden den cirkel kennen als een heel fundamenteele begripvoorstelling van „uitbeelding” of „veruiterlijkte innerlijkheid”. M. a. w.: Wij leerden den cirkel kennen als een heel fundamenteele *beeldende* begripvoorstelling. We zullen nog op die voorstelling moeten terugkomen. Maar eerst hebben we het belang in te zien van een beeldende begripvoorstelling in het algemeen.

De absoluteerende daad van het beeldende denken uit zich in het onderscheidende woord, onmiddellijke verwerkelijking van ons taalgevoel. De relativeerende daad van het beeldende denken uit zich in de beeldende aanschouwing van betrekkelijke natuurgegevens, onmiddellijke verwerkelijking van ons vormgevoel. Maar de verhouding van absoluteerende en relativeerende denkdaad, de levende éénheid van beiden, is: de beeldende begripvoorstelling. Zij is de greep van absoluteerende denkdrift in betrekkelijke werkelijkheid. Zij is inzicht van volstrektheid en betrekkelijkheid in éénen: bewustzijn van het volstrekke in het betrekkelijke.

De beeldende begripvoorstelling is natuurlijk nog iets anders dan de constructieve teekening, de „figuur”, waardoor we haar zintuigelijk verzichtbaren op papier of op 't bord. Maar de figuur is toch het vanzelf gebodene, heel natuurlijke middel om de begripvoorstelling te controleeren en te

verscherpen. Het beeldende denken zal zich vanzelf van haar bedienen als het tot exactheid komen wil. Afkeer van de „figuur” is onafscheidelijk verbonden met afkeer van *exact*-beeldend denken. De beeldende figuur is niet allèen contrôlemiddel, maar onmiddellijke veruiterlijking van de begripvoorstelling zelf; de begripvoorstelling is vanzelf figuurscheppend, zij teekent de figuur van haar eigen innerlijkheid uit. Daarom is de figuur niet maar een voorbeeld ter verduidelijking. Ook niet een grafische afbeelding, waardoor we het denken vergemakkelijken zooals een geneesheer het overzicht over het stijgen en dalen der temperatuur vergemakkelijkt door de „koortslijn”. Neen, de beeldende figuur is *uitbeelding*, uiterlijkheid van innerlijke beeldende begripvoorstelling, één met die begripvoorstelling.

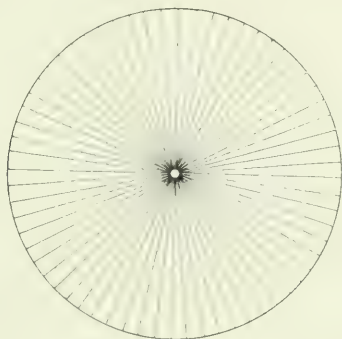
L i j n e n s t r a a l.

Aan de cirkelfiguur (fig. I) kunnen we gemakkelijk en zeker ons aller begripvoorstelling van „lijn” en „straal” verscherpen, m.a.w. die figuur geeft ons een controleerbaar-exacte karakteristiek van wat we allen, meer of minder vaag, onder „lijn” en „straal” verstaan.

De lijn is „lenig”, buigzaamheid is haar wezen. De straal is „strak”, hij kan niet buigen zonder buiten zijn straalkarakter te gaan, zonder „verlijnd” te worden.

De lijn „wijkt” om een middelpunt en is daarom „week”. De straal „ontspringt” aan een middelpunt, hij doet de lijn wijken, zijn eigen wezen is het tegendeel van week. De straal is „hard”.

Fig. I.

De lijn „ligt” om een middelpunt, verschillende lijnen markeeren verschillende „liggingen”, verschillende concentrische lijnen markeeren verschillende „lagen”. De straal „staat”, met zijn uitgangspunt tot „staan-” of „steun”punt. Of hij staat „naar boven” of „naar beneden” geeft maar verschil in richting, nièt in wezen: zijn wezen is „stand”.

De beweging in de lijn is „voortgang”. De beweging in den straal is „opgang”; opgang, die meteen „uitbreiding” is: vanuit het middelpunt gaan de stralen òp, en tevens gaan ze uit elkander.

De lijn „ontvangt” haar wezen van den straal, zij is „passief”, niet „indolent”, maar passief in strikten zin of „ontvangende”. De straal „geeft”,

hij doet de lijn geboren worden, hij is „actief”, niet „bedrijvig”, maar actief in strikten zin of „inwezen-gevend”, „scheppend”, „bevruchtend”.

De lijn is „horizontaal” in wezen. De straal is „verticaal” in wezen. Horizontaliteit en verticaliteit worden *gekaracteriseerd*, niet door *richting*, maar door *wezen*: onze tegenvoeters noemen verticaal, wat in richting tegenovergesteld is aan wat wij verticaal noemen. Het horizontale is karakteristiek lijn: lenige, wijkende, liggende, voortgaande, passieve lijn. Het verticale is karakteristiek straal: strakke, harde, staande, opgaand-uitbreidende, actieve straal.

De verhouding van lijn en straal is een verhouding van uiterlijkheid en innerlijkheid. Zij is *beeldende* verhouding: de innerlijke straal veruiterlijkt zich tot lijn, of: lijn is veruiterlijkte straal.

Geen lijn in de quantiteitswiskunde.

De gangbare wiskunde blijft, althans voor zover zij „exact” is, bij getal en maat. Zij kent wel verschillende qualiteiten van getal en maat, maar al haar beschouwingen uit en over „quali-quantiteitsverhoudingen” zijn toch alleen exact in *quantiteit*; haar exactheid gaat niet uit buiten meet- en rekenwerk. Buitendien, haar qualiteitsverhouding is zeker geen beeldende verhouding, geen verhouding van uiterlijkheid en innerlijkheid in strikten zin. Zoo blijft dus de exactheid der oude wiskunde

bij getal en maat, zij blijft bij het volledige denken *in aanleg*. Dien aanleg ontwikkelt zij verbazingwekkend, maar komt toch niet wezenlijk verder dan dien aanleg. Zij is als een teekenaar, die zich maar aldoor „oefent” om zijn aanleg te ontwikkelen, maar nooit gegrepen wordt door „élan” naar werkelijke kunst. De oude wiskunde past den aanleg van volledig denken ook wel practisch toe in de mechanica — mechanica is practisch-toegepaste wiskunde — maar die toepassing is geen eigenlijke verwerkelijking, geen beelding, geen veruiterlijking van innerlijkheid. De mechanica staat niet tot de wiskunde als uiterlijkheid tot innerlijkheid, maar als een practische toepassing alléén, waarbij van beelding geen sprake kan zijn. De mechanica is als de toepassing van een verbazingwekkenden teekenaanleg, maar die nooit „kunst” wordt, omdat hij blijft in niet alleen harde maar verharde verstandelijkheid, die tot geen lenige lijnbeelding komen kan.

De oude wiskunde weet niet van de beeldende verhouding van lijn en straal. Ook in lijn en straal kent zij alleen quantiteitsverhouding. Daarom kent zij geen lijn in wezenlijken zin, ook geen straal in wezenlijken zin, zij kent geen *wezenlijk* onderscheid van lijn en straal. Zij kent de lijn alleen als een abstracte „streep”, en zoo kent zij den straal ook alleen als een abstracte „streep.”

Omdat de oude wiskunde geen lijn kent in wezenlijken zin, leidt zij ook niet tot het wezenlijk aanschouwen van de „oppervlakte” als uiterlijkheid

van innerlijk leven, want oppervlakte is als uiterlijkheid: *lijn*. De „bol” oppervlakten zijn de meest fundamenteele lenigheid der oppervlakten, maar alle oppervlakten zijn spelingen van dien ondervorm „bol”. Iedere uitbeelding is in-den-grond uitbolling. Iedere oppervlakte is in-den-grond: lijn, lijn, lijn. Omdat de oude wiskunde geen lijn kent, moet zij verstoken blijven van het zien van geboren, ongeschonden, reine natuuruiterlijkheid.

Voor zooverre de wiskundigen „conservatief” zijn en dus bij niet werkelijk beeldende wiskunde *willen* blijven, moeten zij vijanden zijn van iedere positieve natuurverklaring, die wèl werkelijk beeldend is. Zij moeten van meet af iedere positieve natuurverklaring verwerpen, die zich uitwerkt tot wezenlijke en exacte aanschouwing van reine oppervlakte. Zij moeten vijanden zijn van alle positief „ware” aanschouwing, waar in den zin van onze waarheidsdefinitie.

Onze *publieke*, moderne gedachtenwereld is heel en al te karakterizeeren als een *conservatief*-wiskundige. In het publieke, moderne denkleven wordt geen gedachte „au sérieux” genomen, die niet beeldingloos is („nuchter” zooals „men” dat noemt) en alléén exactheid vindt in getal en maat. Onze publieke, moderne gedachtenwereld gunt de beelding alleen aan den artist, als „luxe”, en aan den naiëf-geloovige, als „stichting”, maar zij keert zich tegen alle beelding *in het zuivere denken*. De moderne mensch moet eerst *voelen*, hoe vreeselijk onwaar

deze houding is, vóór zijn behoefte aan beeldende wiskunde ontwaken kan.

Onze *publieke*, moderne praktijk is door-en-door de praktijk van lijnloos denken. In de mechanica is die heele praktijk gekarakteriseerd en de mechanica beheerscht de heele publieke bedrijvigheid. Zoolang de moderne wereld die praktijk wil en geen andere, moet zij zich practisch keeren tegen het voorwerp van ware aanschouwing en dus tegen alle geboren, niet-gemaakte, ongeschonden, reine „oppervlakte” of natuurruiterlijkheid. Zij móét uiteraard een natuurvernielende wereld zijn, vol vernielingswerktuigen en vivisectieproeven. Daarmee is de machine zeker niet onvoorwaardelijk veroordeeld. Waar de machine beelding *dient*, is zij natuurlijk goed. Maar *nu* karakterizeert zij de maatschappij, *nu* is zij de triomf van lijnlooze gedachte, de verheerlijking van het beeldinglooze denken. Daarom is zij *nu* een vloek tegen al wat beelding is of beelding kent. De moderne mensch moet eerst *voelen*, hoe vreeselijk tegen-natuurlijk de praktijk is van lijnloos denken, vóór zijn behoefte aan beeldende wiskunde ontwaken kan.

De praktijk van lijnloos denken brengt ook mede het exclusieve streven naar macht om der wille van de macht. Want macht is niet anders dan direct of indirect overwicht van een of andere soort quantiteit. Een lijnlooze quantiteitswereld sluit het tegendeel van macht uit. Dat tegendeel

is: recht. Recht is het erkennen van beelding (of schepping) in de dagelijksche levenspraktijk. De moderne mensch moet eerst *voelen*, hoe schreeuwend onrechtvaardig de praktijk van lijnloos denken is, vóór zijn behoefte aan beeldende wiskunde ontwaken kan.

De praktijk van lijnloos denken brengt ook mede den exclusieven eerbied voor het „vak” — want vakkennis of vakkunde is een *quantiteit* van wetenschap of bedrevenheid. De moderne mensch moet eerst *voelen*, hoe onmenschelijk dit is, vóór zijn behoefte aan beeldende wiskunde ontwaken kan. — Beeldende wiskunde is geen „vak”, maar de positivering van levende menschelijkheid, die in ieder vak geldt en schuilt, en die door ieder vak verkracht wordt in een wereld, die alleen quantiteit wil kennen en eeren.

L i j n e n s t r a a l i n b e t r e k k e l i j k e n a - t u u r g e g e v e n s .

De karakteristiek van lijn en straal, die we reeds uitwerkten, is een karakteristiek van volstrekt-heden. Wij vinden haar betrekkelijk weer in betrekkelijke natuurgegevens. En wel het gemakkelijkst in de *fundamenteele* natuurgegevens, die de wetenschap als haar zekerste uitkomsten heeft gegeven aan alle beschaafden, en die nu *natuurgegevens* mogen heeten, omdat zij niet meer privaateigendom zijn van een of ander geleerd vak.

De krachtwerking, die van het zonnemiddelpunt uitgaat, is een krachtstraling en die krachtstraling komt tot bepaalde *lijn* in de elliptische aardebaan. De oude wiskunde heeft ons die lijn als natuurgegeven geschonken, maar zij kent haar niet als lijn, zij kent haar alleen als abstracte, elliptische streep. De „terug”werking van de krachtstraling vanuit het zonnemiddelpunt is *zwaarte*, voor zooverre zij naar het zonnemiddelpunt „reageert”. Ook van het middelpunt der aarde gaat straling uit: de straling, die de aarde uitbolt. En die straling komt tot lijn aan de oppervlakte der aarde. De terugwerking van die straling is weer *zwaarte*, voor zooverre zij naar het aardemiddelpunt reageert.

't Is al heel eenvoudig, lijn en straal weer te vinden in die fundamenteele natuurgegevens. Zoo dra we met natuurgegevens te doen krijgen, die op die fundamenteele natuurgegevens zijn gebouwd, wordt het moeilijker. Beginners in beeldende wiskunde zien die moeilijkheid gewoonlijk niet voldoende; ze meenen al dadelijk in ieder bepaald ding precies te ontdekken wat straal en wat lijn is en worden ontmoedigd als ze merken, dat het zóó gemakkelijk niet gaat. Als we die moeilijkheid echter goed begrijpen, beginnen wij haar al weg te denken. En om die moeilijkheid te begrijpen komen we nog even terug op een onderscheid dat we al aanroerden: het onderscheid tusschen begripvoorstelling en figuur.

Begripvoorstelling en figuur.

De figuur is een zeer belangrijk hulpmiddel om onze begripvoorstelling te controleeren en te verscherpen. En de figuur, die een beeldende begripvoorstelling controleert en verscherpt, is zelf beeldend, beeldend in strikten zin, *uitbeeldend* en niet *afbeeldend*. De beeldende figuur wordt vanzelf geboren vanuit de innerlijke begripvoorstelling, voor zooverre die tot scherpe exactheid wil komen. Als we die figuur willen terugvinden in gegeven natuurwerkelijkheid, moeten we haar dus ook behandelen als een *uitbeelding*, niet als een *afbeelding*. Zij moet ons immers verhouding leeren zien van innerlijkheid en uiterlijkheid, met inwendigheden en uitwendigheden heeft zij niet te maken. Uitwendigheden en inwendigheden worden *afgebeeld*, uiterlijkheden worden als uiterlijkheden van innerlijkheden *uitgebeeld*. Met andere woorden: Als we een beeldende figuur willen terugvinden in gegeven natuurwerkelijkheid, moeten we niet vóór alles vragen of ze „lijkt” (*afbeeldingen lijken!*) maar of haar karakter zich aansluit bij het karakter van de gegeven natuurwerkelijkheid. Zeker, zoolang we bij *fundamentele*, „onderbouwsche” natuurgegevens blijven, zal de figuur óók „lijken”, omdat de natuur *fundamenteel* regelmatig-geometrisch werkt. En daarom konden we zoo gemakkelijk onze figuur, die de

verhouding van lijn en straal voorstelt, weervinden in fundamenteele natuurverhoudingen van zon en aarde. Maar zoodra we komen in den bovenbouw der natuur, is zij niet eenvoudigweg regelmatig-geometrisch meer; en dan kunnen we niet meer zeggen, dat de figuren lijken of dat ze niet lijken, dan hebben we met „gelijkenis” niet meer te maken. Dan moeten we vragen, of we het *karakter* van de figuur weervinden in het *karakter* van het natuurgegeven. Het *karakter* nu van een beeldende figuur werken we uit, niet in een *teekening*, maar in *woorden*, die door de beeldende figuur vanzelf worden ingegeven en gecontroleerd; zoo hebben we b.v. lijn en straal gekarakteriseerd in *woorden*, maar in *woorden*, die door de beeldende figuur werden ingegeven en gecontroleerd, en daarom even exact zijn als die figuur zelf.

Een voorbeeld van een paar breede, „bovenbouwsche” natuurgegevens zijn: *voortplanting* en *evolutie*. Wij allen, geleerden of ongeleerden, hebben van voortplanting en evolutie althans een *algemeen* begrip. De biologische wetenschap heeft het feitenmateriaal van voortplanting en evolutie zeer nauwkeurig „geprecieseerd”, maar zij heeft het in haar voortplantings- en evolutieleer niet gebracht tot de realizeering van een *volstrekt* begrip. Dat zal ze ook niet kunnen, zoo lang zij geen *beeldend* weten wordt.

Voortplanting en evolutie lijken zeker niet op

onze figuur, die lijn en straal uitbeeldt. Maar de voortplanting is toch wel degelijk te karakterizeren als *lijn*beweging in verhouding tot de evolutie als *straal*beweging: zoo leeren we de beeldende verhouding kennen van voortplanting en evolutie, zoo leeren we de voortplanting zien als uiterlijkheid van innerlijke evolutie.

Voortplanting is karakteristiek weergevonden lijn: zij is essentieel voortgang.

Evolutie is karakteristiek weergevonden straal: opgang, uitbreiding.

Als we eenmaal de principiële juistheid van deze karakteristiek hebben ingezien, mogen we haar uitwerken, geheel parallel aan de karakteristiek van lijn en straal, die we reeds gaven:

De voortplanting is „lenig”: lenige vrouwelijkheid is haar wezen, buigzame aanpassing haar levend voortbestaan. De evolutie is „strak”: zij voert de soorten op uit onbuigzame oorsprongdrift.

De voortplanting is „week”: zij verwerkelijkst zich uit gemoedsverlangen en tot gemoedsgehechtheid. De evolutie is „hard”, „hevig”. Zij verschijnt plotseeling tot omhoogscheping van een nieuwe soort ¹⁾.

1) *Plotseling*. Dit komt overeen met de levensziening van Hugo de Vries in zijn „mutatietheorie”. Deze levensziening wordt vrijwel algemeen door de biologen aangenomen, al opponeeren velen ook heftig tegen zijn *biologie*. Zelfs Lotsy, de heftigste *biologische* tegenstander van de Vries erkent het *plotselinge* karakter der evolutie. Het wezen van de Vries' levensziening is onbewust-beeldend, zij zal zich beeldend waarmaken en niet door biologische vakwetenschap alléén.

De voortplanting „ligt” als kalm-gelijke individuenreeksen van zich-gelijk-blijvende soorten; zij ligt in „lagen” van soorten. De evolutie „staat”, steil-schragend soort op soort.

De voortplanting is oorzakelijke „voortgang” van individu tot individu. De evolutie is „uitbreiding” omhóóg uit den levensoorsprong, die schept de oorzakelijkheid zelf.

De voortplanting „ontvangt”. De evolutie „bevrucht”.

De voortplanting is horizontaal in wezen, de evolutie is verticaal in wezen. Het staande Kruis met liggend-uitgebreide armen is het natuurlijke symbool van voortplanting en evolutie.

De voortplanting is de uiterlijkheid van de evolutie. De evolutie is innerlijke levensdrang, de oorspronkelijke, die zich telkens nieuw in de voortplanting veruiterlijkt: dáárom herhaalt ieder nieuw voortgeplant individu embryonaal alle soorten, die het vooronderstelt: het Leven begint bij ieder individu oorspronkelijk-opnieuw.

Tweeërlei exacte zegg ing.

Bij het zeggen van het volstrekte spreken we wezenlijk anders dan bij het zeggen van het betrekkelijke. Maar we kunnen exact spreken èn bij het zeggen van het volstrekte, èn bij het zeggen van het betrekkelijke. Beide zeggingen zijn ver-

scheiden van aard. Maar zij kunnen exact zijn, beiden, ieder op eigen wijze.

Het volstrekte is het bestendige. Daarom is de gang van het betrekkelijke naar het volstrekte een gang naar het bestendige. En als dit bestendige daarna wordt „gezegd”, zal onze taal het karakter dragen van het bestendige. De zegging van het bestendige heeft den stijl van bestendigheid: zij is *stellig*. Zij is zeker van haar recht stellig te zijn en laat daarom in haar stijl zelve de redelijke contrôle toe; en door haar stijl zelve blijkt deze de contrôle te zijn van de menschelijke denkdrift door middel van de beeldende figuur. De zekerheid, die deze contrôle geeft in de zegging van het volstrekte, is ook bestendig: zij is „rustige” zekerheid, zij is „grond” van zekerheid. Als de zegging van het volstrekte valschelijk wordt nageemaakt, is ze „orakelachtig”. Orakeltaal wil stellig schijnen, maar is het niet en daarom weert ze in haar zegswijze zelf alle contrôle. Toen we volstrektheid van lijn en straal zeiden, spraken we stellig, niet orakelachtig. Onze denkdrift, gecontroleerd door de exacte, beeldende figuur, moge oordeelen of dit werkelijk zoo is.

Het betrekkelijke is het geleidelijk-veranderlijke, het vergankelijke, het direct-zintuigelijk waarneembare in de natuurgegevens. Als we in het betrekkelijke het volstrekte weervinden, zeggen we het vergankelijke vanuit het bestendige. Hoe zal dan onze taal zijn? Doordat zij vanuit het besten-

dige spreekt, moet zij wederom stellig wezen en niet orakelachtig. Maar niet stellig zonder meer. Immers, doordat zij, sprekend vanuit het bestendige het vergankelijke zegt, moet zij haar stellige zegging inschakelen met de vergankelijke natuur, waarin zij het volstrekte wedervindt. Zoo is zij *fundamenteel* stellig, maar brengt veranderende zekerheid vanuit haar fundamenteele zekerheid mee, *groeïende* zekerheid met *groeïend* inzicht. En haar stijl zal zijn: stellig en zinnelijk-aanschouwbaar in ééne. Als die stijl valschelijk wordt nagemaakt, is hij orakelachtig en gezwollen-rhetorisch. Onze denkdrijf controleert ook deze zegging door middel van de exacte, beeldende figuur. Voordat we echter die contrôle verklaren, hebben we een onderscheid te maken tusschen „figuurzegging” en „figuurlijke zegging”.

Figuurzegging en figuurlijke zegging.

Het denken van het absolute is „figuurzeggend”.

Het aanschouwen van het betrekkelijke spreekt in „figuurlijke zegging”.

Het figuurzeggend karakter van het volstrekte begrip leerden we reeds kennen. Het volstrekte begrip zegt vanzelf zijn begripvoorstelling en zijn figuur. Maar het volstrekte begrip verliest zijn figuurkarakter niet, terwijl het zich in de betrekkelijke natuurgegevens inschakelt. Daar veraanschouwbaart zich in de natuur de sobere figuur,

maar blijft gedragen en geconstrueerd door exacte onderbeelding. Zoo wordt de sobere, exacte figuur tot figuurinhoudende natuurbeelding en tot figuurlijke, poëtische zeggings, zonder haar exactheid te verliezen. Dat gebeurt zoo geheel vanzelf. Daarom spraken we zoo vanzelf „figuurlijk” toen we de volstrektheid van lijn en straal weervonden in de betrekkelijkheden van voortplanting en evolutie. Figuurlijke wendingen kwamen met zoo geboden, onafwijsbare natuurlijkheid, b.v. deze: „De voortplanting „ligt” als kalm-gelijke individuenreeksen van zich-gelijk-blijvende soorten; zij ligt in „lagen” van soorten. De evolutie „staat”, steilschragend soort op soort”.

Contrôle der figuurlijke zeggings.

De figuur controleert tweezijdig. Naar de ééne zijde controleert zij de begripvoorstelling van het volstrekke; naar de andere zijde, de aanschouwing van het betrekkelijke. Zij controleert de begripvoorstelling van het volstrekke tot het zekere inzicht van het volstrekke: *rustig-zeker grondinzicht*. Als zij b.v. zegt, dat ik een zeker inzicht verkregen heb in de volstrekt-ronde cirkellijn, dan is dit zekere inzicht betrekkelijk „af”, èn als zekerheid èn als inzicht. Dan weet ik, althans principiëel, alles, wat van de volstrekt-ronde cirkellijn te weten is, en dan weet ik dat met principiëel „affe”, rustige, rustende zeker-

heid. Alles wat ik dan nog van de volstrekt-ronde cirkellijn begrijpen of zeggen kan, is maar uitweiding over hetzelfde (b.v. terwille van de duidelijkheid) of uiting van hetzelfde op andere wijze, maar nooit wezenlijke vernieuwing van inzicht, nooit wezenlijke verdieping en verbreeding.

De figuur controleert even stellig de aanschouwing van het betrekkelijke, maar toch heel anders, nl. tot steeds groeiende zekerheid en steeds zich vernieuwend, principiëel rusteloos inzicht. Als de figuur mij b.v. zegt, dat de voortplanting „lijn” is en de evolutie „straal”, dan zegt ze dat met fundamenteel-onafwijsbare stelligheid. Maar het inzicht dat ze mij daardoor geeft, groeit steeds door steeds nieuwe betrekkelijke natuurgegevens van voortplanting en evolutie, en mijn stellige zekerheid wordt hoe langer hoe duidelijker bewaarheid. De meditatie komt *uiteraard* tot kant-en-klaar begrijpen, al is dit in *betrekkelijke* menselijkheid natuurlijk altijd *betrekkelijk* kant-en-klaar. De contemplatie is *uiteraard* nooit kant-en-klaar. De contemplatie ziet de ééne figuur zich met steeds nieuwe vormen omspelen, stellig dòòr die figuur, maar wisselend in eigen aanschouwbare beweeglijkheid.

Figuurlijke zeggings in strikten zin.

We spraken van figuurlijke zeggings *in strikten zin*, d. i. van zeggings met een *stellige, exact-con-*
Beeldende Wiskunde.

strueerbare figuur tot steun en inhoud. Van die zeggingen alléén geldt het, dat zij uiteraard stellig zijn en zinnelijk-aanschouwbaar in éénen. Dit geldt heelemaal niet van „overdrachtelijke zegswijzen”, die in boeken over stijlleur helaas ook „figuren” genoemd worden. Overdrachtelijke zegswijzen zijn in waarheid nòch figuren nòch figuurlijke taal. Utdrukkingen als „gordijnvuur” en „kogelregen” en „vlammende geestdrift” zijn „overdrachtelijk”, maar ze hebben niet te maken met figuren in strikten zin, noch direct noch indirect. De betreuenswaardige verwisseling van „figuurlijk” en „overdrachtelijk” is mede schuld aan het vooroordeel der wetenschapsmensen tegen figuurlijke taal. In waarheid kan figuurlijke taal exact zijn, zij kan gecontroleerd worden door het natuurlijke contrôlemiddel van onze denkdrijf: de figuur. Wie figuurlijke zeggingen principiëel uitsluit, kan nooit controleerbaar relativeren. Als hij spreekt over betrekkelijke natuurwerkelijkheid, kan hij alleen controleerbaar „precieseren”; maar hij blijft verstoken van alle controleerbare nauwkeurigheid, zoodra hij het volstekte in het betrekkelijke wedervindt, zoodra hij m. a. w. werkelijk beeldend, volledig menschelijk denken gaat. Daarom zijn preciese wetenschapsmensen gewoonlijk zoo onbeholpen-onnauwkeurig als ze beeldende taal spreken of.... beoordeelen. Ze vermoeden niet eens, hoe nauwkeurig beeldende taal kan zijn. Ze vermoeden daarom ook niet, wat een levensworsteling er noodig is om tot nauw-

keurig-beeldende taal te kunnen komen. Gèèn „studie” is daarmee te vergelijken, en gèèn „strijd om 't bestaan”.

Het figuurlijke gebaar.

We zeiden: „De contemplatie (of relativeerende aanschouwing) ziet de ééne figuur zich met steeds nieuwe vormen omspelen, stellig dòòr die figuur, maar wisselend in eigen aanschouwbare beweeglijkheid”.

De relativeerende werking der figuur in betrekkelijke natuurvormen is de doorwerking van de geometrische onderbeelding van de natuur. Die onderbeelding doorbeeldt àlle betrekkelijke objectiviteit, ook de kleinste bijzonderheden. En we kunnen die doorbeelding der figuur in betrekkelijke werkelijkheid exact aanschouwen en exact uiten met de eigen exactheid van onze relativeerende denkdrijf, die is: *groeïende exactheid met groeïend inzicht*. Een afgesloten inzicht wordt ons relativeerend denken nooit, want wat „afgesloten” is, sluit allen groei uit en groei behoort tot het wezen der relativeering. Wie zegt, dat groeïende exactheid geen exactheid is, moge bedenken, dat deze relativeerend-beeldende exactheid tegendeelig-één is met exact weten van het volstrekte. Het exact-afgesloten weten van het volstrekte wordt eerst volledig beeldend waar, het wordt eerst *werkelijk*, als het zich bewaarheidt óók in zijn tegendeel: relativeerend, groeïend-exact aanschouwen.

Ja, de onderbeelding der figuur doorbeeldt alle betrekkelijke objectiviteit ook in de kleinste bijzonderheden. En een levend, beeldend inzicht ziet, omdat het groeit, *steeds meer* bijzonderheden doorbeeld van de figuur; een levend, beeldend inzicht ziet steeds meer bijzonderheden in waarheid: „figuurlijk”. En zij kan steeds meer bijzonderheden exact „zeggen” ook — maar nièt in woorden.

Alleen de figuurdoorbeelding in *direct-brede* natuurgegevens is exact te zeggen in woorden. De doorbeelding b.v. van lijn en straal in voortplanting en evolutie is exact te zeggen in woorden, figuurlijke woorden. Maar verbijzonderde beelding, *persoonlijke* beelding, wordt niet exact door woorden gezegd. Die zeggen we uit in „gebarentaal”. —

Er is „exacte” gebarentaal. De aanschouwde doorbeelding van de figuur in fijne levensbijzonderheden kunnen we exact zeggen in het gebaar. En dan zal ook het gebaar.... figuurlijk zijn, omdat het figuurdoorbeelding zegt.

In de fijne levensverhoudingen van mensche-lijke intimiteit is allèen het gebaar *exacte* uiting. Alle onfeilbare verstandhouding van het gebaar wordt daar weggepraat, zoodra we ons in woorden willen uiten.

Wie weet dit niet?

Maar weinigen weten, dat het onderleven van alle exacte gebaar *figuur* is. Het exacte gebaar is figuurlijk en dààrom kan het gestyleerd, *opnieuw* verbreed worden tot een gebaar, waarin de figuur-

beelding zóó duidelijk zich toont, dat het gebaar zelf in een figuur allèen al te karakterizeeren is.

De kruisfiguur is een voorbeeld van zulk een gestyleerd gebaar. Daarom heeft zij de intieme levensverhoudingen gewijd van de egyptische mysteriënbroeders en van de eerste Christelijke gemeenten.

Alle waarlijk beeldende kunst is exact gebaar, dat streeft naar figuurwording. De beeldende kunstenaar kent „exact” de doorbeelding van fundamenteele figuurconstructie in fijne levensbizonderheden van zijn aanschouwde werkelijkheid.

Hij kan die bizonderheden niet zeggen in woorden, omdat *geen* levensbizonderheid in woorden te zeggen is. Wie levensbizonderheden in woorden zeggen wil, „precieseert” ze maar tot doode uit- en inwendigheden.

Aan die woordprecieseering lijdt de biologische wetenschap. Aan haar woordprecieseering toont zij, dat ze geen beeldingsbizonderheid „aanschouwen” kan — zij „kijkt” er alleen naar.

Hoe komt het dan, dat vele moderne beeldende kunstenaars over hun werk gaan spreken en schrijven? — Een nieuw inzicht in betrekkelijke objectiviteit is krachtig groeiende in de tegenwoordige menschheid. Dat nieuwe inzicht moet eerst gezegd worden in woorden, die de *direct-brede* natuurgegevens nieuw verklaren. Dàn gaat onze cultuur de relatieveering ervan nieuw-aanschouwen in fijne levensbizonderheden. En dãn zal een nieuwe beel-

dende kunst de aanschouwing ervan gebaren... zonder woorden.

Zoolang echter de woordentaal het nieuwe inzicht nog niet duidelijk verklaard heeft in direct-brede natuurgegevens, zullen ook de beeldende kunstenaars trachten te spreken in woorden.

Want zij voelen wat het nieuwe inzicht noodig heeft — daar zijn ze kunstenaars voor. En ook zij trachten te spreken in woorden, en ze vinden hun kunst alleen niet genoeg... nòg niet.

V e r s t a n d s v e r s t i j v i n g .

Onze westersche gedachtenwereld kent geen lijn. En zij wordt beheerscht door geleerden, die willen blijven bij lijnlooze wetenschap. Daaraan is 't te wijten, dat onze verstandelijkheid eeuwen lang „verstijfd” was en niet verlenigd worden kòn tot beeldende redelijkheid. Verstand is uiteraard hard, hard als marmer. Maar het marmer kàn lijn ontvangen van een beeldend kunstenaar. Zoo moet ook het verstand, ondanks zijn harden weerstand, lijn kunnen ontvangen van het werkelijk beeldend denken, zoo moet het lenige redelijkheid kunnen worden. Kan het dat niet, dan is het hard niet alleen, maar vèrhard, of *stijf*. Dan *lijdt* het aan stijfheid, dan is het *ziek*.

De oostersche gedachtenwereld heeft aan die ziekelijke verstijving niet geleden. De oostersche gedachtenwereld kent „lijn”, zij is lenig, door en

door. Daarom is een oostersche kris zoo gracieus mooi en een westersche sabel zoo leelijk plomp.

Hiermee is zeker niet gezegd, dat we de oostersche gedachten moeten overplanten naar ons Westen, zooals Theosofen gewend zijn dat te doen. Oostersche gedachten zijn beeldend, maar teer: ze ontbloeden aan menschen, die gemakkelijk gelooven, ze zijn door sterkenden twijfel niet heengegaan. Zoodra teere, oostersche gedachten onveranderd overgebracht worden naar ons Westen, worden ze hier doodgeknepen. De gedachten „Karma" en „Reïncarnatie" b.v. verloren hier al haar lenige beelding, die juist haar oostersche waarheid is.

Neen, onze westersche gedachtenwereld kan alleen op eigen wijze verlenigd worden: op positieve, exacte, controleerbare wijze, en niet op de wijze van oostersch-beminnelijke, poëtische teederheid. Maar als onze westersche gedachtenwereld eenmaal lijn ontvangen gaat, zal haar lijn krachtiger bouw toonen dan de gedachtelijn van het Oosten. Als eens onze westersche gedachtenwereld genezen is van haar vreeselijke verstijving, zal zij leniger en stelliger zijn dan de oostersche, omdat zij sterkenden twijfel heeft gekend.

Heerlijke hoop voor ons Westen! Voor geen geneesmiddel mogen we terugdeinzen als het onze verstandsverstijving mede genezen kan. Een wereldoorlog zelfs is niet te erg.

Verhouding van tegendeelen.

De verhouding van lijn en straal is een verhouding van „tegendeelen”. Aan de figuur, die lijn en straal uitbeeldt, kunnen wij de verhouding van tegendeelen karakterizeeren.

De lijn is het tegendeel van den straal; zij is „ontvangend”, zij is „passief” in verhouding tot den straal, zij wordt uit straling geboren. De straal is het tegendeel van de lijn; hij is „gevend”, hij is „actief” in verhouding tot de lijn, hij doet de lijn geboren worden.

Tegendeelen staan tot elkaar in verhouding van wezenlijke activiteit en wezenlijke passiviteit.

Een werkelijke, ons allen vertrouwde realizeering van tegendeelen vinden we in onze geslachtelijkheid. Het mannelijke is het tegendeel van het vrouwelijke, en omgekeerd. Het mannelijke „geeft”, het „bevrucht”, het vrouwelijke „ontvangt”, het „wordt bevrucht”. In het mannelijke en het vrouwelijke vinden we volstrekte tegendeeligheid bij benadering weer.

Tegendeelen zijn onderscheiden deelen van ééne werkelijkheid. Zij zijn alleen werkelijk *in verhouding* tot elkander. De lijn is alleen werkelijke lijn in verhouding tot den straal. En de straal is alleen werkelijke straal in verhouding tot de lijn. Zoo is de vrouw alleen werkelijk vrouw in verhouding tot den man. Zoo is de man alleen werkelijk man in verhouding tot de vrouw.

Tegenverhouding.

Ieder tegendeel heeft zijn ander tegendeel. Ook de tegendeelige *verhouding* heeft haar ander tegendeel: veranderde verhouding of *tegenverhouding*. De tegenverhouding is eene verhouding van veranderde of „reageerende” tegendeelen. Aan onze figuur verklaard: De straal schept de lijn, en de lijn wordt geschapen door den straal, er is „verhouding” van lijn en straal. Maar de lijn reageert ook op den straal, er is weerstand en weerwerking in haar tegen den straal, m. a. w. er is ook „tegenverhouding” van lijn en straal. We hebben die tegenverhouding al weergevonden in de reactie van de aardebaanlijn naar de straling vanuit het zonnemiddelpunt, en in de reactie van de aardoppervlakte naar de straling vanuit het aardemiddelpunt.

Terwijl de verhouding uitgaat van het actieve, gaat de tegenverhouding uit van het passieve. In de verhouding schept de straal de lijn, in de tegenverhouding weerstreeft de lijn haar straling. Zoo wordt door de lijn de straling „tegegengewerkt”. De krachtstraling b.v. vanuit het zonnemiddelpunt wordt door de aardebaanlijn tegengewerkt tot zwaarte; ook de krachtstraling vanuit het aardemiddelpunt wordt door de aardoppervlakte tegengewerkt tot zwaarte. Al wat schept wordt door eigen schepping tegengewerkt, wèzenlijk tegengewerkt, wèggewerkt. Dat heeft Nietzsche zeer goed

ingezien, toen hij zeide, dat de scheppingsdaad zich altijd keert tegen haar eigen schepper. En omdat dit zoo door-en-door waar is, ontmoeten hier Nietzsche en Christusgeloof elkaar. Het Christusgeloof werkt dramatisch uit, dat de scheppingsdaad zich tegen haar schepper keert. „God sterft aan zijn eigen wereld” — dat leeft in het beeldende wezen van het Christusgeloof.

Maar ook de tegenverhouding heeft weer haar tegendeel: *nieuwe* verhouding. De scheppende werkelijkheid wordt wèl vernietigd door haar eigen schepping, maar zij wordt vernietigd tot nieuwe, herboren scheppende werkelijkheid. Zoo schept de zwaartekracht mede alle lichaamsbeelding. Christus herrijst, en de scheppende mensch moet sterven . . . tot Koningsmensch.

De tegenverhouding is dus geen „vijandschap”, maar beeldende ontvanging. Zij is in wezen niets anders dan noodige weerstand in het scheppingsmateriaal van den schepper. Zonder genoegzamen materiaalweerstand kan de beeldende kracht niet beelden. Een beeldhouwer kan geen beeld vormen in water.

Tegenovergesteldheden.

Tegenovergesteldheden staan tot elkaar, nièt als wezenlijke activiteit en passiviteit, maar als bevestiging en ontkenning. Voorbeelden: licht en duisternis, hoog en laag, warm en koud. Tegen-

overgesteldheden zijn geen „paar” deelen van ééne, maar onderscheiden werkelijkheid; tegenovergesteldheden zijn slechts graden van één en dezelfde werkelijkheid. Op den keper beschouwd zijn ze heelemaal geen *tegenheden* en wij noemen ze maar tegenheden, omdat we er een „normaal” gebied in zien, en dit normale gebied als een scheiding zien tusschen betrekkelijk te-veel en betrekkelijk te-weinig. We noemen b.v. „warm” wat warmer is dan een normale temperatuur, en we noemen „koud” wat minder warm is dan die normale temperatuur. Zoo noemen we „hoog” wat hoger is dan een normale stand, en „laag” wat minder hoog is dan die normale stand. Zoo noemen we „licht” wat lichter is dan een normaal schijnsel en „duisternis” wat minder licht is dan dat normale schijnsel. In tegenovergesteldheden is er *geen ander verschil* dan het betrekkelijke verschil van *meer-en-minder*. Zelfs lijnrecht tegenovergestelde „richtingen” zijn, als richtingen alleen, maar verschillen van meer-en-minder. Een richting naar links b.v. is eigenlijk niets anders dan een negatief, een „minder” van een richting naar rechts. Omdat in tegenovergesteldheden eigenlijk geen ander verschil is dan verschil van meer-en-minder, zijn ze ook niet tot werkelijke volstrektheid te herleiden. Want als we bij tegenovergesteldheden het betrekkelijke meer-en-minder wegdenken, dan denken we daar alles weg en herleiden het tot niets. Tegenovergesteldheden zijn er in het vol-

strekte niet. Volstrekt licht is gèen licht, evenmin als volstrekte duisternis. Volstrekte hoogte is gèen hoogte, evenmin als volstrekte laagte. Volstrekte warmte is gèen warmte, evenmin als volstrekte koude.

In betrekkelijke natuur beleven tegenovergesteldheden òòk geen eigen werkelijkheid. Vooreerst zijn ze daar geen zelfstandigheden, maar slechts invoeglijke en bijvoeglijke hoedanigheden vàn en ààn de lichamen. En dan: als die hoedanigheden met elkaar verbonden worden, verwerkelyken ze elkaar niet, maar „neutralizeeren” elkaar; donkere kleuren b.v. neutralizeeren lichte kleuren, laagte neutralizeert hoogte, koude neutralizeert warmte.

Er is geen *verhouding* van tegenovergesteldheden, want een „paar” tegenovergesteldheden zijn geen wezenlijk „paar”, ze zijn één *en dezelfde* ononderscheiden werkelijkheid; ze zijn beeldend, *niet* als tegenovergesteldheden, maar als tegendeel, als één tegendeel van een andere, *wezenlijk* andere werkelijkheid. Hoog-en-laag b.v. is als één geheel het „verticale”, en dat is het tegendeel van het „horizontale”. Warm-en-koud is als één geheel het lenige verschijnsel vàn de lichamen, dat we „temperatuur” noemen, waarneembaar in de lenige, elastische lichaamsuitzetting, en het tegendeel van de temperatuur is de „zwaarte”, het strakke verschijnsel, waarneembaar in den strakken lichaams„val”. Licht-en-duisternis is als één geheel het fundamenteel-strakke verschijnsel ààn de lichamen,

waarneembaar als strakke „licht''straling; en het tegendeel van het „licht'' is het „geluid'', het fundamenteel-lenige verschijnsel àan de lichamen, waarneembaar aan lenige, zoo gemakkelijk buigbare luchtvoortplanting. Met al die tegendeelen gaat natuurlijk ook verschil van meer-en-minder samen, maar toch is het tegendeelig onderscheid *wezenlijk* iets anders.

Dit alles is eenvoudige waarheid voor beeldende rede. Maar als het verstand lijdt aan verstijving, kan het geen tegendeelige verhouding begrijpen. Zoodra het verstijfde verstand over tegendeelen spreekt, verwisselt het beeldende tegendeelen met beeldinglooze tegenovergesteldheden. Juist de „knapste'' koppen lijden dikwijls het meest aan verstandsverstijving. Wijsgeerig doorkneede knappelingen kunnen b.v. met onverstoorbaren ernst beweren, dat licht en duisternis tegendeelen zijn, en dat ze inéénparen tot schaduw. Ze vinden het onomstootelijk waar, dat „zijn'' en „niet-zijn'' de fundamenteelste tegendeelen moeten heeten, en dat „zijn'' en „niet-zijn'' inéénparen tot „worden''!

Verstijfd verstand tegen beeldende rede.

De rede is tweezijdig: vrouwelijk en mannelijk.

De rede is vrouwelijk naar de zijde van de oorspronkelijke denkdrift, waarvan zij alle beelding ontvangt.

En mannelijk naar de zijde van luisterende menschelijkheid, tot wie zij zich bevruchtend uitstort, zeggende haar beeldende denken.

Die luisterende menschelijkheid is verstand, dat nog ontvangen kan, gered uit de algemeene verstijving: gezond is 't nog en vol beeldenden weerstand, weerwerkende tegendeel in scheppende tegenverhouding.

Maar het verstijfde verstand hoort ook en luistert niet. Het „weerstreeft” ook niet de beeldende rede, leven tegen leven, woord tegen woord, en daad tegen daad. Maar *ziek* is het, afgunstig gebeten op ontvangend en gevend redeleven, zooals verstijfd fatsoen gebeten is op jonge liefde.

Verstijfde verstandsmenschen „weerstreven” den eenzame niet, die gedachten uitzendt uit eigen levensvolheid.

Maar wel spreken ze af in kleine gebaartjes: „Laten we hem doodzwijgen, dan zal niemand zijn woorden ontvangen.

„En als dat niet lukt, laten we hem bespotten, dan durft niemand zijn woorden ontvangen.”

Ze zijn wereldwijsjes en gezeten-veilig. Ze hebben hun diploma's voor goèd en hun fatsoenlijken naam voor goèd, en hun eer als reputatie-van-stavast voor goèd. Al hun dingen hebben ze zoo gaarne voor goèd.

En de eenzame heeft geen ding voor goed, en wil geen ding hebben voor goed.

Hij beleeft niets dan verhouding.

Alleen als verhouding kan hij ontvangen en geven: zoo heeft hij niets te geven aan verstijfd verstand en niets te ontvangen van verstijfd verstand, dat altijd zegt: voor goèd of nièt!

Maar de eenzame geeft tòch. Omdat hij waar-menschelijk leven geeft, zal waar-menschelijk leven het ontvangen.

Ter oefening.

Ziehier een voorbeeld van tegendeelen, die jammerlijk met tegenovergesteldheden verwisseld worden. De naam van den schrijver, dien ik zal aanhalen, doet niet ter zake. Ik schrijf zijn zin maar over ter oefening:

„De oneindige drang (in den mensch) verwerkelijk zich door eerst zijn *tegendeel* te stellen, en in zich zijn tegendeel te overwinnen. Is niet de mannelijke wijsheid veroverd op de dwaasheid der jeugd, en wordt niet de innerlijke vrijheid gewonnen na het bewustzijn van benauwing en onmacht, zoodat alle schoonheid en waarheid onzes geestes tot stand komen door een overwicht over het leelijke en over de leugen?”

De cursiveering van het woord „tegendeel” is niet van mij maar van den schrijver zelf.

Die heele zin is een frase, vreemd aan het werkelijke leven, omdat hij alle werkelijke tegendeelheid doodknijpt en er tegenovergesteldheid van maakt. Wat al tegendeelen worden hier om koud

gebracht! Er blijven alleen tegenovergesteldheden over:

Wijsheid — dwaasheid

Vrijheid — benauwing en onmacht

Schoonheid — leelijkheid

Waarheid — leugen.

Wijsheid en *dwaasheid* zijn tegenovergesteldheden. De dwaasheid is de „ontkenning” van de wijsheid. Zij wordt niet door de wijsheid bevrucht, maar ten hoogste geneutraliseerd. Wat wordt dan wèl door wijsheid bevrucht? *Feitenkennis*. Feitenkennis is nog geen wijsheid, maar de wijsheid doorbeeldt haar tot *werkelijke* wijsheid: inzicht en doorzicht van werkelijk leven. *Wijsheid* en *feitenkennis* zijn tegendeelen.

Vrijheid en *benauwing* zijn tegenovergesteldheden. De benauwing is de „ontkenning” van de vrijheid. Zij wordt niet door de vrijheid bevrucht, maar ten hoogste geneutraliseerd. Wat wordt dan wèl door vrijheid bevrucht? *Plicht*. Plicht is nog geen vrijheid, maar de vrijheid doorbeeldt den plicht tot *werkelijke* vrijheid, tot breed kosmisch moeten, één met persoonlijk willen. *Vrijheid* en *plicht* zijn tegendeelen.

Schoonheid en *leelijkheid* zijn tegenovergesteldheden. De leelijkheid is de „ontkenning” van de schoonheid. Zij wordt niet door de schoonheid bevrucht, maar ten hoogste geneutraliseerd. Wat wordt dan wèl door schoonheid bevrucht? Het *practisch-noodige*. Het practisch-noodige is nog geen schoonheid, maar het schoone doorbeeldt het

tot *werkelijke* schoonheid: gratie in het practisch-noodige. Dit is het beginsel van alle sierkunst: het practisch-noodige moet practisch blijven, maar door onmiddellijke schoonheid worden doorbeeld tot sierlijke benooidigheid. *Schoonheid* en het *practisch-noodige* zijn tegendeelen.

Waarheid en *leugen* zijn tegenovergesteldheden. De leugen is de „ontkenning” van de waarheid. Zij wordt niet door de waarheid bevrucht, maar ten hoogste geneutraliseerd. Wat wordt dan wèl door waarheid bevrucht? De *natuurlijke illusie*. De natuurlijke illusie is nog geen waarheid, maar waarheid doorbeeldt haar tot *werkelijke* waarheid: levenswaarheid, weten en voelen in éénen. Dit is het beginsel van alle levenswaarheid. Schoolsche geleerdheid heeft geen illusie nodig. Levenswaarheid wèl. Levenswaarheid is zeker wars van alle opzettelijke, gemaakte, ongezonde illusie. Maar de natuurlijk-naïeve illusie heeft zij nodig om haar te verhelderen en zoo levenswaarheid te zijn. *Waarheid* en *natuurlijke illusie* zijn tegendeelen.

Laten we onze oefening nog even voortzetten en nu den zin „verbeteren.” Wat had de schrijver moeten zeggen, als hij nièt die tegendeelen met tegenovergesteldheden had verwisseld?

Dit:

De oneindige drang (in den mensch) verwerkelijkt zich door eerst zijn tegendeel te vinden en zich dan met zijn tegendeel bevruchtend te vereenigen. Is niet de mannelijke wijsheid de be-

vruchting van de feitenkennis in onze jeugd verkregen, en wordt niet de innerlijke vrijheid eerst werkelijke vrijheid als ze plichten doorbeeldt, zoodat alle schoonheid en waarheid onzes geestes leven in mooie en practische daden, in warmlevende en verhelderde illusies?

De zin is nu nog erg gewrongen, hij is verre van „goed”. 't Is onmogelijk van een frase een goeden zin te maken alleen door die frase te „verbeteren”. Maar de fouten zijn nu toch weg. En de zin zegt nu *werkelijkheid*. 't Was een oefening.

B e w e g i n g.

Er is beweging en beweging. Beweging in strikten zin en beweging in nièt-strikten zin. Beweging in nièt-strikten zin is een „verplaatsing” alleen, het gaan-van-een-weg, en in deze beweging is richting en snelheid de eenige zegbaarheid, quantitatief bepaalbare richting en quantitatief bepaalbare snelheid. Beweging in strikten zin echter is het weg-gaan, het wezenlijk veranderen of het opgeven worden tot iets wezenlijk anders.

Tegendeelen zijn bewegingen in strikten zin: de straal „verlijnt,” of „heft zich op tot lijn”, „gaat weg in de lijn” en de lijn, door haar reactie op den straal, gaat op, „gaat weg” in wezenlijke eenheid van straal-en-lijn, b.v. in het cirkelvlak.

Buiten tegendeelen is er geen beweging in strikten zin. „Trillingen” b.v. zijn *als zoodanig* be-

wegingen in niet-strikten zin. Zij geven tegenovergesteldheden van heen-en-weer, maar geen tegendeelen en zijn dus niet „beeldend”.

Beweging in strikten zin is *leven*. En zij kan leven zonder bedrijvig heen-en-weer-gaan, zij kan plaatselijk heel „stil” zijn. Trillingen, hoe grof of hoe fijn ook, verklaren geen leven. Maar de plaatselijk-stille verwording van tegendeel tot tegendeel is alleen als leven aanschouwbaar. De „stilte”, waarvan de oude mystieken spreken, is niets anders dan beweging in strikten zin, *leven in strikten zin*.

Aanteekeningen.

1⁰. De begripvoorstelling is zinnelijk, maar niet *zintuigelijk* zonder meer. Zij gaat van apart-zintuigelijke waarneming uit, wordt éénzinnelijke voorstelling, waarin alle aparte zintuigelijkheid is opgeheven; en keert, na het absoluteeren, naar apart-zintuigelijke waarneming terug. De tweede denkdaad doorbeeldt de zintuigelijke waarneming waarvan de eerste is uitgegaan. De exact beeldende figuur is het begin van het exact wederkeeren naar zintuigelijkheid in de tweede denkdaad. De beeldende figuur is zintuigelijke veruiterlijking èn voor het gezicht èn voor het gehoor. Zij is te „zien”, maar alleen met de verklaring van het woord, dat, direct of indirect, gehoorzintuigelijk wordt waargenomen.

2°. Het wederkeeren naar zintuigelijk gegeven wereld is de voltooiing van het denkleven. Daarom kunnen we ook eerst na dit „relatieveeren” exact weten, van welke zintuigelijke gegevens ons denken is uitgegaan. Overigens, de apart-zintuigelijke indrukken moeten eerst vervaagd worden tot „algemeene” begrippen, vóór ze tot „volstrekte” begrippen kunnen komen, zooals wij in het eerste hoofdstuk hebben gezien. We vervagen en „vergeten” dus de zintuigelijke scherpte van den zintuigelijken indruk in het „algemeene” begrip; die scherpte keert zinnelijk terug in het begripvoorstellende „volstrekte” begrip, en keert eerst zintuigelijk terug in de relativeerende denkdaad.

3°. Het relativeerende „aanschouwen” doorbeeldt „de” zintuigelijke waarneming, dus niet alleen het „gezicht”, maar alle zintuigelijkheid. Er is evengoed „gehoor”aanschouwing en „gevoels”aanschouwing als „gezichts”aanschouwing. Het aanschouwen is de ééne zinnelijkheid, voor zooverre zij naar de zintuigelijkheid van welk orgaan ook terugkeert, en dat met beeldende zinnelijkheid doorbeeldt.

III.

VOLSTREKTHEID VAN EERSTE ORDE.

Een volstreekte cirkellijn geen volstrektheid van eerste orde.

Een volstreekte cirkellijn is een ware volstrektheid. Zij heeft al het kenmerkende van „lijn”, en dat niet meer-of-minder, maar volstrekt. Een volstreekte cirkellijn is volstrekt *als lijn*. Maar zij is niet volstrekt zonder eenige beperking, zij is niet volstrekt als *oneindige lijn*, zij is geen volstrektheid *van eerste orde*, zij is niet *de* volstreekte lijn.

Want, al sluit een volstreekte cirkellijn ook alle meer-of-minder uit wat haar lijn karakter betreft, zij brengt nog meer-of-minder mede wat betreft den afstand tot haar middelpunt. Zij is als lijn wel volstrekt, maar de afstand tot haar middelpunt is betrekkelijk, zoolang zij een ronde *cirkellijn* blijft.

Als we nu, uitgaande van de cirkellijn, het middelpunt steeds verder en verder denken, wordt de cirkellijn bij gelijke lengte wel rechter en rechter, maar zij blijft toch een ronde cirkellijn al is ze ook een cirkellijn met zeer grooten straal.

Eerst als de straal oneindig groot wordt, als m. a. w. het middelpunt op oneindigen afstand wordt gedacht, als m. a. w. het middelpunt op oneindigen afstand wordt weggedacht, eerst dan is de lijn volstrekt *recht*, en eerst dan is zij een volstrektheid zonder eenige beperking, een volstrektheid *van eerste orde*.

De volstrekt-rechte lijn is „de”
volstreckte lijn.

Waarom?

Omdat allèen zij *als lijn* een volstrektheid is van eerste orde. Ook haar straal, de volstrekt-oneindige straal, is volstrektheid van eerste orde. De volstrekt-oneindige straal is ook „de” volstreckte straal. Want allèen hij is *als straal* een volstrektheid van eerste orde.

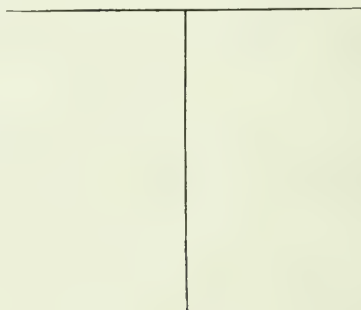

Fig. II.

De kruisfiguur.

De figuur, die de begripvoorstelling van het paar volstrektheden van eerste orde objectiveert, is de figuur der volstreckte rechtehoekigheid of: de kruisfiguur. 't Is de figuur, die straal-en-lijn voorstelt, herleid tot volstrektheid van eerste orde. Zij karakterizeert de verhouding der volstrektheden van eerste orde als een volstrekt rechtehoekige verhouding, een „kruis”verhouding.

Deze figuur is wezenlijk „open”. We kunnen haar trekken dóórtrekken naar alle zijden zoover we willen, zonder haar wezenlijk karakter te veranderen, en hoe ver we de trekken dier figuur ook dóórtrekken, zij krijgt daardoor nooit een „omtrek”, ze wordt daardoor nooit „gesloten”, ze is geheel en wezenlijk „onbegrensd”, en daadwerkelijk onbegrensd: ze sluit alle begrenzing uit. Omdat die figuur geheel vanzelf uit onze begripvoorstelling geboren wordt, karakterizeert zij de begripvoorstelling van volstrekte tegendeelen van eerste orde, als een begripvoorstelling van het wezenlijk „opene”, het wezenlijk en daadwerkelijk „onbegrensd”.

„De” volstrekte lijn karakterizeert den volstrekten Tijd.

Wordt er door de volstrekt-rechte lijn een *werkelijke* volstrektheid van eerste orde gekarakteriseerd? Ik vraag alweer niet, of er een werkelijkheid is, die op de volstrekt-rechte lijn „lijkt”, maar of er een werkelijkheid is, die door haar wordt gekarakteriseerd.

Het antwoord op die vraag hangt af van ons vertrouwen op de menschelijke denkdrift. Als we die denkdrift nièt vertrouwen, zal ons antwoord minstens weifelend uitvallen. Maar als we die denkdrift wèl vertrouwen en blijven dóórvertrouwen, dan moeten we gelooven aan haar *werkelijkheid*, dan moeten we m. a. w. gelooven, dat haar

begripvoorstellingen werkelijkheid uitzeggen en dat de figuren van haar begripvoorstellingen werkelijkheid karakterizeeren.

De werkelijkheid nu, die door de volstrekt-rechte lijn wordt gekarakteriseerd, is de volstrekte Tijd.

Want de volstrekt-rechte lijn „zegt” ons:

Voortgang zonder begin en zonder einde.

Voortgang, die niet begrensd is maar integendeel alle grenzen doorschrijdt.

Voortgang zonder richting en zonder snelheid.

Voortgang, die alleen volstrekt-*wezenlijke* voortgang is, geen voortgang van dit of dat, maar voortgang-zelf.

Voortgang, die alleen voortgang heeten mag in wezenlijken zin: als tegendeel dus van uitbreiding, maar die niet voortgang mag heeten in de bijkomstige beteekenis van richting of snelheid.

En dit alles zegt: tijd, *volstrekte Tijd*.

De volstrekte Tijd is werkelijk, of onze denkdrijf zelf is niet te vertrouwen. De volstrekte Tijd is werkelijk, beeldend werkelijk: hij is geen „ding” of „substantie”, maar beweging *in strikten zin*. Hij is werkelijk *in verhouding*, en wel in verhouding tot zijn tegendeel: volstrekte Ruimte.

„De” volstrekte straal karakterizeert de volstrekte Ruimte.

Waarom? Omdat volstrekt-oneindige straal ons zegt:

Uitbreiding zonder uitgangspunt en zonder einde.

Uitbreiding, die niet begrensd is, maar in tegendeel alle grenzen opent.

Uitbreiding zonder uitééngang uit een bepaald middelpunt en dus ook zonder vergrooting, zonder scheiding.

Uitbreiding, die alleen volstrekt-*wezenlijke* uitbreiding is, geen uitbreiding van dit of dat, maar uitbreiding-zelf.

Uitbreiding, die alleen uitbreiding heeten mag in wezenlijken zin: als tegendeel dus van voortgang, maar die niet uitbreiding heeten mag in de bijkomstige beteekenis van vergrooting of scheiding.

En dit alles zegt: ruimte, *volstreckte Ruimte*. De volstreckte Ruimte is werkelijk, of onze denkdrijf zelf is niet te vertrouwen. De volstreckte Ruimte is werkelijk, beeldend werkelijk: zij is geen „ding” of „substantie”, maar beweging *in strikten zin*. Zij is werkelijk *in verhouding*, en wel in verhouding tot haar tegendeel: volstrekten Tijd.

Volstreckte Tijd en volstreckte Ruimte als Heelal tegendeelen.

Een „Kosmos” (lett. „orde”) is de *bepaalde* volstrektheid van een zonnestelsel of het geheel van meerdere bepaalde volstrekteden van zonnestelsels. Kosmos is dus iets anders dan „Heelal”. Het „Heelal” is het Al-ééne, dat alle bepaalde kosmische volstrekteden (niet volstrekt van *eerste*

orde) doorgrijpt in levende, beeldende eenheid en niet alleen tot „ordelijk geheel”.

Volstrekte Tijd en volstrekte Ruimte zijn *Heelal*-tegendeelen. Volstrekte Tijd is (als lijn) de volstrekte uiterlijkheid van het Heelal. En volstrekte Ruimte is (als straal) de volstrekte innerlijkheid van het Heelal.

Is dan de volstrekte Tijd als volstrekte uiterlijkheid te „aanschouwen”, één met zijn volstrekte Ruimteinnerlijkheid? Ja, we vinden volstrekten Tijd aanschouwbaar in betrekkelijke werkelijkheid weer. Onze kruisfiguur zal ons zeggen waar. De figuur, die onze begripvoorstelling van volstrekten Tijd en volstrekte Ruimte uitzegt, zegt volstrekte openheid, of volstrekte en daadwerkelijke onbegrensdheid. Volstrekte openheid of volstrekte en daadwerkelijke onbegrensdheid aanschouwen we, betrekkelijk weergevonden, aan de oppervlakten der levende organismen, voor zooverre we die oppervlakten zich wezenlijk zien „openen”, d. i. voor zooverre we die oppervlakten haar bepaalde begrenzing zien opgeven in stagen gang van vorm naar vorm. Het „karakter” van volstrekte openheid vinden we aanschouwbaar weer in de betrekkelijke onbegrensdheid van iederen levenden natuurvorm, die zijn betrekkelijke onbegrensdheid toont, doordat hij gestadig zijn grenzen te buiten gaat, groeit, weggroeit, sterft. Zoo vinden we de volstrekt-open uiterlijkheid van Tijd weder in de vergankelijkheid zelf van iederen betrekkelijken, levenden en ster-

venden natuurvorm. In die vergankelijkheid zelf zien we den volstrekten Tijdgang dóórbreken en één met dien Tijdgang: „de” Ruimte. In de vergankelijkheid zelf zien we *Heelalleven* dóórbreken. De levende en stervende natuurvormen groeien en vergaan tot openbaringen van Heelal-leven, tot openbaringen van de verhouding van volstrekten Tijd en volstreckte Ruimte. De vergankelijkheid zelf zien we het duidelijkst in het „sterven”. Dáárom vindt de mensch intuïtief het sterven „heilig”, hij vindt het een Heelalopenbaring, en dat des te zuiverder naarmate hij meer overwinnend is heengegaan door bangen stervensnood. En daar het sterven als Heelalopenbaring de kruisfiguur meebrengt (duidelijk of onduidelijk, maar in ieder geval *uiteraard*) is het zoo heel natuurlijk, dat de mensch het „toonbeeld” van sterven ziet als een sterven „aan het Kruis”.

We zullen weldra zien, dat we volstrekten Tijd en volstreckte Ruimte nog anders kunnen noemen dan „Tijd” en „Ruimte”. Als wij „Tijd” en „Ruimte” zeggen, leggen we bewust of onbewust, den nadruk op het *constructief* karakter der Heelaltegendeelen, dus ook op de figuur, die ze uiteraard meebrengen. Tijd en Ruimte zijn, als volstrekt-open tegendeelen, de Heelalconstructie, die al het begrensde opent om het tot nieuwen vorm te laten komen. De eenheid van volstrekten Tijd en volstreckte Ruimte, is „punt”: volstrekt Tijdstip en volstrekt Ruimtepunt in éénen, „volstrekt punt”, volstrekt in eerste orde.

Dat punt is overal waar volstreckte Ruimte is en altijd wanneer volstreckte Tijd is. Dat punt is m. a. w. volstrekt overal en volstrekt altijd, het is „alomtegenwoordig”, het is „plaats”, *volstreckte* plaats. Waar en wanneer Ruimte en Tijd tot begrenzing of bepaaldheid komen, wordt ook plaats bepaald. Een bepaald tijdstip is een bepaald „feit” en een bepaald feit is meteen bepaalde plaats. Een feit „heeft plaats”. Wie het inwezenlijke „karakter”, den inwezenlijken „zin” van een feit nièt kan zien, blijft bij uitwendige feitenkennis alleen en heeft geen „inzicht”. Wie echter het inwezenlijke karakter, den inwezenlijken zin van een feit vermag te doorgronden, ziet een feit ook *constructief* en heeft wèl inzicht. De dichter van onze evangeliën had inzicht in het sterven van Jezus-Christus. Dáárom zag hij hem sterven „aan het Kruis”. Dat inzicht is constructief waar, ook al bewezen geschiedkundigen honderdmaal, dat Jezus-Christus niet gekruisigd is, maar gesteenigd. Dat inzicht is wezenlijk hetzelfde als het inzicht der Egyptenaren, die het kruissymbool kenden als een kosmisch Kruis, een figuurschepping van een kosmisch dóórzicht, doordringend tot de Heelaltegendeelen, die alle kosmische beeldingen doorgrijpen.

Zie nu, hoe taal en vormgevoel leven „terwille van” elkander. Zonder taalgevoel zou een inzicht in de Heelaltegendeelen onmogelijk zijn. Ik zeide al (blz. 12) dat vormgevoel alléén niet kan doordringen tot de fundamenteele kosmische bewegingen.

Nog oneindig onmogelijker zou het zijn voor het vormgevoel alléén, door te dringen tot Heelal-tegendeelen. Maar het taalgevoel alleen zou dat evenmin kunnen. Het taalgevoel alléén openbaart ons geen *constructie* en een waar inzicht, een *beeldend* inzicht, is altijd direct of indirect constructief.

K r a c h t e n s t o f.

De volstrekte Ruimte is de volstrekte activiteit in het Heelal, de ééne Heelalkracht zelf. Volstrekte Ruimte is identiek met „de” Kracht. We noemen de volstrekte Ruimte „Kracht”, als we den nadruk leggen op haar actief, bewegend wezen. En dan noemen we dienovereenkomstig den volstrekten Tijd: „Stof.” Volstrekte Stof is volstrekte passiviteit, volstrekte bewogenheid, zij is „de” ontvangende beweging zelf.

Wij bezigen hier het geboren woord „stof”, uitgaande van levend, algemeen taalgebruik. Het levende taalgebruik zegt door het woord „stof”: „wat behandeld wordt” of „wat krachtwerking ondergaat.” Herleiden we die geboren beteekenis tot volstrektheid, zonder er een vreemde vakbeteekenis aan of bij te „maken” dan blijkt volstrekte Stof (of het volstrekte *wezen* der Stof) identiek te zijn met volstrekte uiterlijkheid of volstrekte bewogenheid of volstrekten Tijd.

Als we beeldend-wiskundig denken, dus als we denken in beeldende verhoudingen, komen we er zeker niet toe, het wezen der stof te kenmerken

als een „wereldether” of een „wereldsubstantie”, die opzichzelf werkelijk zou zijn. Niets is werkelijk „opzichzelf”. Wat werkelijk is, is werkelijk *in verhouding*. Wat werkelijk is, is activiteit in verhouding tot passiviteit, of passiviteit in verhouding tot activiteit, of éénheid van activiteit en passiviteit beide.

Kracht is werkelijk in verhouding tot Stof. En Stof is werkelijk in verhouding tot Kracht. Kracht en Stof zijn één, werkelijk één en niet „identiek” of één *en hetzelfde*. Ze zijn *tegendeelig één, beeldend één, levend één*. En die eenheid is „zijn” in volledigen zin. Al wat volledig is, is actief-passief, al wat volledig is, is volstrekte of betrekkelijke werkelijkheid van kracht-èn-stof: kracht, voor zooverre het bewegend is, en stof, voor zooverre het bewogen wordt.

Schepper en Schepping.

De volstrekte Ruimte is, als straal, wezenlijk „innerlijk” en zij komt tot veruiterlijking in en tot lijn, in en tot den volstrekten Tijd. De Ruimte „verschijnt” in en tot den Tijd. De Tijd is de verschijning van de Ruimte. Al wat verschijnt heeft den Tijd tot grondverschijning. Al wat verschijnt is in Tijdverschijning „gegrond” en zijn verschijnen gaat in den Tijd weer „te gronde”.

Als we nu den nadruk leggen op de verschijningsdrift van volstrekte Ruimte en op het verschijning-ontvangende karakter van volstrekten Tijd, dan noemen we volstrekte Ruimte „den” Schepper (of

het volstrekte „Subject”) en volstrekten Tijd „de” Schepping (of het volstrekte „Object”).

Subjectiviteit is in-wezen „wat verschijnen wil”, wat zich wezenlijk veruiterlijken, uitstorten, uitzenden wil. En objectiviteit is in-wezen verschijning, veruiterlijking, uitstorting, uitzending. Subjectiviteit en objectiviteit, tot volstrektheid doorgedacht, zijn „het” Subject en „het” Object, „de” Schepper en „de” Schepping.

De eenheid van subjectiviteit en objectiviteit is *bewustzijn*. Bewustzijn is verhouding van subjectiviteit en objectiviteit. Bewustzijn is zijn *van* subjectiviteit *aan* objectiviteit. En die verhouding, tot volstrektheid herleid, is Heelalbewustzijn: het Bewustzijn van „den” Schepper aan „de” Schepping. In het geloof aan de „Triniteit” of „Heilige Drie-eenheid” schemert dit inzicht duidelijk door, al is het nog niet tot exactheid gekomen. Christus is het Heelalbewustzijn, de Wijsheid, de Logos, het Woord. Hij is bewust „van” den Schepper, de ééne Alkracht, den „Vader”. Hij is bewust „aan” de Schepping, het „uitgezondene”, den „Heiligen Geest”. De „Heilige Geest” is de „uitgezonden” Heelalgeest of Heelalkracht, het geobjectiveerde Al.

Daar volstrekte Ruimte identiek is met „de” Kracht en „den” Schepper, en daar volstrekte Tijd identiek is met „de” Stof en „de” Schepping, is ook de eenheid van volstrekte Ruimte en volstrekten Tijd identiek met de eenheid van Heelalkracht en Heelalstof, identiek ook met de eenheid van

„den” Schepper en „de” Schepping. Met andere woorden: het Heelalbewustzijn is identiek met het volstreckte Zijn en met de volstreckte Plaats. Die identiteit kunnen we heel ongedwongen zeggen in den zin: *Heelalbewustzijn Is Alomtegenwoordig*. Het volstrekt-onbewuste is nergens. Het volstrekt-onbewuste is niët.

Het onderbewuste.

De voorafgaande verklaringen zeggen ons van-zelf en exact, wat het „onderbewuste” is, waarvan de moderne psychologen gelukkig althans de hevige werkelijkheid erkennen.

Het onderbewuste is niets anders dan het Heelalbewustzijn, voor zooverre het zich in een bepaalde menschelijke werkelijkheid uitwerkt. Het onderbewuste is wezenlijk spontaan, 't is bewustzijns-„élan”, en als zoodanig een betrekkelijke uitwerking van het volstrekt-vanzelf-levende Heelalbewustzijn. Het onderbewuste kan bedachtzaam zijn of onbedachtzaam, maar „opzettelijk” is het nooit. Daarom is het ook voltooid bewustzijn, wat het „boven”-bewuste niët is. Het bovenbewuste wordt gekarakteriseerd door de „opzettelijkheid” waarvan het doordrongen is, en juist daarom is het geen voltooid bewustzijn. Alle opzettelijkheid immers streeft naar een *uitwendig* doel, en daarom is alles, wat van opzettelijkheid doordrongen is, niet voltooid in-zich-zelf: in eigen innerlijkheid en uiterlijkheid.

Gewoonlijk noemen de menschen „bewust” wat „opzettelijk” is. Zoo zeggen ze, dat ze iets „bewust” gedaan hebben als ze bedoelen: „ik deed het opzettelijk”. Dat komt, doordat de menschen in hun „spreken” nog lang niet toe zijn aan de onderbewuste, voltooide wijsheid van hun taal: hun „zinnen” zijn lang niet zoo wijs als hun „woorden”. In waarheid is het opzettelijk-bovenbewuste een bewustzijn, dat juist in en door zijn opzettelijkheid nog niet tot vollevend, vanzelflevend bewustzijn is gekomen, en dààrom ook nog geen vanzelfsprekende waarheid zeggen kan. Het bovenbewuste is te vergelijken met de „techniek” van een kunstenaar, die zijn techniek nog niet geheel meester is. Zoolang de kunstenaar zijn techniek nog niet „beheerscht”, werkt hij „opzettelijk” of „met toeleeg” of „bovenbewust”, en dan is zijn kunst nog niet „vanzelfsprekend” en getuigt daarom nog niet van volledig bewust kunnen. Zoodra hij echter zijn techniek beheerscht, spreekt zijn kunst vanzelf, en dan werkt de kunstenaar „onderbewust”, vollevend-bewust. En, als hij een groot kunstenaar is, werkt hij dan bedachtzaam-onderbewust. Ons bewustzijn wordt tot kunnen of „kunst”, doordat het onderbewustzijn wordt en zoo in het vanzelflevende Heelalbewustzijn volledig wordt ingeschakeld.

Beeldend-wiskundig denken is onderbewust denken en bedachtzaam denken. Bedachtzaam denken zonder toeleeg, *vanzelf bedachtzaam en methodisch denken*, dat is beeldend-wiskundige . . . denkkunst.

Het leven van het onderbewuste.

Het onderbewuste is tegenovergesteld aan het bovenbewuste. Het onderbewuste verwerkelijkst zich meer-en-meer, naarmate het meer opzettelijkheid neutralizeert. *Meer-en-meer*: de voltooidheid van het onderbewuste is natuurlijk altijd „betrekkelijk” voltooid. Het onderbewuste groeit, wordt volmaakter en volmaakter, doordat het zich overgeeft aan het volstrekt-voltooid Heelalbewustzijn.

Maar in-wezen is en blijft het onderbewuste „voltooid” in tegenstelling met de opzettelijkheid die het te neutralizeeren heeft. Voltooid, omdat het beeldend inzicht is, tweezijdig inzicht: *ervaring* van het subjectieve en *aanschouwing* van het objectieve.

Wij ervaren het subjectieve, en wel met des te rustiger grondzekerheid en grondinzicht, naarmate dit ervaren meer opgaat in het ééne Heelalbewustzijn.

Wij aanschouwen het objectieve, en wel met des te dieper groeiende zekerheid en breder zich verwijdend inzicht, naarmate we meer betrekkelijke uiterlijkheden aanschouwen, waarin de Schepper zich openbaart.

Het onderbewuste is tegendeelig één met het Heelalbewustzijn. Het onderbewuste is de daadwerkelijkheid van het Heelalbewustzijn. Ons

menschelijk onderbewustzijn heeft het Heelalbewustzijn noodig om uit rustige grondvastheid te kunnen oprijzen naar de veelheid der wereld. En het Heelalbewustzijn heeft ons menschelijk onderbewustzijn noodig om zijn éénheid te verwerkelijken in het oneindig grillige van de betrekkelikheden. Daarom mocht meester Eckhardt zeggen: „God heeft mij evengoed noodig, als ik God noodig heb.”

G e d a c h t e o v e r g a v e.

Als wij de opzettelijkheid in ons wegdenken tot onderbewust leven, dan geven wij ons denken vrijelijk over aan het volstrekt-onopzettelijke Heelalleven. Die vrije overgave van onze opzettelijkheid is een offer, het gedachteoffer aan het Heelalbewustzijn. Door die overgave „doorbrandt” het Heelalbewustzijn onze gedachten. Door die overgave denken wij vanuit het Heelalbewustzijn, dus vanuit den Schepper zelven.

Voor verstijfd verstand moet dit klinken als grootheidswaanzin. Verstijfd verstand weet immers alleen van *afbeelden* of *nadoen*. „Denken vanuit den Schepper zelven” beteekent voor verstijfd verstand niets anders dan „den Schepper nadoen”. Voor beeldende redelijkheid beteekent dit echter: sterven in den Schepper, en geen ander leven willen dan het leven van den Schepper. Dit sterven is zuivere deemoed in verhouding tot

de ééne scheppende Heelalkracht. En die deemoed gaat gepaard met onaantastbaar gevoel van eigen oorspronkelijke waarheid en waarde tegenover allen, die niet zoo sterven willen; tegenover allen, die niet hun gedachteoffer willen brengen aan den Schepper. Ieder waarachtig „geloovige” is deemoedig in dien zuiveren zin. De beeldend-wiskundige mensch is deemoedig, niet alleen in zuiveren zin, maar in geheel positieven, methodischen zin. Beeldende wiskunde is waarachtig en methodisch denken vanuit den Schepper. Beeldende wiskunde is: de verschijningsdrift van den Schepper bedachtzaam in ons ervaren om zijn Schepping bedachtzaam te kunnen aanschouwen.

A a n t e e k e n i n g.

De moderne natuurkunde erkent reeds algemeen, dat het begrip van Tijd wezenlijk samenhangt met het begrip van Ruimte. „Als men iemand vraagt,” zegt Melchior Palágyi, „welke samenhang er is tusschen Ruimte en Tijd, dan krijgt men gewoonlijk ten antwoord, dat deze begrippen zelfstandig zijn en volkomen onafhankelijk van elkaar. 't Is ook lang niet gemakkelijk, stelling te nemen tegen deze fundamenteele misvatting.... Wij hebben de slechte denkgewoonte aangenomen, het wezenlijk verband tusschen Ruimte en Tijd uit 't oog te verliezen: we hebben de zenuwen doorgesneden, welke die twee begrippen met elkaar verbinden, en daardoor

lijdt ons denken over Tijd en Ruimte aan een soort van ataxie." 1)

Het erkennen van een wezenlijk verband tusschen Tijd en Ruimte noemt de moderne natuurkunde het „relativiteitsprincipe". Het zal haar echter nooit gelukken, de verhouding van Tijd en Ruimte exact te doordenken, zonder exact te weten, wat *tegendeelige* verhouding of *beeldende* verhouding is. Als zij eenmaal tot exact inzicht in beeldende verhouding is gekomen, zal zij ook de beeldende verhouding leeren kennen van Tijd en Ruimte. En dan zal haar „relativiteitsprincipe" ook den naam krijgen, waarop het dan recht heeft: *relatieprincipe* of, hollandsch, *verhoudingsbeginsel*.

1) Die Relativitätstheorie in der modernen Physik. Vortrag gehalten auf dem 85. Naturforschertag in Wien.

IV.

VOLSTREKTHEID VAN TWEEDE ORDE.

Kosmos als tegendeel van Heelal.

De onbegrensde eenheid der Heelaltegendeelen werkt zich uit tot bepaalde „kosmische” eenheden. Een „Kosmos” is de bepaalde volstrektheid van een „zonnestelsel” en een zonnestelsel is een Kosmos, in betrekkelijke natuurgegevens weergevonden. De onbegrensde eenheid der Heelaltegendeelen „bepaalt zich” of „begrenst zich” tot Kosmos. Een Kosmos is een bepaald of begrensd constructief „tegendeel” van de onbegrensde Heelalconstructie. Het wezenlijk onbegrensde is niet onbegrensd in *negatieven* zin. Ware het dat, dan zouden „onbegrensd” en „begrensd” geen tegendeelen zijn maar tegenovergesteldheden. Het onbegrensde echter is onbegrensd in den *bevestigenden* zin van grenzen-scheppend en grenzen-opheffend.

De onbegrensde eenheid der Heelaltegendeelen werkt zich uit tot Kosmos. Wat beteekent „werkt zich uit”? Vanuit de grondeenheid van volstrekten Tijd en volstreckte Ruimte bouwt zich op de Kosmos, van bepaaldheid tot bepaaldheid, om ten slotte geheel uitgewerkt te zijn in het organische lichaam. Van „bepaaldheid tot bepaaldheid”. Iedere bepaling of begrenzing is begrensd in verhouding tot de Heelaltegendeelen, maar weer positief-onbegrensd in verhouding tot verdere begrenzing. De

Heelalconstructie-zelf schept steeds bepaalder en bepaalder grenzen. In die begrenzungen kunnen we grondbepalingen onderscheiden van kosmischen bouw, fundamenteele constructiedaden van de ééne Heelalconstructie-zelf. En omdat die grondbepalingen constructiedaden zijn van de ééne Heelalconstructie-zelf, moet iedere kosmische grondbepaling zich blijven openbaren als een te onderscheiden kosmisch constructie-stadium, altijd en overal, omdat de eene Heelalconstructie altijd is en overal: Tijd-zelf en Ruimte-zelf.

Die onderscheiden constructiedaden noem ik kosmische „beginbewegingen”. We zullen ze achter-eenvolgens behandelen als:

1°. het cirkelvlak, of volstrektheid van tweede orde.

2°. het elliptische vlak, of volstrektheid van derde orde.

3°. de bepaalde elliptische lijn, of volstrektheid van vierde orde.

4°. de lichaamsgestalte, of volstrektheid van vijfde orde.

5°. de voortplanting, of volstrektheid van zesde orde.

6°. de evolutie, of volstrektheid van zevende orde.

Het cirkelvlak.

De „eerste” kosmische bepaaldheid of het „minimum” van kosmische bepaaldheid is het volstrekte

cirkelvlak, de fundamenteele eenheid namelijk van volstreckte cirkelstraling en volstreckte cirkellijning.

Een volstreckte cirkellijn is een ware volstrektheid, maar een volstrektheid van tweede orde. Een volstreckte cirkellijn is volstrekt *als lijn*, maar niet als *oneindige* lijn, zij brengt één betrekkelijkheid mede: den afstand tot haar middelpunt. Zoo is ook een volstreckte cirkelstraal een ware volstrektheid, maar een volstrektheid van tweede orde. Een volstreckte cirkelstraal is volstrekt *als straal*, maar niet als *oneindige* straal, hij brengt één betrekkelijkheid mede: den afstand van zijn eigen lijn tot zijn eigen middelpunt.

Het cirkelvlak is te karakterizeeren als een oneindig-fijn weefsel van uitbreidende cirkelstralen en uitgebreide of uitgespannen cirkellijnen. De eenheid van cirkelstralen en cirkellijnen is eenheid van verhouding en tegenverhouding: zij wordt verwerkelijk door de actie der stralen met de daaraan tegendeelige ontvangst der lijnen, en door de reactie der lijnen met de daaraan tegendeelige vernietiging der stralen. Die vernietiging is in-wezen niets anders dan de opheffing van de veelheid der stralen tot de eenheid van de ééne straling. Door de lijnreactie worden de oneindig-vele cirkelstralen ineengesloten tot cirkelvlak. Met andere woorden: door de lijnreactie „sterven” de oneindig-vele cirkelstralen om op te gaan in de eenheid van het ééne cirkelvlak. Het ééne cirkelvlak is „nieuwe verhouding” van straal en lijn: her-

rijzenis van gestorven stralen tot nieuwe werkelijkheid.

Het volstreckte cirkelvlak is, als „minimum” van kosmische bepaaldheid, eenzijdig bepaald of eenzijdig begrensd, en wel door de minimum-grens, de „punt”grens. De eenige grens van het natuurlijk-geboren volstreckte cirkelvlak is zijn middelpunt. Vanuit dat middelpunt echter breidt het zich verder onbegrensd uit. Daarom kan het „eerste” kosmische middelpunt *als zoodanig* ook nog niet komen tot fundamenteele lichaamsvorming of „bol”vorming. Bij het lichaam hoort immers in-wezen de lichaams-*ommegrens* of *oppervlakte*. En die grens wordt nog niet gevorderd door het eerste kosmische middelpunt. Het eerste kosmische middelpunt komt, als minimum van bepaaldheid, alleen tot vlakvorming, vlakvorming in alle richtingen, of liever, *zònder bepaalde* richting; maar het komt niet tot lichaamsvorming. Iets uitvoeriger gezegd: De oneindig-vele vlakken, die van het eerste kosmische middelpunt uitgaan, zijn wel ineengesloten, tegendeelig één, beeldend één *als vlakken*, maar van vlak tot vlak zijn ze niet ineengesloten. Van vlak tot vlak zijn ze wel *aaneengesloten* omdat er geen „afstand” is van vlak tot vlak. Maar de beeldende eenheid van vlak tot vlak (de beeldende eenheid van het „lichaam”) is er nog niet. Waarom niet? Omdat er geen verscheidenheid, laat staan *tegendeelige* verscheidenheid, is van vlak tot vlak, en er dus ook nog geen beeldende eenheid van vlak tot vlak

zijn kan. Alle vlakken zijn nog *cirkelvlakken*, *aaneengesloten*, maar *gelijk* van vlak tot vlak, *tegen-deelloos* van vlak tot vlak.

Het „eerste” kosmische middelpunt is nog niet lichaammiddelpunt. Het is eerst middelpunt van ruimte (en tijd). We noemen het dan ook *ruimte-middelpunt* om het te onderscheiden van het *plastische* middelpunt, waarover later.

De „eerste” kosmische beginbeweging is dus kosmische ruimte en kosmische tijd in éénen. Zij is wel te onderscheiden van volstreckte Ruimte en volstreckte Tijd als Heelaltegendeelen. Kosmische ruimte en kosmische tijd zijn óók volstrekt, maar volstrekt in tweede orde. Waar we spreken van volstreckte Ruimte en volstrekten Tijd zonder verdere bijvoeging, bedoelen we volstrekt in eerste orde. Volstreckte ruimte en volstreckte tijd, in tweede orde van volstrektheid, zullen we kortweg noemen „kosmische ruimte”. Zoodat „kosmische ruimte” beteekent: de cirkelstraling vanuit het kosmische middelpunt (betrekkelijk: het zonnemiddelpunt), één met de cirkelomlijning om het kosmische middelpunt.

Lengte en breedte.

Het cirkelvlak is een eenheid van twee continualiteiten, straal en lijn. De straalcontinualiteit „strekt” zich vanuit het middelpunt en komt tot „lengte” doordat zij zich dóór de lijnen strekt, één met de lijnen. De lijncontinualiteit wijkt om

het middelpunt en komt tot „breedte” doordat zij dóór de uitbreidende stralen wijkt, één met de stralen. De lengte, in strikten zin, is straalcontinualiteit door de lijnen heen; de breedte, in strikten zin, is lijncontinualiteit door de stralen heen. Het volstreckte, kosmische cirkelvlak der kosmische ruimte is oneindig lang vanuit zijn ééne grens, het middelpunt. En oneindig breed òm zijn ééne grens, het middelpunt. Dienovereenkomstig zal het betrekkelijke cirkelvlak een betrekkelijke lengte en betrekkelijke breedte moeten hebben, en daarom zal de natuurlijke quantitatieve werking (de vergrooting of verkleining) van het betrekkelijk cirkelvlak zich moeten verraden als een quantiteitswerking „in de tweede macht”. Als ik b.v. den straal van een betrekkelijk cirkelvlak verdubbel, zal de quantiteitswaarde van het vlak niet tweemaal zoo groot worden, maar 2×2 maal zoo groot. Die quantiteitswerking van het cirkelvlak „in de tweede macht” is onafscheidelijk verbonden met den aard van het cirkelvlak. Waar ik een natuurlijke quantiteitswerking vind „in de tweede macht”, daar verraaft zich een natuurlijk, betrekkelijk cirkelvlak, betrekkelijkheid van en in kosmische ruimte.

Ik zeg „verraadt” en niet „karakterizeert”. De wezenlijke, beeldende karakteristiek van het cirkelvlak is en blijft „een oneindig-fijn weefsel van uitbreidende cirkelstralen en uitgebreide of uitgespannen cirkellijnen.” Het „meten” allèen karakterizeert nooit volledig de beelding van een

werkelijkheid. Maar, juist omdat het cirkelvlak een nog niet tot lichaam gekomen werkelijkheid is, kan het, ook als betrekkelijk vlak, niet direct-zintuigelijk gezien worden. Het kan zich alleen indirect toonen, het kan zich alleen „verraden” bij meting, doordat het namelijk quantiteitsvergrooting (of quantiteitsverkleining) accuseert in de tweede macht.

Betrekkelijk cirkelvlak.

Onze kosmische ruimte is vol van natuurlijke betrekkelijke cirkelvlakken, waarin we het volstreckte cirkelvlak weervinden.

Iedere lichtuitstraling b. v. is een betrekkelijke ruimtewerking en zij verraadst het betrekkelijke cirkelvlak door quantiteitswerking in de tweede macht. De natuurkunde leert ons, dat de lichtsterkte afneemt evenredig aan de tweede macht van den afstand tot de lichtbron. Zeker, het licht is niet direct-zintuigelijk als vlak te zien, we zien het licht heelemààl niet zintuigelijk, onze oogen kunnen alleen de door het licht beschenen voorwerpen waarnemen. Maar bij meting blijkt, dat de quantiteitswerking (toename of afname) van het licht gebeurt in de tweede macht. Daarom verraadst zich het licht als betrekkelijke verwerking van het volstreckte kosmische cirkelvlak of ruimtevlak. Het licht is, als natuurgegeven: ruimteverschijnsel. En wel fundamenteel ruimte-

verschijnsel, omdat de verschijnselwerking (het schijnsel) zoo duidelijk gegeven is als *primaire* ruimtewerking: uitgang uit zijn middelpunt, de lichtbron. De lijnweerwerking *naar* de lichtbron „constateeren” we, doordat we, bij meting, het licht zich zien „verraden” als vlakwerking. Maar die weerwerking is niet als verschijnsel „gegeven”.

Ook de „vrije val” der lichamen is een betrekkelijke verwerkelijking van het kosmische ruimtevlak. Als een lichaam „vrij valt”, zijn de afstanden, die het doorloopt vanaf het beginpunt, evenredig aan de tweede macht der tijden gedurende welke die afstanden zijn afgelegd. Als we b. v. de tijden voorstellen door de getallen 1, 2, 3, 4, 5, dan zullen de afgelegde afstanden in die tijden moeten voorgesteld worden door de verhoudingsgetallen 1, 4, 9, 16, 25. We meten dus in den „vrijen val” een quantiteitswerking in de tweede macht, een natuureigenschap van betrekkelijke cirkelwerking dus. Is die vlakwerkelijkheid direct-zintuigelijk te zien? Neen, evenmin als het licht. Maar bij meting blijkt, dat de quantiteitswerking van den vrijen val gebeurt in de tweede macht. Daarom „verraadt” zich de vrije val als betrekkelijk cirkelvlak. Het valgebaar van een vrijvallend lichaam is tegendeelig één met het lijn- en straalweefsel van de kosmische ruimte, het vrije valgebaar is een betrekkelijke daad van het kosmische cirkelvlak of van de kosmische ruimte.

Ook de slingerbeweging is een betrekkelijke ver-

werkelijking van het kosmische cirkelvlak. De lengte van den slinger neemt toe in de tweede macht van den slingertijd. Als een slinger bij 1 sec. slingertijd een lengte heeft van 1 meter, heeft hij bij 2 sec. slingertijd een lengte van 2×2 meter. Zintuigelijk zie ik weer geen cirkelvlak bij de slingerbeweging. Maar de quantiteitswerking van den slinger verraadt de slingerbeweging als een betrekkelijke werkelijkheid van het volstreckte kosmische cirkelvlak. Ook de slingerbeweging is een betrekkelijke ruimtebeweging in en van de kosmische ruimte.

Al die tweede-machtswerkingen zijn gegevens der natuurkunde. Ze zijn nu „natuur”gegevens, omdat ze ieder mensch gegeven worden en niet het privaateigendom blijven van het natuurkundige „vak”. Ieder *mensch* mag die tweede-machtswerkingen trachten te verklaren, ook als het natuurkundige vak er geen verklaring voor vindt. Nu, de natuurkunde als „vak” zal niet tot een inzicht in die tweede-machtswerkingen kunnen komen. Want zij is niet beeldend en een inzicht is wél beeldend, een inzicht is constructief. Welnu, een beeldend inzicht zegt ons, dat al die betrekkelijke tweedemachtswerkingen betrekkelijkheden zijn van de eerste kosmische bepaaldheid of eerste beginbeweging, die we hebben leeren kennen als kosmische ruimte, begrensd in het kosmische zonnemiddelpunt, maar onbegrensd naar buiten. De kosmische ruimte is een beeldende werkelijkheid in de tweede macht.

Zij is een geheel van oneindig-vele, naar buiten onbegrensde cirkelvlakken, die dóórwerken overal en altijd, en die niet wezenlijk afhangen van de lichaamsvormen, omdat zij nog geen *vorm* zijn, maar *vlak*.

De kosmische ruimte een werkelijkheid in de tweede macht.

Wij zijn onbedachtzaam geneigd, de kosmische ruimte te beschouwen als een werkelijkheid in de derde macht. Wij zijn onbedachtzaam geneigd, te meenen, dat iedere betrekkelijkheid van de kosmische ruimte drie afmetingen moet verraden. Die neiging is echter een fundamenteele misvatting, die we te corrigeeren hebben en die we zeker corrigeeren zullen, als we ons bedachtzaam-onopzettelijk overgeven aan onze diepste menschelijke neiging: beeldende denkdrift.

't Is volkomen juist, dat we ons in de ruimte ruimtelijk bewegen kunnen in drie kwalitatief-verscheiden richtingen: naar boven (en naar beneden), naar rechts (en naar links), naar voren (en naar achteren). 't Is ook volkomen juist, dat we in die drie kwalitatief-verscheiden richtingen „meten” kunnen en dat ook onophoudelijk doen. Maar die drie richtingen zijn alleen *als richtingen* verscheiden, als bewegingen dus *in niet strikten zin* (blz. 66). Die drie richtingen zijn wel kwalitatief verscheiden, maar niet wezenlijk, niet beeldend verscheiden. Ze

zijn geen drie wezenlijk verscheiden „afmetingen” of quantitatieve betrekkelijkheden van bewegingen, die verscheiden zijn als bewegingen *in strikten zin*. Wezenlijk verscheiden afmetingen in ruimtelijk bewegen zijn 1° de boven- en benedenwaartsche afmeting of de „verticale” afmeting of de „lengte” in strikten zin, en 2° de „horizontale” afmeting, de „breedte” in strikten zin, die zoowel de beweging is naar rechts en naar links, als de beweging naar voren en naar achteren.

’t Is ook volkomen juist, dat de „meetkundige plaats” van ieder bepaald punt in de kosmische ruimte bepaald wordt door drie richtingen. We kennen de „meetkundige plaats” van een bepaald punt in de kosmische ruimte als we drie richtingen kunnen aanwijzen, die in dat punt samenkomen. Maar die drie richtingen zijn alweer alleen *als richtingen* verscheiden. Ze zijn niet anders dan drie „wegen”, die naar dat bepaalde punt leiden, ze zijn bewegingen in niet strikten zin. Die drie plaatsbepalende richtingen spelen ons parten, en doen ons spreken van een „driedimensionale” ruimte. Laat het nu goed tot ons doordringen, dat „meetkundige plaats” nog geen beelding is, en dat ons richtingsbewegen in de ruimte nog geen beelding is. Laat het nu goed tot ons doordringen, dat „meetkundige plaats” geen wezenlijke constructie is. De kosmische ruimte geeft in wezen *twee* afmetingen, zij is beeldend door twee wezenlijk verscheiden, beeldend verscheiden con-

tinualiteiten, lengte en breedte; zij is m. a. w. beeldende *vlakwerkelijkheid*.

De betrekkelijke tweede-machtswerkingen zijn, tot volstrektheid herleid, niet anders dan kosmische ruimte. Eerst als we dat goed inzien, komen we tot kosmisch doorzicht in al die betrekkelijke tweede-machtswerkingen, die de natuurkunde „constateert” maar nooit kosmisch verklaren kan.

Bij de twee wezenlijk verscheiden continualliteiten van vlakwerking komt eerst *dán* een derde continualliteit, als de vlakken *ook van vlak tot vlak* zijn *ineengesloten* en niet alleen *aaneengesloten*. Die derde continualliteit is de lichaamscontinualliteit of plastische continualliteit. Wij vinden haar weer in de dichte, gesloten plastiek der lichamen. Maar die derde continualliteit verwerkelijkst zich eerst met het *oppervlak*, dat wezenlijk verscheiden is van het vlak.

V l a k e n o p p e r v l a k .

We kunnen nu nog niet nauwkeurig zeggen, hoe het vlak zich verder bepaalt tot lichaam en dus tot oppervlak. Maar wél kennen we nu al het wezenlijke onderscheid tusschen vlak en oppervlak.

Het oppervlak is uiteraard *ommegrens* van een lichaam. Het volstreckte oppervlak is daarom volstrekt regelmatige lichaamsommegrens of „bol”-oppervlak.

Het vlak, integendeel, is uiteraard glad en plat. In het vlak is de eene lijn de verwijding van de andere, identiek met de andere. En in volstreckte werkelijkheid gebeurt die verwijding, liggend in de strakke straalbeweging, dus uiteraard „glad”. In volstreckte werkelijkheid gebeurt die verwijding ook „plat”. Want een volstreckte cirkellijn is wel rond „en face”, maar *recht* „en profile”.

Het oppervlak is de voltooide uiterlijkheid van een lichaam.

Het vlak integendeel, is de onderconstructie van een lichaam, het vlak wordt door het lichaam voorondersteld als ruimtelijk beeldingselement, dat nog niet tot volledige lichaamuiterlijkheid gekomen is. Daarom is het vlak ook niet direct „van aanschijn tot aanschijn” te zien. We zien direct alleen volledige lichaamuiterlijkheid of oppervlakte. Het vlak verraadt zich alleen, toont zich alleen indirect, door zijn tweede-machtswerking. Het licht b.v. is niet direct-zintuigelijk te zien, wèl de door het licht beschenen oppervlakte. Het licht verraadt zich alleen *aan* de beschenen oppervlakte, die het „vlaksgewijze” beschijnt. Het vlak is geen volledige „verschijning” maar slechts „verschijnsel”.

De oppervlakte echter „verschijnt”. En naarmate wij haar beter aanschouwen, verschijnt ze duidelijker en duidelijker als openbaring van de ééne Heelalconstructie.

B o l e n K r i s t a l .

De volstreckte oppervlakte is volstrekt „bol”. Wij vinden haar betrekkelijk weer in alle bolvormingen van betrekkelijk vrije stofmassa's b.v. in de waterdruppels.

Als die vrije stofmassa's haar lenige vrijheid plotseling verliezen, dan zal de bolvorm worden „vastgelegd”. Daarom zijn bij voorbeeld plotseling bevroren vrijvallende waterdruppels betrekkelijke bolvormpjes: hagelkorrels.

Als echter vrije stofmassa's haar lenige vrijheid langzaam verliezen, dan zal de bolvorm langzaam teruggaan naar zijn onderconstructie: het gladde, platte vlak. Natuurlijk zal het lichaam, dat dan ontstaat, nog een oppervlakte vertoonen, anders was het immers geën lichaam meer. Maar die oppervlakte zal dan gekarakteriseerd worden door de dóórwerkende onderconstructie en daardoor zal de oppervlakte glad en plat worden. Langzaam bevroren massa'tjes waterdamp b.v. zullen verworden tot gladde, platte, „kantige” lichaampjes: sneeuwvlokken.

Hiermede is de „kristalvorming” beeldend verklaard. Het hoekige, kantige kristal is een langzaam ingestorte bol, ingestort van volledige lichaamsuiterlijkheid of boloppervlakte tot de gladde, platte karakteristiek van haar onderconstructie, het vlak. Het „volstreckte” kristal is de volstrekt-hoekige,

kantige vorm, waarbij alle hoeken gelijk zijn en alle kantige ribben volkomen strak. Het „volstrekte” of „ideale” kristal is de kubusvorm. Die kubusvorm is niet „de meest voorkomende” kristalvorm, hij komt in waarheid heelemààl niet voor. Maar zijn ideale hoekigheid en kantigheid vinden we bij benadering weer in alle betrekkelijke, hoekige kristalvorming.

Deze verklaring is een kosmisch doorzicht in den kristalvorm. Een *beeldend* doorzicht, dat het meest preciese microscopische kijken ons nooit geven kan. Zij leert ons het kristal kennen als tegengesteld aan volledigen vorm, als het „negatieve” van vorm. Het volstrekte of „ideale” kristal is, beeldend, volstrekt geen „vorm”, maar „ding” of „zaak”. Het volstrekte kristal is de volstrekt „verzaakte” vorm. Als het zich in de natuurgegevens volstrekt zou kunnen verwerkelijken, zou het daar alle vormen vernietigen.

A a n t e e k e n i n g e n.

1⁰. Ook de meest fundamenteele werkelijkheden van een zonnestelsel zijn betrekkelijk, betrekkelijke verwerkelijkingen van de volstrekte of „ideale” kosmische constructie. Als we b.v. in de verklaring van de volstrekte kosmische constructie spreken van het zonnemiddelpunt, bedoelen we het ideale zonnemiddelpunt: het volstrekte kosmische ruimtemiddelpunt, waarvan de eerste en ideale kosmische

uitstraling uitgezonden wordt, die een *ruimte*uitstraling is. In betrekkelijke werkelijkheid is de zon betrekkelijk ruimte en betrekkelijk lichaam. In betrekkelijke werkelijkheid is dan ook het zonnemiddelpunt betrekkelijk ruimtemiddelpunt en betrekkelijk lichamelijk middelpunt. De ideale plaats van het zonnemiddelpunt is identiek met de ideale plaats van het kosmische ruimtemiddelpunt. De ideale plaats van het kosmische ruimtemiddelpunt is niet „meetkundig” te bepalen, evenmin als welke andere ideale plaats ook. „Ideale plaats” is niet „hier” of „daar”, maar een bepaaldheid in de zinnelijke begripvoorstelling, die zich exact veruiterlijkt in een beeldende figuur. Een ideale plaats relateert zich dààr, waar een bepaaldheid van de zinnelijke begripvoorstelling betrekkelijk wordt weergevonden. Bij dit alles komt ’t verstijfde, preciese verstand in hopelooze verlegenheid. Exacte redelijkheid nièt, omdat ze absoluteert en relateert.

2°. De volstreckte kosmische constructie is volstrekt in verhouding tot al zijn verdere verwerkelijkingen. Maar, in verhouding tot de Heelalconstructie of volstrektheid *van eerste orde*, is de kosmische constructie (als volstrektheid, maar *niet* van eerste orde) weer betrekkelijk. Daarom is de overgang van Heelal tot Kosmos *plotseling*. Het inzicht van dien overgang „ontspringt” aan onze menselijke denkdrift. Dit inzicht is daarom onmogelijk buiten oorspronkelijk denken om.

3⁰. Oorspronkelijk denken is niet identiek met „excentriek” denken. Ook niet met denken, dat de gedachten van andere menschen verwaarloost. Oorspronkelijk denken is denken *van innerlijkheid uit*. En dit kan in een mensch plaatsgrijpen na de hulp van het denken van anderen. We kunnen de gedachten van anderen door-en-door oorspronkelijk in ons herhalen. Als dat herhalen meer gebeurt van innerlijkheid uit, zijn we geen „napraters”. Wie van innerlijkheid uit denkt, aanvaardt gaarne de hulp van anderen en zal die hulp ook gaarne erkennen. De naprater verzwijgt waar hij zijn gedachten vandaan haalt, en dat des te voorzichtiger naarmate hij handiger naprater is.

4⁰. Het „logische” van het beeldende denken is logische *beelding*: beelding, die geen „willekeurigheid” toelaat. Beeldende logica is zeker even „strikt” als eenzijdig-verstandelijke logica. Maar zij is anders. Eenzijdig-verstandelijke logica trekt conclusies en laat in dat „conclusietrekken” geen willekeurigheid toe: uit het princiepe „volgt”, in de richting der „praemissen”, de conclusie. Bijvoorbeeld: Ieder mensch is sterfelijk (princiepe, eerste praemisse), Petrus is een mensch (tweede praemisse), dus Petrus is sterfelijk (conclusie). Dat conclusietrekken is het dóórtrekken van één en *hetzelfde* in een bepaalde richting; dat kan natuurlijk zeer strikt gebeuren, maar het gaat buiten alle beelding om. Beelding is niet één en *hetzelfde*, maar één en *het tegendeel*. Beeldende logica „trekt”

geen conclusie, maar „werkt uit” één-en-het-tegen-deel; en dat doet ze „strikt”, alle willekeurigheid verbiedend, logisch. Wie een beeldende redeneering onlogisch noemt, moet willekeurigheid aanwijzen *in haar beelding*, in haar uitwerking dus van tegendeelen. Maar als hij zegt, dat een beeldende redeneering fouten maakt in het conclusietrekken, praat hij langs haar heen. Beeldende redeneering trekt heelemààl geen conclusie, nòch foutief, nòch juist.

V.

VOLSTREKTHEID VAN DERDE ORDE.

Van bepaaldheid naar bepaaldheid.

We hebben nu bedachtzaam-onopzettelijk door te schrijden van de kosmische minimum-bepaaldheid naar verdere kosmische bepaaldheden. Iedere volgende bepaaldheid is een uitwerking van de vorige, tegendeelig aan de vorige. Het inzicht in iedere volgende bepaaldheid ontspringt weer uit ons oorspronkelijk denken, en erkent in iedere volgende bepaaldheid een zeer innig verband met de vorige, het verband van *tegendeelige verhouding*. Dit dienen we voortdurend voor oogen te houden. Verstijfd verstand kent geen andere continualiteit dan vasthoudendheid: zakelijke voortzetting van wat zakelijk gezet is tot „ding”. Verstijfd verstand kent allèèn *oorzakelijkheid*. Oorzakelijkheid alléén is eigenlijk geen continualiteit, maar blijvende identiteit, doode identiteit in één en *hetzelfde*, zonder verhouding van tegendeelen. Beeldende rede echter kent ware continualiteit: de continualiteit van eenheid in weerwil van tegendeelig onderscheid.

Welke bepaaldheid dan zal onmiddellijk tegendeel zijn van de „eerste” kosmische bepaaldheid of kosmische ruimte?

Zij zal zijn het vlak, dat één is in tegendeel tot de oneindig-vele der kosmische ruimte. Die tegendeelgheid van eenheid en veelheid is geen getal-

tegendeeligheid of „numerieke” tegendeeligheid allèen, maar *wezenlijke* tegendeeligheid. Met andere woorden: Het vlak, dat één is in tegendeel tot de oneindig-vele der kosmische ruimte, moet innerlijk en uiterlijk *anders* zijn dan de vlakken der kosmische ruimte. En wel met het minimum van anders-zijn, want het is óók *beginbeweging*: de tweede kosmische beginbeweging, de tweede beeldende grondslag van den Kosmos. Dat bepaalde vlak, één niet alleen als vlak, maar één ook in verhouding tot de oneindig-vele cirkelvlakken der kosmische ruimte, dat vlak met minimum-verandering der cirkelconstructie, is het „elliptische” vlak.

Geboorte van het elliptische vlak.

De fundamenteele en tevens constructieve verandering van het kosmische cirkelvlak moet natuurlijk plaatsgrijpen vanuit zijn innigste innigheid: het centrum. Vanuit het centrum wordt het cirkelvlak wezenlijk geconstrueerd, dus ook wezenlijk-constructief veranderd. Met andere woorden: de wezenlijk-constructieve, fundamenteele verandering van het cirkelvlak is een „centrale” verandering in strikten en fundamenteelen zin, of de geboorte van een ander centrum vanuit het oorspronkelijke. Zoo wordt dus uit het regelmatige vlak met één centrum, het regelmatige vlak met twee centra of twee „brandpunten”, en dit regelmatige vlak met

twee brandpunten heet in de meetkunde het „elliptische” vlak.

In volstreckte kosmische werkelijkheid is het elliptische vlak een volstrektheid van derde orde. Want bij de ééne betrekkelijkheid van het volstreckte cirkelvlak komt nu nog ééne betrekkelijkheid: de regelmatig veranderde afstand der lijnen tot het oorspronkelijke centrum.

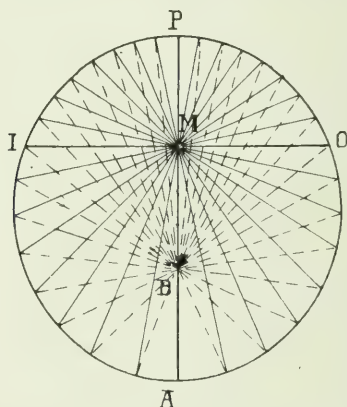
De meetkunde kent, omdat zij bij getal en maat blijft, natuurlijk niet de beeldende verhoudingen van de ellips. Maar zij spreekt die verhoudingen ook niet tegen, juist omdat ze als meetkunde, bij getal en maat heeft te blijven. En beeldende wiskunde spreekt haar evenmin tegen, wat getal en maat betreft. Integendeel: zij aanvaardt dankbaar wat getal- en maatkunde haar geeft en houdt zich daar strikt aan, wat getal en maat betreft.

Het ligt daarom geheel in de methode der beeldende wiskunde, eerst kennis te nemen van de meetkundige bepalingen van elliptische lijn-en-straal voor zooverre die ons materiaal geven ter beeldende overdenking. We hebben dat ook met cirkellijn en cirkelstraal gedaan: cirkellijn en cirkelstraal der beeldende wiskunde zijn ons als denkmateriaal door de meetkunde gegeven. Welnu, laten we thans kennis nemen van het materiaal, dat de meetkunde ons geeft ter beeldende overdenking van de ellips. Wat is, meetkundig beschouwd, elliptische lijn, en wat is, dienovereenkomstig, meetkundig beschouwd, elliptische straal?

Elliptische lijn in de meetkunde.

Voor de meetkunde is een elliptische lijn, evenmin als een cirkellijn, een lijn in strikten zin, maar alleen een abstracte streep. De meetkundige bepaling van de elliptische lijn is dan ook niet meer dan de meetkundige plaatsbepaling van de punten dier streep ten opzichte van de twee brandpunten.

Fig. III.

Ieder punt van de ellips heeft zijn bepaalde, meetkundige plaats ten opzichte van de twee brandpunten, en wel zoo, dat de som van de afstanden van ieder lijnpunt tot de brandpunten gelijk is. In Fig. III b.v. is de som van de afstanden van *M* en *B* tot ieder bepaald lijnpunt in de ellips gelijk. Anders gezegd: In Fig. III gaven we den

afstand van een bepaald lijnpunt tot M aan in een gewoon doorgetrokken streep en den afstand van datzelfde punt tot B in een gestippelde streep; vanuit ieder lijnpunt nu zijn de sommen gelijk van de lengte der gewoon doorgetrokken strepen naar M en der gestippelde strepen naar B . Als we een ellips meetkundig juist willen teekenen, is dan ook de eenvoudigste methode, met de plaatsbepaling der twee brandpunten te beginnen. Dan is meteen de meetkundige „excentriciteit” bepaald, die de afstand is tusschen de twee brandpunten. We kunnen dat b.v. doen door twee naalden recht op in 't papier te steken en los daaromheen een draadje te binden, dat we met den punt van een potlood kunnen spannen. We steken b.v. twee naalden in M en B , binden er los een draadje om en spannen dat met den potloodpunt in I , zoodat het draadje de figuur IMB maakt. Dan trekken we een streep om M en B , het draadje aldoor spannende. Zoo zorgen we kunstmatig, dat de som van de lengte der draadjesdeelen naar M en B altijd gelijk blijft. Zoo krijgen we dan kunstmatig een juiste, elliptische streep.

Dit alles is nog niets anders dan plaatsbepalend meten. Maar we weten toch al, dat maatverhouding *vorm is in aanleg* (zie bl. 12). Daarom zal 't ons niet in 't hoofd komen, de juistheid tegen te spreken van de maatbepalingen der meetkunde aangaande de ellips. Neen, wij aanvaarden die maatbepalingen gaarne, en in die bepaalde maten zeggen we onze

beeldend-wiskundige karakteristiek der elliptische lijn. De meetkundige teekening der elliptische streep is als het stramien, dat we gebruiken als grondslag voor onze beeldende verklaring. Zonder vergelijking gezegd: door het woord herscheppen we de meetkundige teekening tot veruiterlijking van beeldende begripvoorstelling.

Elliptische lijn in beeldende wiskunde.

De elliptische lijn in strikten, beeldenden zin is de fundamenteele, beeldende verandering van de cirkellijn. De beeldende *verlenging* van de cirkellijn. Die verlenging gaat uit van het oorspronkelijke middelpunt M . Vanuit M verlengen zich continueel de stralen en in A is het maximum van verlenging bereikt. Met de straalverlenging verlengt zich ook de uit de stralen geboren lijn. Zoo is de elliptische lijn een verhoogd-gespannen cirkellijn. In de twee ellipshelften POA en PIA hebben alle paren van punten op dezelfde hoogte (b.v. I en O) dezelfde spanning. Maar in iedere helft verschilt de lijnspanning van punt tot punt, omdat van punt tot punt de straalverlenging verschilt. Het punt P is nog onverlengd cirkellijnpunt en de straal PM is nog onverlengde cirkelstraal. Vanuit P begint de elliptische verlenging en neemt toe tot de maximumverlenging in A . We kunnen de paren van stralen, die zich strekken in elkaars verlengde, „straal-

trekken" noemen. Twee „markante" straaltrekken zijn IO en PA . IO is een paar van gelijk-verlengde stralen. PA , daarentegen, is een paar stralen, waarvan één geheel onverlengde cirkelstraal blijft (PM), en de andere (MA) maximaal verlengd is.

Dit is gezegd in de maatbepalingen der meetkunde. Maar 't is nog iets wezenlijk anders dan maatbepaling alleen. 't Is volledig-beeldende taal, omdat het een uitwerking is van beeldende verhouding van straal in strikten zin en lijn in strikten zin.

Reactie van de elliptische lijn.

Zooals er weerwerking is van cirkellijn op cirkelstraal, is er ook weerwerking van elliptische lijn op elliptischen straal. De weerwerking van cirkellijn op cirkelstraal concentreert zich in het ééne cirkelmiddelpunt: vandaar gaat de cirkelstraling uit en daarheen werkt de lijn terug. De weerwerking echter van elliptische lijn op elliptischen straal concentreert zich in het tweede brandpunt. Van het eerste brandpunt, of oorspronkelijk middelpunt gaan de elliptische stralen uit, maar de elliptische lijn werkt terug naar het tweede brandpunt. Zoo wordt het tweede brandpunt indirect geboren uit het eerste: het tweede brandpunt is de concentratie van de weerwerking der elliptische lijnen op de elliptische stralen.

Het tweede brandpunt en het elliptische vlak.

Zooals de cirkelstralen door de weerwerking der cirkellijn sterven en herrijzen tot de ééne straling van het cirkelvlak, zoo sterven ook de elliptische stralen en zoo herrijzen ze tot de ééne straling van het ééne ellipsvlak. De eenheid van het cirkelvlak is geconcentreerd in het ééne centrum, omdat daarheen de cirkellijnen terugwerken. De eenheid van het ellipsvlak is geconcentreerd in het tweede brandpunt, omdat daarheen de elliptische lijnen terugwerken. Het cirkelvlak wordt geboren uit het ééne centrum en daarin wordt ook zijn voltooide eenheid verwerkelijkt. Het ellipsvlak wordt geboren uit het oorspronkelijke middelpunt, maar zijn eenheid wordt voltooid verwerkelijkt in zijn tweede brandpunt. De stralen, die van het oorspronkelijke middelpunt M uitgaan, en die we „primaire” stralen kunnen noemen, komen niet tot vlakvorming. Integendeel: zij verbreken weer de eenheid van de vlakvorming. De stralen echter, die naar het tweede brandpunt B gaan, en die we „secundaire” stralen kunnen noemen, komen wèl tot vlakvorming. Want in hun eigen middelpunt worden ze tot ééne straling van het ééne elliptische vlak.

Uitzending van het tweede brandpunt.

Het tweede brandpunt wordt uit het eerste geboren, het wordt van het oorspronkelijke middel-

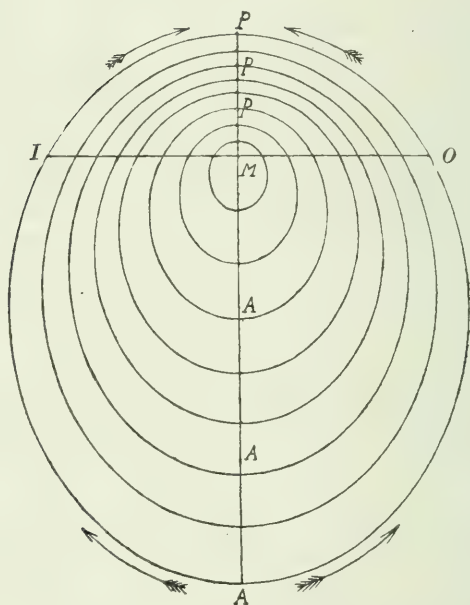
punt „uitgezonden” als reactie-resultaat van de elliptische lijning. De elliptische excentriciteit is dus, beeldend, nog heel iets anders dan „de afstand tusschen de twee brandpunten”. De elliptische excentriciteit is, beeldend, de uitzending van het tweede brandpunt uit het oorspronkelijke middelpunt. Die excentriciteit is in eerste elliptische bepaaldheid nog niet „gezet” tot bepaalden afstand tusschen de twee brandpunten. In eerste elliptische bepaaldheid wordt het tweede brandpunt uitgezonden naar het oneindige, en de lijning gaat met die uitzending mee, zij wordt steeds meer excentrisch, van cirkellijn tot ellips en van ellips tot ellips met steeds grooter excentriciteit.

Fig. IV (bl. 120) stelt de lijning voor van het ellipsvlak als eerste verdere kosmische bepaaldheid uit het kosmische cirkelvlak. Een *bepaalde* elliptische lijn is er nog niet, er is eerst lijning vanuit het reeds bepaalde, oorspronkelijke, in „stand” blijvende middelpunt. Het secundaire brandpunt is nog niet tot bepaalde plaats „gezet”, het is nog uitgezonden „strekking”, bepaald als „strekking” alleen. Wat de pijltjes en het kruisteeiken in fig. IV zeggen, zullen we zien in volgende artikelen.

Actie en reactie in de elliptische lijn.

Behalve actie en reactie tusschen elliptische stralen en lijnen, is er ook nog actie en reactie

Fig. IV.

Geboorte van het ellipsvlak. Uitzending van het secundaire brandpunt naar het oneindige. Volstrektheid van derde orde of tweede kosmische beginbeweging.

in de elliptische lijnen zelf, actie en reactie van lijnpunt tot lijnpunt. Er is immers verschil van verlenging, verschil van lijnkarakter in de ellips en wel verschil van punt tot punt. Vanaf *P* (Fig. IV) neemt de verlenging der lijn naar rechts en links toe. Vanaf *P* krijgt de lijning hoe langer hoe meer verlengingontvangend karakter. Er is dus verhouding van activiteit en passiviteit in de ellipslijn zelf. Van *P* gaat activiteit uit in de ellipslijn, en die activiteit wordt ontvangst van des te meer passiviteit, naarmate de lijnpunten dichter liggen bij *A*. Daar alle passiviteit „reageert”, gaat er dus van *A* een reactie uit, met een lijnweerstreving naar *P*. Dit gebeurt natuurlijk niet in één bepaalde lijn van het ellipsvlak, maar in alle lijnen, in „de” lijning. De pijltjes in Fig. IV geven de streving aan van lijnreactie van alle *A*-punten naar alle *P*-punten.

Het kruisteecken in het elliptische vlak.

Het ellipsvlak is als eerste kosmische bepaling na het kosmische cirkelvlak, een ellipsvlak uitlopend tot oneindige excentriciteit of uitlopend tot „parabolisch” vlak. 't Is wel kosmisch bepaald, maar niet bepaald tot één bepaalde kosmische eenheid; het omvat het geheel van alle kosmische eenheden.

Maar, al is in het ellipsvlak, als volstrektheid van derde orde, nog geen bepaalde excentriciteit

tot bepaalden afstand „gezet”, de strekking van de excentriciteit is wel bepaald, en daardoor zijn medebepaald de strekkingen, die ik, met de excentrische strekking, in figuur IV heb aangegeven als „kruisteeken”.

De elliptische straal, die zich strekt in excentrische richting (we zullen hem *A*-straal noemen), gaat door de meest verlengde, en wel tot in 't oneindige verlengde, lijnpunten. Hij zelf wordt ook steeds meer verlengd of verlijnd, tot in 't oneindige verlijnd. De lijnreactie in de lijning zelf van punt tot punt gaat van dien *A*-straal uit, rechts en links naar de *P*-punten.

De *P*-straal is tegendeel van den *A*-straal. Hij strekt zich door de punten, die onverlengde cirkelpunten zijn en blijven, en hijzelf is een onverlengde, een „blijvende” cirkelstraal. De reactie van punt tot punt in de lijnen gaat naar den *P*-straal heen. Omdat *P*-straal en *A*-straal tegendeelige stralen zijn, verwerkelijken ze een tegendeelige straaleenheid. Ze zijn één straal „trek.”

De straaltrek *IO* markeert een zeer bepaalde verscheidenheid ten opzichte van *PA*. Terwijl *PA* de eenheid is in één straaltrek van onverlengden cirkelstraal en steeds meer verlijnenden ellipstraal, is *IO* de straaltrek van het eenig paar gelijk-verlengde stralen in het elliptische vlak. Er is in de beide helften van *IO* geen ander verschil dan verschil in richting. Maar dat verschil wordt geneutraliseerd, doordat de richtingen diametraal

tegenovergesteld zijn aan elkander. Zoodat IO een gelijkmatig-verlengde, in-zich-zelf tegendeel-looze straaltrek is. Er is in dien straaltrek geen stuwing en tegenstuwing van activiteit en passiviteit, die PA in oneindige mate heeft. IO „ligt” gestrekt en heeft daardoor het karakter van gestrekte lijn. Als zoodanig is hij „ontvangende,” is hij „passief” in verhouding tot den P -straal.

De P -straal is volstrekt „straal” en daarom ook tegendeelig aan IO , die het karakter heeft van gestrekte lijn. De rechtehoekige verhouding van P -straal en IO is zeker anders, dan de rechtehoekige verhouding van volstreckte Ruimte en volstreckte Tijd als Heelaltegendeelen. Maar toch, de volstreckte rechtehoekigheid van de Heelaltegendeelen wordt herhaald in P -straal en IO . De rechtehoekigheid der Heelaltegendeelen is volstrekt onbegrensd en onbepaald, zij is geen enkel bepaalde strekking. Maar zij komt tot kosmisch bepaalde strekking in P -straal en IO . Die beide straaltrekken zijn de bepaalde „strekkingen” verwerkelijking der Heelaltegendeelen. En als bepaalde strekkingsverwerkelijkingen moeten wij ze ook in betrekkelijke natuurgegevens wedervinden.

De P -straal als betrekkelijk natuurgegeven.

Zie nog eens goed, wat de P -straal eigenlijk is. Hij is cirkelstraal, één bepaalde cirkelstraal; hij

gaat over zijn heele lengte door lijnpunten heen, die nog *cirkellijnpunten* zijn. In de *P*-straal is alle lijnreactie der ellips tot cirkellijnigheid geconlineëerd. En daar de lijnreactie op haar straaltegendeel de ineengesloten éénheid schept van het *vlak*, is in de *P*-straal beeldende *vlakeenheid* van cirkelstraal en cirkellijn. Het *P*-vlak is in eigen werkelijkheid een gedeelte van een cirkelvlak, een cirkelsector van oneindig-kleine breedte en oneindig-groote lengte. Het *P*-vlak is een bepaald geval van het cirkelvlak, het bepaalde *strekking*sgeval van het cirkelvlak. En als zoodanig hebben wij hem al weergevonden in betrekkelijke werkelijkheid: in den vrijen val. De vrije val verraadt zich door zijn tweede-machtswerking als een cirkelvlakwerking; een cirkelvlakwerking, bepaald tot „cirkelstrekking”: we vinden in den vrijen val de volstreckte werkelijkheid van den cirkelsector met oneindig-groote, onbepaalde lengte en oneindig-kleine breedte betrekkelijk weer. De zwaartereactie is in den kosmischen *P*-straal fundamenteel kosmisch tot „strekking” bepaald. Overall, waar we bepaalde zwaartestrekking waarnemen, werkt de *P*-straal beeldend dóór.

IO als tegendeel van *P*-straal in
betrekkelijke natuurgegevens.

We zeiden: *IO* is een gelijkmatig-verlengde, in-zich-zelf tegendeellooze straaltrek. Er is in dien straaltrek geen stuwing en tegenstuwing van activiteit en passiviteit. *IO* „ligt” gestrekt en heeft

daardoor het karakter van gestrekte lijn. En als zoodanig is hij „ontvangende”, is hij „passief” in verhouding tot zijn tegendeel, den P -straal.

Dit alles vinden we karakteristiek zeer duidelijk weer in de bepaalde werkingen van wat de natuurkunde „traagheid” noemt. De traagheid is geen „negatieve eigenschap” der lichamen, maar de passiviteit, waardoor ze beweging ontvangen *en onveranderlijk beweging houden*. De traagheid is onveranderlijk-ontvangen beweging, gelijkmatige lijnbeweging dus. En voorzooverre de traagheid bepaaldelijk werkt in een bepaald lichaam „markeert” zij zich in een bepaalden bewegingstrek van een bewogen lichaam. Dan is die bepaalde bewegingstrek van traagheid de betrekkelijke verwerkelijking van IO : gelijkmatige lijn, in-zich-zelf tegendeelloos, conservatief-ontvangend en bepaald tot bepaalden „trek”. Bepaalde traagheidswerking is: tot gelijkmatig doorgaande bepaaldheid gekomen *tijdlijn*; zooals bepaalde zwaartewerking is: tot centraal-quantitatief-toenemende bepaaldheid gekomen *ruimtestraal*. Bepaalde traagheidswerking is tegendeelig aan bepaalde zwaartewerking, zooals IO tegendeelig is aan den P -straal.

IO als bepaald-verscheiden van
 PA in betrekkelijke natuurge-
 gevens.

IO markeert een bepaalde verscheidenheid van
 PA en toch mogen we IO en PA geen *directe*

tegendeelen noemen. Er is immers tusschen *IO* en *PA* geen directe verhouding van activiteit en passiviteit. *IO* is alleen indirect tegendeelig aan *PA* omdat *IO* tegendeelig is aan den *P*-straal, die weer tegendeelig één is met den *A*-straal.

Waar zullen we die eigenaardige bepaald-gemarkeerde verscheidenheid weervinden, die verscheidenheid is en *indirecte* tegendeeligheid? Waar zullen we haar bepaald gemarkeerd weervinden zooals ze in volstrektheid is: als „trekken”, karakteristieke „trekken”?

In levende organismen van verscheiden soorten. Van soort tot soort zijn de levende organismen verscheiden en toch zijn ze van soort tot soort geen directe tegendeelen. En in al die soorten vinden we er twee, die in hun typischen trek *IO* en *PA* relativeeren.

IO vinden we betrekkelijk weer in de „slang”. De karakteristiek van de slang, tot volstrektheid herleid, is identiek met de volstrekke karakteristiek van *IO*. De slang is strak-verlijnd, gelijkmatig doorlopend. Haar lichaam is niet verdeeld in geteekend-onderscheiden deelen, waarvan het eene stuwung verwerkelijkt en het andere tegenstuwung: de slang „kruipt”.

Met alle levende organismen heeft de slang natuurlijk de „openheid” gemeen van haar organischen vorm, die gaat en vergaat, groeit en wèggroeit, sterft. Die openheid is, ook in haar, de algemeene openbaring van de volstrekke openheid der Heelal-

tegendeelen. Maar buitendien is de slang bepaald „gemerkt” als gelijkmatige horizontaliteit. Zij is gemerkt als natuurlijk symbool van bepaalden tijdgang, als natuurlijk symbool van bewegingontvangende *en beweginghoudende* traditie. Zij is het natuurlijke symbool van *traditietraagheid*.

Deze beschouwingen geven mij een welkome gelegenheid iets te zeggen over natuursymboliek in het algemeen en ons moderne denken. De moderne mensch heeft al lang het standpunt verlaten, dat „dingen” of „zaken” of „feiten” op zichzelf waarheid zouden kunnen zijn. De moderne mensch weet al heel goed, dat waarheid leeft en den *zin* van „ding” of „zaak” of „feit.” Daarom vindt hij 't doodgewoon, als we b.v. waarheid erkennen in een bijbelverhaal buiten alle dingenjuistheid of zakenjuistheid of feitenjuistheid om. De moderne mensch lacht al terecht om ouderwetsche bijbelweerleggers, die zeggen, dat de bijbelverhalen niet historisch juist zijn of niet kloppen met de uitkomsten van natuurwetenschappelijk onderzoek. De moderne mensch weet, dat de bijbel dieper pijnlt dan preciese kennis: de bijbel veruiterlijkt den „zin” van een voortdurend gebeuren in een bepaald verhaal. Zulk een zinopenbarend verhaal noemt men een „symbolische voorstelling.”

Maar dezelfde moderne mensch, die de symbolische waarheid van den bijbel gaarne erkent en gaarne verdedigt tegen eenzijdige feitenkennis en

zakenwetenschap, vermoedt nog bitter weinig van de symbolische waarheid der *natuur*. Symboliek is beelding, eenheid van uiterlijkheid en innerlijkheid, *bij voorbeeld* in een verhaal. Maar de heele natuur is beelding en daarom is de heele natuur symbolische waarheid, evengoed als de bijbel.

In beeldende wiskunde wil symbolische natuurwaarheid tot exactheid komen. Daarom mag zij geen preciese zakenkennis weerspreken, wat de bijbel wèl doen mag, omdat hij niet de pretentie heeft „exact” te zijn. Exacte symboliek is exacte beelding, en zij zal zich gaarne door feitenkennis laten controleeren; omdat zij het tegendeel is van feitenkennis, tegendeelig één met feitenkennis, innerlijke zin van uiterlijke feitenkennis. Maar zij zal zich niet door eenzijdige feitenkennis laten beperken. Zij pijlt dieper dan feitenkennis alleen.

Overigens, bijbelsche symboliek is voor een groot gedeelte *natuursymboliek*. Het oude Paradijsverhaal b.v. is duidelijk natuursymboliek. De slang is in dat verhaal het symbool van Traditietraagheid, al wordt dit symbool niet exact uitgezegd. De Paradijsslang verleidt den mensch tot de begeerte naar „kennis van goed en kwaad”, naar wetenschap dus van zedelijke normen voor altijd. En zeer menschkundig wordt die begeerte gekarakteriseerd als een begeerte te zijn „als God.” Traditietraagheid is geestelijk *zoogenaamd*, maar in waarheid slechts verstandelijk met geestelijken schijn. Traditie-

traagheid is in het menschelijke weten de vasthoudendheid van eenzijdig verstand, dat niet „scheppen” kan. „Verstandstraagheid” is de menschelijke „zin” van de Paradijsslang. Verstandstraagheid is „listig”: rustig loerend en gerust behoudend eenmaal ontvangen leven, becristiseert het al wat nieuw leven schept. Verstandstraagheid is ook „bleu”: haar critiek tegen nieuwe schepping is altijd een omkleeding van „naakte” waarheid. Leven is scheppend voor zooverre het naakt is; levend weten is scheppend voor zooverre het naakt weten of naakte waarheid is, naakt-veruiterlijkte, tot aanschouwbaarheid veruiterlijkte waarheid. Traditietraagheid is ook typische vrouwelijkheid *als eenzijdige vrouwelijkheid*, eenzijdig vrouwelijke trek. Vollevende vrouwelijkheid zal die eenzijdigheid opheffen. „De” vrouw zal „den kop der slang verpletteren.”

Dit wordt ons gezegd door bijbelsche.... *natuursymboliek*. Wie de symbolische waarheid van het Paradijsverhaal verdedigt tegen eenzijdige feitenkennis, moge bedenken dat hij *natuursymboliek* verdedigt. En hij moge zich afvragen, of *natuursymboliek* niet evenveel recht heeft vertaald te worden in directe woordzegging als verhalende symboliek. Eerst als *natuursymboliek* in directe taal is gezegd, mogen we vragen of zij exact is, en of ze dus tot exacte beelding (bezielde feitenkennis) herboren werd.

Als we het slangensymbool in directe taal uit-
Beeldende Wiskunde.

zeggen in verband met al het voorgaande, moeten we zóó spreken:

Het ééne, verschijningsdriftige Scheppingsbeginsel verwerkelijkst den volstrekten Heelaltijd tot bepaalde kosmische volstrektheid en die bepaalde kosmische volstrektheid weer tot bepaalde, betrekkelijke, aanschouwbare verschijning.

De volstreckte Tijd komt fundamenteel tot bepaalden „trek” in het ellipsvlak, volstrektheid van derde orde. Dien bepaalden trek vinden we weer in het betrekkelijk verschijnseel „traagheid”. Dien bepaalden trek vinden we weer in de betrekkelijke verschijning „slang”. We kunnen de slang doorschouwen als betrekkelijken verschijningstrek van volstrekten Tijd, voor zooverre wij onze opzettelijkheid bedachtzaam offeren aan het Heelalbewustzijn en zodoende het ééne Scheppingsbeginsel in ons ervaren *als verschijningsdrift*.

PA als bepaald-verscheiden van
IO in betrekkelijke natuurgegevens.

Het ervaren van het ééne verschijningsdriftige scheppingsbeginsel is door-en-door *menschelijk* en heeft zeker niet te maken met een of andere vakspecialisatie. De dichter van het Paradijsverhaal objectiveerde haar tot symbool van traditietraagheid in de slang. De eerste Christenen objectiveerden haar tot hun Christussymbool, den „visch”. 't Is overbekend, dat de „visch” een zeer geliefd Christus-

symbool der eerste Christenen was. Allerlei vak-hypothesen trachten dat symbool te verklaren. Maar er is nog geen poging gedaan, het constructief te verklaren in verband met het symbool van het Oude Testament, de „slang.”

De dichterlijke aanschouwingsdrang der eerste Christenen heeft dat symbool niet „opzettelijk” gekozen. Daarvoor was hun aanschouwingsdrang werkelijk te dichterlijk en dus te spontaan. „Toevallig” kozen ze dat symbool òòk niet. Hun keuze was een constructieve reflexbeweging, die, als reflexbeweging, eerst positief kan doorzien worden nà haar daad. Heel de bouw van het menschelijke lichaam is een constructieve reflexbeweging. Waarom ook niet de bouw der religieuze natuursymbolen, waarmee de waarachtig geloovige zoo innig één is als met zijn eigen lichaam.

Laat het Heelalbewustzijn uw opzettelijkheid doorbranden tot onderbewuste weten! Dan zult ge den „visch” herkennen als de betrekkelijke verwerkelijking van den straaltrek *PA* in het kosmische ellipsvlak.

Dit zegt ons het *type* visch: Strakke kop en bovenlijf, en zich steeds meer verlenigend onderlijf, totdat het de lenigheid vertoont van den vissche-staart, die zoo duidelijk door zijn lenige beweeg het tegenstuwende, òpstuwende deel is; stuwing en tegenstuwing zijn hier „geteekend.” Er is teekenende verscheidenheid tusschen het gelijkmatige „kruipen” van de slang en het van benedendeel naar bovendeele

opstuwende zwemmen van den visch. De visch typeert strakheid en lenigheid, mannelijkheid en vrouwelijkheid in éénen. Er is wezenlijk verband tusschen het vischsymbool en de woorden, die het Alexandrijnsche evangelie Christus laat zeggen: „Ik ben gekomen om de werken der (eenzijdige) vrouwelijkheid op te lossen.”

Dit alles, tot volstrekttheid herleid, is de straaltrek *PA*.

Is er dan in de verschijningswereld der vormen geen eenzijdige mannelijkheid?

Neen, mannelijkheid „verschijnt” als mannelijkheid, niet. Mannelijkheid verschijnt in en tot vrouwelijkheid, zooals straal verschijnt in en tot lijn. Mannelijkheid verschijnt, als mannelijkheid, niet, en zeker verschijnt eenzijdige mannelijkheid niet. Eenzijdige mannelijkheid moet, juist als eenzijdige mannelijkheid, in de verschijningswereld der vormen afwezig zijn.

Het kruisteecken van het kosmische ellipsvlak in betrekkelijke natuurgegevens.

De twee markante straaltrekken van het kosmische ellipsvlak, het „kruisteecken” in dat ellipsvlak, vinden we betrekkelijk weer in de groote trekken van het menschelijke lichaam, dat zich in kruisgebaar te aanschouwen geeft als één structuur aan ééne momentaanschouwing. De groote verti-

cale lichaamstrek is PA , boven strak en verlenigd naar beneden. Het actieve, gevende, strakke, mannelijke hoofd geeft zijn leven aan het lichaam en teekent zijn strakheid in het voorhoofd, het „bolwerk” van het hoofd. En het lichaam ontvangt en teekent zijn ontvangen in verlenigenden gang naar beneden; 't is verscheiden in grillige betrekkelikheden, maar toch toont het één gang naar steeds meer gespannen lijning van opstuwende weerwerking. Wat is er verlenigde strakheid, verlenigd-veerende stelligheid in den „tred” van een gezonden menschenvoet! De groote horizontale lichaamstrek, de karakteristiek der armen, is IO , gelijkmatig doorlopend zonder geteekende tegendeelgheid: de uitgebreide armen zijn één-en-dezelfde groote trek, gebaar van lenige ontvangen en stellige overgave, doorlopend gelijk.

Ik hoop de beelding van het menschelijke lichaam nog uit te werken in het tweede deel van dit werk.

Maar nu kunnen we al inzien, dat de beelding van het menschelijke lichaam niet den cirkel tot grondconstructie heeft, zooals Leonardo da Vinci vermoedde, maar de ellips.

Het zal voor het preciese verstand zeer moeilijk zijn, zich bedachtzaam over te geven aan onopzettelijk-beeldende redelijkheid, zòò, dat het de gemarkeerde, kosmische ellipstrekken in het menschelijke lichaam wedervindt. Bedachtzame overgave is altijd moeilijk, maar het moeilijkst voor 't preciese verstand, dat geleerd heeft, opzettelijk naar waar-

heid te zoeken, en dat verloor heeft, onopzettelijk waarheid te aanvaarden.

Maar als het zich eenmaal overgeven kan, zal het den mensch niet alleen zien „sterven aan het Kruis”, zooals alle organismen sterven aan het Kruis; het zal ook de menschelijke lichaamsstructuur zich zien teekenen, in gesloten vormtrekken, als een Kruisleven.

VI.

VOLSTREKTHEID VAN VIERDE EN
VIJFDE ORDE.

Volstrektheid van vierde orde.

De volgende kosmische beginbeweging voegt weer één betrekkelijkheid bij de vorige: de excentriciteit van het ellipsvlak wordt nu tot bepaalden afstand „gezet”. De excentriciteit blijft beeldende beweging: continueele uitzending van het secundaire brandpunt uit het oorspronkelijke middelpunt. Maar om de „gezette” excentriciteit bewegen zich nu ellipslijnen zonder *verdere* uitzending, dus evenwijdig aan elkander. Daardoor krijgen we nu twee ellipsvlakken: één binnenvlak met niet-evenwijdige lijning, en één buitenvlak met wèl evenwijdige lijning. Het (oorspronkelijk) binnenvlak wordt daarvoor bepaald „omgrensd”, en die omgrenzing is één bepaalde ellipslijn. Zie Fig. V, bl. 138.

We zullen weldra vragen, wat er gebeurt in die ééne, bepaalde ellipslijn, met name in het punt *P*. Maar eerst nog eenige nadere verklaringen van woorden, die ik in het vorige hoofdstuk gebruikte:

Strekking, streving, richting.

Ik sprak in het vorige hoofdstuk over straal-„strekking” en lijn„strevings”. Laten we strekking en streving niet verwisselen met „richting”.

De straal „strekt” zich vanuit zijn bepaald middelpunt. De volstreckte Ruimtestraal heeft geen

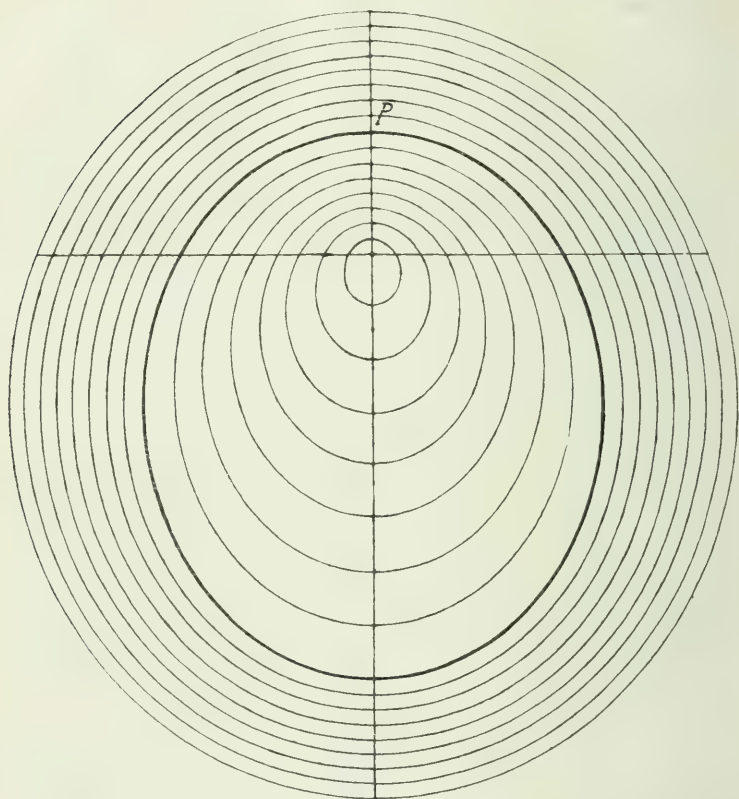

Fig. V.

De excentriciteit tot bepaalden afstand „gezet”. Geboorte van de bepaalde ellipslijn. Volstrektheid van vierde orde of derde kosmische beginbeweging.

strekking, omdat hij van geen bepaald middelpunt uitgaat.

De lijn „streeft”, zich verwijdend om haar bepaald middelpunt, en „wèerstreeft”, weerwerkend naar haar bepaald middelpunt. De volstrekke Tijdlijn heeft geen streving, omdat zij om geen bepaald middelpunt ligt.

In de ellips „streeft” de lijn ook vanuit haar verlengbeginpunt en in de ellips „weerstreeft” ze ook vanuit haar maximaal verlengpunt.

Het wezenlijke onderscheid tusschen „strekking” en „streving” hangt wezenlijk samen met het wezenlijke onderscheid tusschen straal en lijn. De quantiteitswiskunde kent dat wezenlijke onderscheid niet, omdat zij het wezenlijke, beeldende onderscheid niet kent tusschen straal en lijn.

De quantiteitswiskunde kent alleen „richting”. Nu is er wel richting mogelijk „op grond van” strekking en streving. Wij vonden al richting in het ellipsvlak als tweede kosmische beginbeweging. Dat vlak moet één bepaalde vlakrichting dragen „op grond van” zijn straalstrekking en lijnstreving in één bepaald vlak. Maar richting *als zoodanig* is slechts meetkundige plaatsbepaling en geen beelding.

„Meetkundige” plaatsbepaling. — Er is „meetkundige” en „beeldende” plaatsbepaling. De meetkundige plaats van een punt wordt bepaald door het samenkomen van richtingen. Door het samenkomen van strekking en streving kan ook de plaats

van een punt bepaald worden, zooals we weldra zullen zien. Maar plaatsbepaling door strekking en streving gebeurt „op grond van” beeldende verhouding en is dus zelf ook beeldend. De „beeldende” plaats is het „plaatsgrijpen” van beelding. Beeldende plaats kan daarom niet exact worden bepaald, zonder dat het karakter van de beelding, diè plaatsgrijpt, exact wordt uitgezegd.

Geen „gebogen” richting.

Een richting is, strikt genomen, altijd „recht” en heet daarom ook „richting”. Er zijn maar schijnbaar gebogen richtingen.

Een eenvoudig voorbeeld: Een locomotief loopt in rechte richting zonder gevaar van derailleeren. Als hij in cirkelrichting loopen moet, heeft hij de neiging, telkens de cirkelbaan te verlaten in de richting van de rechte raaklijn. Die cirkelrichting is maar schijnbaar. Zij is inderdaad een oneindig aantal beginpunten van rechte richtingen, maar die beginpunten zijn zoo samengevoegd, dat ze schijnbaar een enkelvoudige cirkelrichting vormen.

Een ander voorbeeld: als de mechanica zegt, dat een afgeschoten kanonskogel zich beweegt „in de richting van een parabool”, of juist, „in de richting van een ellips met zeer groote excentriciteit”, dan weet zij zeer goed, dat de kogelbaan maar schijnbaar enkelvoudig gebogen is. Op een afgeschoten kanonskogel werken twee „rechtlijnige” krachtrichtingen: 1° de zwaarte en 2° de traag-

heid, „rechtlijnig” gericht door het kanon. Het samenwerken van die twee richtingen heeft tot gevolg de kogelbaan; ieder punt van die baan is een punt van rechte beginrichting, maar die beginpunten zijn zoo samengevoegd door de quantitatief-constante traagheidswerking en de quantitatief-continueel-toenemende zwaartewerking, dat ze schijnbaar een enkelvoudig-gebogen richting vormen.

Een „strekking” is ook uiteraard recht, of liever „strak”.

Een streving echter is uiteraard gebogen, want zij is wezenlijk lijnwerking om een middelpunt. Een cirkellijnstrevings is gebogen maar heeft geen begin- of eindpunt: de cirkellijnstrevings „wijkt” alleen, verwijdt zich en werkt terug, reageerend naar het bepaalde middelpunt. De elliptische lijnstrevings is gebogen, en heeft wel een beginpunt: het punt P ; ook een eindpunt: het punt A . De elliptische lijnstrevings wijkt niet alleen, verwijdt zich niet alleen met reactie naar het secundaire brandpunt, maar streeft ook van lijnpunt tot lijnpunt, uitgaande van P en reageerende vanuit A .

Elliptische lijnstrevings en richting daarin.

Alle mechanisch-gemaakte, schijnbaar enkelvoudig-gebogen richtingen zijn, *als kunstmatige maak-*
sels, „maar” richtingen. Zij worden niet verwerkelijkt „op grond van” wezenlijke streving. Ze zijn niet werkelijk beeldend; ze zijn zuiver quan-

titatief en worden daarom ook geheel gekend, als we ze maar quantitatief kunnen berekenen en uitwerken.

Een natuurlijk gebogen lijn echter is een beelding en daarom een streving. Op grond van haar streving kan in haar ook richting ontstaan. Maar in den grond is ze iets wezenlijk anders dan richting, in den grond is ze streving. Die streving kunnen we exact beeldend uitzeggen, en als er op grond van die streving een richting ontstaat, *kunnen we onze exact-beeldende zeggings ook quantitatief controleeren*. Want, al is die richting ook ontstaan op grond van streving, zij is richting en als zoodanig quantitatieve werkelijkheid, die quantitatief te kennen is.

We zullen nu beeldend-exact gaan zeggen, wat er gebeurt in de bepaalde elliptische lijn, die we hebben leeren kennen als volstrektheid van vierde orde of derde kosmische beginbeweging. In het volgende hoofdstuk zullen we in die lijn ook richting zien ontstaan, een richting, die we betrekkelijk weervinden, b.v. in de richting der elliptische aardebaan. Dan kunnen en moeten we onze beeldend-wiskundige zeggings ook quantitatief controleeren. Maar nu moeten we eerst beeldend-exact blijven en onze *eigen* contrôle toepassen: de *beeldende* figuur.

In het punt P .

In het punt P (Fig. V), komen drie vlakken samen:

1°. het elliptische binnenvlak.

2°. het elliptische buitenvlak.

3°. de *P*-straal, die, zooals we gezien hebben, ook wezenlijk een vlak is: een cirkelsector van oneindig-groote lengte en oneindig-kleine breedte.

Die drie vlakken zijn in *P* niet alleen *aaneengesloten* maar *ineengesloten*. ¹⁾ Want ze zijn verscheiden en tegendeelig één: het eene wordt door het andere tot zijn eigenaardige bepaaldheid herschapen. Het omgrensde ellips-binnenvlak herschept het van binnen begrensde ellips-buitenvlak tot bepaald vlak van evenwijdige ellipslijning. En beide ellipsvlakken blijven (door hun lijnreactie) den *P*-straal herscheppen tot *P*-vlak.

In *P* verwerkelijkst zich dus voor 't eerst *ineengesloten* en tegendeelige vlakverscheidenheid. *P* wordt door vlakken omsloten. Tegendeelig aan die omsluiting moet het zich weer *ontsluiten*, het moet „uitstralen”. Die uitstraling van *P* zal uitstraling zijn van ineengesloten vlakwerking, of „plastische” uitstraling, en wel uitstraling zonder bepaalde richtingsmogelijkheid. Met andere woorden: *P* zal uitstralen overal heen evenals het kosmische ruimtemiddelpunt in de eerste beginbeweging, maar die uitstraling zal nu „plastisch” zijn: uit *P* zal, kosmisch voor 't eerst, het „lichaam” geboren worden.

1) Als ik spreek van *P* zonder meer, bedoel ik het *punt P*. Als ik *den straal P* bedoel, zal ik uitdrukkelijk spreken van den *P*-straal; als ik *het vlak P* bedoel, zal ik uitdrukkelijk spreken van het *P*-vlak.

Waarom dan moet de uitstraling uit P zonder bepaalde richting zijn en dus gaan overal heen? Omdat juist in P alles fundamenteel opgeheven wordt, wat beeldend een bepaalde richting zou kunnen dragen. Streving en strekking is wel iets anders dan richting, maar in iedere bepaalde strekking en bepaalde streving is toch bepaalde richting gegeven als wezenlijke mogelijkheid; bepaalde strekking en bepaalde streving zijn wezenlijk richtingdragend. In P echter wordt juist fundamenteel bepaalde straal (de P -straal) en fundamenteel bepaalde lijn (de elliptische lijn tusschen binnen- en buitenvlak) opgeheven tot *punt*. In P is er dus niets meer gegeven, wat bepaalde richting zou kunnen dragen. De plastische uitstraling uit P moet dus positief onbepaald zijn, evengoed als de uitstraling uit het kosmische ruimtemiddelpunt in eerste kosmische beginbeweging.

De plastische uitstraling uit P zal „bol”vormig zijn. 't Is al gemakkelijk in te zien, dat de plastische uitstraling uit een punt in volstreckte werkelijkheid volstrekt regelmatig en dus bolvormig wezen moet. Maar bovendien: al wat er aan straal-en-lijn in P tot volledige bepaaldheid komt, is cirkelstraal en cirkellijn. Uit dit punt moet dus ook plastische cirkelstraling en cirkellijning geboren worden, en plastische cirkelstraling en cirkellijning is niets anders dan bolvorming.

Na al het voorgaande kunnen we, wat er in P gebeurt, in 't kort zóó zeggen:

In P is fundamenteel-bepaalde cirkelstraal-strekking en cirkellijnstreving geconcentreerd; vanuit P moet zich dus bepaalde cirkelstraalstrekking en bepaalde cirkellijnstreving weer verwerkelijken. De bepaaldheid van die veruiterlijking is geen bepaalde richting. Want alle bepaalde richtingsmogelijkheid is in P opgeheven. De bepaaldheid van die veruiterlijking is de volledig bepaalde of volledig ineengesloten eenheid van straal en lijn, de lichaamseenheid vanuit en om het plastische middelpunt, 't is de „plastische” eenheid van cirkellijn en cirkelstraal.

Of zóó: P is, in strikten zin, het fundamenteele „snijpunt” van bepaalden cirkelstraal en bepaalde cirkellijn, de fundamenteel-volledige ineensluiting van bepaalden cirkelstraal en bepaalde cirkellijn. Dat punt moet dus ook volledig-ineengesloten cirkelstraling en cirkellijniging uitzenden: het moet komen tot bolvorming en dus ook tot boloppervlakte.

De volstreckte bolvorming vinden we heel gemakkelijk betrekkelijk weer in al de gegeven bolvormingen van zgn. „vrije” stofmassa's, d. i. van stofmassa's die nog niet tot bepaalden vorm zijn „gezet”.

Volstrektheid van vijfde orde.

De oppervlakte om P zou, zonder verdere beginbepaling, zich uitbreiden tot in het oneindige. De oppervlakteschepping zou zich dan geheel uitwerken

in één enkele oppervlakte, één enkel lichaam. We zien echter, dat er vele lichamen in den Kosmos zijn. Zoodat onze beeldende denkdrijf vanzelf moet komen tot een volgende beginbepaaldheid, de volstrektheid van vijfde orde. Bij 't inzicht in die volstrektheid ervaren we bedachtzaam, maar on-aantastbaar-spontaan tevens, de ééne verschijningsdriftige Heelalkracht als paal-en-perkstellende aan de oppervlakteuitbreiding van „het” kosmische lichaam. Zoo wordt de oppervlakteschepping van-uit *P* tot de schepping van een bepaalde en beperkte omgrenzing, tot eene omgrenzing die zelf begrensd is. Zoo wordt m. a. w. de oppervlakte tot een niet-meer-zich-uitbreidende oppervlakte, of „stille” oppervlakte of „gestalte”.

Bij benadering vinden we haar in alle „gezette” oppervlakte weer. En het fundamenteelst in den gezetten vorm van de „planeet”, met name onze aarde. Niet de zon is het fundamenteele lichaam van den Kosmos, maar de „planeet”, met name de aarde. De zon is te karakterizeeren als fundamenteele ruimtestraling; ze is ook wel „lichaam”, omdat ze de reactie ontvangt van de aardeplastiek. Maar *in verhouding tot de aarde* is zij te karakterizeeren als meest fundamenteele, betrekkelijke verwerkelijking van volstrekte, kosmische ruimte. En *in verhouding tot de zon* is de aarde te karakterizeeren als de meest fundamenteele, betrekkelijke verwerkelijking van volstrekte, kosmische gestalte.

L i c h a m e l i j k l e v e n .

Ieder lichaam heeft zijn eigenaardigheid; en eigenaardige „lichaamstrekken" kunnen ons spreken van bepaalde ruimtebeeldingen vóór de geboorte van „het" lichaam. We hebben dat gezien b.v. in het kruis, geteekend in de groote trekken van het menschelijke lichaam. Maar alle lichamen hebben als lichaam één lichamelijk leven gemeen, waarin we drie verscheiden daden kunnen onderscheiden:

In *P*, zeiden we, is alles fundamenteel opgeheven, wat, beeldend, een bepaalde richting zou kunnen dragen. Het plastische middelpunt is dus in volstrekte werkelijkheid volkomen richtingvrij. De eerste daad van het plastische middelpunt is daarom „zweven". Die eerste daad is de diepste daad van het lichaam als lichaam. Zij is *dieptedaad*, zij is diepte-zelf. We vinden dit zweven betrekkelijk weer, geconcentreerd in het „evenwichtspunt" van ieder lichaam. En, als organisch gebaar, in den evenwichtigen, levenden „ruststand" van de organische lichamen.

Het „zweven" werkt zich verder uit tot „zwellen": de plastische uitstraling. Het zwellen gebeurt als strekking der plastische stralen door en tot lijning, als plastische *lengtestrekking* dus. Het zwellen is lichamelijke *lengtedaad*, lichamelijke *lengte-zelf*. We vinden het zwellen betrekkelijk weer in het „volume" van ieder lichaam. En, als organisch gebaar, in den „groei" der organismen.

Maar de lijning van het zwellen „reageert” en daardoor wordt het lichaam zwaar, maar *plastisch* zwaar of „massaal”. Die plastische zwaartereactie is plastische lijnreactie naar het plastische middelpunt, zij is daad van *omvang* of *breedte*, breedtezèlf. Betrekkelijk vinden we de plastische zwaarte terug als „massa” van ieder lichaam. En, als organisch gebaar, in het „verouderen” der organismen. Het oud-worden van een organisme is overwinnende, plastische weerwerking van een uitgebeelden vorm naar zijn uitbeeldende werking.

De „gestalte” geen daad „van”
maar „aan” het lichaam.

De gestaltebepaling is, zooals we zagen in het artikel over volstrektheid van vijfde orde, geen bepaling meer „van” het lichaam, maar een nieuwe bepaling „aan” het lichaam, en, in laatste instantie, een daad van den éénen Schepper aan het lichaam, zijne schepping.

In iedere lichaamsgestalte vinden we de volstrektheid van vijfde orde of vierde kosmische beginbeweging betrekkelijk weer.

De lichaamsgestalte is de lichaamsvorm als één verschijningsmoment. En als zoodanig is zij voorwerp van *direct*-zintuigelijke waarneming. De „openheid” van den vorm (het gaan en vergaan van vorm tot vorm) is nièt *direct*-zintuigelijk waar te nemen. We moeten de zintuigelijke gegevens inter-

preteeren door herinnering aan vorige vormen en vóórvoeling van latere vormen om die openheid te kunnen zien. Direct-zintuigelijke gegevens zijn alleen verschijnings„momenten”.

Maar de gestalte is verschijningsmoment. Als zij voorwerp van beeldende aanschouwing wordt, grijpt die beeldende aanschouwing direct in de zintuigelijke waarneming, zij doorbeeldt of „bezielt” de zintuigen zelf, de organen zelf der zintuigelijke waarneming. Daarom wordt zij dan ook zintuigelijk-scheppend. Zij is zintuigelijke ervaring van de eene verschijningsdriftige Scheppingskracht en moet daarom zintuigelijk scheppen. Zij werkt *na* in wat we „beeldende kunst” noemen; beeldende kunst is „gestalte” heel en al. Maar gestalteaanschouwing is scheppend in en door het aanschouwen zelf. Haar frissche, onmiddellijke, „geïnspireerde” daad is geen „beeldende kunst”. Kunst ontstaat *nà* inspiratie. De inspiratiedaad van gestalteaanschouwing is zoo onmiddellijk één met haar aanschouwingsvoorwerp, dat haar veruiterlijking direct samenvalt met de zintuigelijk waargenomen gestalte zelf.

Maar wat de gestalteaanschouwing aan de aanschouwde gestalte zelf doet, kan alleen de aanschouwer zelf zintuigelijk zien. Voor zich en voor anderen kan hij *de herinnering* aan de onmiddellijke objectivering „vastleggen” als hij beeldend kunstenaar is. In beeldende kunst vinden we dan allen indirect de momentverschijning der volstrektheid

van vijfde orde betrekkelijk weer. Het beeldende-kunstvoorwerp is geen „reproductie” van het „zichtbare”, maar herinnering aan de onmiddellijk scheppende aanschouwingsdaad van den kunstenaar, die een gestalteverschijning omstreelde met eigen kunstenaarsleven.

VII.

VOLSTREKTHEID VAN ZESDE EN
ZEVENDE ORDE.

Eerste kosmische richting.

Nu alle bepaalde richtingsmogelijkheid is opgeheven in het plastische middelpunt, eischt onze denkdrijf, omdat ze *tegendeelig* denken blijft, terugkeer tot bepaalde-richtingdragende beelding, om daar de bepaalde richting van mogelijkheid te voltooien tot werkelijkheid. Dit zal alleen onmiddellijk kunnen geschieden, doordat het plastische middelpunt met zijn plastische uitbeelding zich gaat bewegen in de bepaalde ellipslijn, waarvan P het verlengbeginpunt is. Die lijn immers is de meest uiterlijke of uitgewerkte werkelijkheid vóór en in P en de eenige bepaalde-richtingdragende lijn vóór en in P . Door die beweging van het plastische middelpunt met zijn lichaam wordt P beginpunt van bepaalden lichaamsomweg in bepaalde lijn om het oorspronkelijke kosmische centrum. Door dien omwegang wordt de bepaalde ellipslijn tot elliptische „baan”, op grond van haar fundamentele „streving”: de richting van den omwegang gaat mee met de actie der lijnstreving tot A , en zij gaat dóór met de lijnreactie, terug naar P . Die beweging is niet medegebracht in de vorige kosmische beginbeweging. Zij eischt een daad van nieuwe bepaling van „den” Schepper aan het lichaam. Zij kan alleen beginnen door een wezen-

lijken scheppings„stoot” naar ééne zijde van P , dóór de bepaalde ellipslijn heen.

Die eerste kosmische lichaamsomwegang is volstrektheid van zesde orde. Want zij voegt weer één betrekkelijkheid bij de vorige orde, nl. „snelheid”. De eerste kosmische snelheid is snelheid in een bepaalde kosmische beginbeweging, die kosmisch volstrekt is, volstrekt nu van zesde orde. De snelheid is de eenige betrekkelijkheid, die nu aan de vorige orde van volstrektheid wordt toegevoegd. De werkelijke richting van het lichaam is immers geen nieuwe betrekkelijkheid. Want die bepaalde richting is reeds, als bepaalde mogelijkheid, medegebracht in de bepaalde lijnstreving van de bepaalde ellipslijn, die wezenlijk richtingdragende is.

De snelheid in deze zesde orde van volstrektheid is betrekkelijk, maar alleen als *nieuw* bepaalde quantiteit, als *beginsnelheid* dus. Al haar quantiteitswerking (toename of afname) is ook reeds als quantiteitsverhouding bepaald met de beeldende bepalingen vóór en in P . In die quantiteitsverhoudingen moet zich dus weer het karakter der beelding „verraden”, en zoo krijgen we de mogelijkheid, onze beeldende zeggingen quantitatief te controleeren. Zoodra we over werkelijke, bepaalde richting en snelheid gaan spreken, betreden wij het gebied der quantiteitswiskunde. De uitkomsten der quantiteitswiskunde moeten ons dan een „proef op de som” geven, die onze beeldende verklaringen bevestigen.

Planetenrichting.

De volstreckte, kosmische richting in de bepaalde ellipslijn vinden we in het zonnestelsel betrekkelijk weer, en wel het fundamenteelst in de richting van de beweging der planeten, met name der aarde, om de zon. Die ommeegang is zeker nog iets anders dan „richting” en „snelheid”, omdat hij zich verwerkelijk in beeldende lijnstreving, één met die lijnstreving. Die ommeegang gebeurt wezenlijk „op grond van” en in beeldende lijnstreving en is dus zelf nieuwe beelding. Over haar nieuwbeeldend karakter spreken we aanstonds. Maar eerst zullen we vragen, of de uitkomsten der quantiteitswiskunde bevestigen, wat we al over de beelding der bepaalde ellipslijn hebben gezegd. De uitkomsten der quantiteitswiskunde zijn, voor zooverre ze ons nu aangaan, saamgevat in de overbekende drie wetten van Kepler.

Eerste wet van Kepler: De planeten bewegen zich in ellipsen om de zon, die staat in één van de brandpunten der ellipsen.

De beeldende reden, waarom de planeet, met name de aarde, zich alleen in een ellips om de zon bewegen kan, is na al het voorgaande niet ver te zoeken. De bepaalde richting van een ommeegang kan beeldend alleen gedragen worden door een lijnstreving. En wel door een bepaalde lijnstreving met een strevings-beginpunt. Een cirkel-

lijn kan, als cirkellijn alleen, geen bepaalde omme-gangsbaan dragen, omdat ze, als cirkellijn alleen, geen bepaald-ééne lijnstreving heeft, en omdat ze geen beginpunt heeft, waar de omme-gaande begin-beweging kan „aangrijpen”. De kosmische bepaalde lijnstreving echter met een beginpunt is geen andere dan de elliptische lijnstreving, die we leerden kennen als volstrektheid van vierde orde. Het beginpunt P is, in betrekkelijke werkelijkheid van het zonnestelsel, het Perihelium of: „naaste zonne-stand”, het eindpunt A is, in die betrekkelijke werkelijkheid, het Aphelium of „verste zonnestand”.

De beeldende reden, waarom de zon staat in één van de twee brandpunten, ligt ook voor de hand. Het zonnemiddelpunt is immers de betrekkelijke werkelijkheid van het oorspronkelijke kosmische ruimtemiddelpunt, één met dat kosmische ruimtemiddelpunt.

De eerste wet van Kepler levert een proef op de som voor onze beeldende ellipsverklaring.

Tweede wet van Kepler: De „voer-straal” (de straal van het middelpunt der zon naar het middelpunt der planeet) snijdt in gelijke tijden sectoren van gelijke grootte van de ellips af.

Beeldende reden dezer wet:

Een lijn „reageert” op den straal en is daarom beeldend één met den straal en die eenheid is,

fundamenteel, eenheid van „vlak" (zie bl. 93). Een lijnwerking is dus, in fundamenteele eenheid met haar straalwerking, *vlak*werking. *Tijd*gang nu is, in wezen, niet anders dan *lijn*gang. De bepaalde tijdommegang in den Kosmos is de bepaalde ellips-*lijn*. Quantitatief-gelijke tijden verraden dus quantitatief-gelijke *lijndeelen* der bepaalde elliptische lijnwerkelijkheid. *Niet* quantitatief even-lange abstracte streepdeelen van een bepaalde abstracte elliptische streep, maar quantitatief-gelijke *lijndeelen* der bepaalde elliptische lijnwerkelijkheid. Maar die gelijke *lijndeelen* verraden weer gelijke *vlak*deelen, want de lijn is tegendeelg één met haar eigen vlak.

Moeten wij die vlakdeelen, die ellipssectoren, dan niet geconcentreerd zien in het *secundaire* brandpunt? We zeiden toch, beeldend sprekende in de maatbepalingen der meetkunde, dat de ellipslijn reageert naar het secundaire brandpunt, en dat daarom de elliptische vlakeenheid fundamenteel is geconcentreerd in het secundaire brandpunt (zie bl. 117). Zeker de ellipslijn *in haar eerste stadium*, dus vóór haar baanwording, als er nog geen „rechts en links" in haar is, reageert naar het secundaire brandpunt en daarom is in dat punt de elliptische vlakeenheid *fundamenteel* geconcentreerd. Maar nu er, door den ommegang van het lichaam, wezenlijk „rechts" en wezenlijk „links" in haar komt, wordt ze een wezenlijk nieuwe lijn, een *baanlijn*, *blijvende in haar oude maatbepalingen*. Er moet dus nu een

nieuwe reactie in haar zijn en wel *in haar oude maatbepalingen*. Die nieuwe reactie kan geen andere wezen dan een nieuwe reactie naar het primaire kosmische ruimtemiddelpunt.

Gelijke *lijndeelen van ommegang* of gelijke, meetbare *tijddeelen* moeten dus, beeldend-wiskundig geredeneerd, gelijke vlakdeelen of ellipssectoren verraden naar het primaire kosmische ruimtemiddelpunt. De tweede wet van Kepler leert dit ook. Bij meeting blijkt inderdaad, dat gelijke omgangstijden der planeet gelijke vlakdeelen meebrengen, straalsgewijze naar het middelpunt der zon.

De tweede wet van Kepler geeft een proef op de som voor onze beeldende ellipsverklaring.

Derde wet van Kepler: *De tweede macht der omloopstijden van de planeet is evenredig aan de derde macht van de afstanden van haar middelpunt tot het zonnemiddelpunt.*

Beeldende reden dezer wet:

„Het” lichaam reageert op de ellipsstralen en wel met zijn geheele, lichamelijke wezen. Want de lichaamsoppervlakte is lijn, en lijn „reageert”. De lijnoppervlakte reageert naar het plastische middelpunt, en door die reactie wordt het lichaam plastisch „zwaar” (zie bl. 148). De lijnoppervlakte reageert verder met de heele innerlijkheid waarmee ze één is, *als heele lichaam dus*, naar het oorspronkelijke kosmische ruimtemiddelpunt. Waar-

om naar het *oorspronkelijke* kosmische ruimtemiddelpunt? Omdat het lichaam zich in het *nieuwe* ellipsvlak beweegt, waarvan de reactie gaat naar het primaire kosmische middelpunt. Door die *lichaamsreactie* worden de ellipsstralen, waardoor de reactie gaat, „lichamelijke” stralen. Zij moeten dus hun quantiteitswerking verraden in de lichamelijke, *derde* macht in verhouding tot de quantiteitswerking van den ommeegang, die „vlak”werking is, en die dus, in verhouding tot de ellipsstralen, zich moet verraden in de *tweede* macht. De derde wet van Kepler zegt dit ook. Bij meting blijkt inderdaad, dat de tweede macht van de ommegangsquantiteit (gemeten omgangstijd) evenredig is aan de derde macht van de straalquantiteit of afstand van het middelpunt der planeet tot het middelpunt van de zon.

De derde wet van Kepler geeft weer een proef op de som voor onze beeldende ellipsverklaring.

V o o r t p l a n t i n g.

De elliptisch gerichte ommeegang van het lichaam om het kosmische ruimtemiddelpunt wordt door beeldende werkelijkheid gedragen en is één met die beeldende draagdaad: die ommeegang is zelf beeldende werkelijkheid.

Zie dan den beeldenden ommeegang: Doordat het lichaam naar ééne zijde van *P* zijn ommeegang begint, komt er „rechts” en „links” in de bepaalde

ellipslijn. Nu worden dus ook de punten „op dezelfde hoogte” der ellips *verscheiden* (zie bl. 116). De oneindige, beeldende verscheidenheid van punt tot punt in de bepaalde ellipslijn wordt voltooide werkelijkheid door den ommeegang van het lichaam. En door dienzelfden ommeegang neemt het lichaam, in zijn plastische middelpunt zelf, die oneindige verscheidenheid op, punt na punt. Het plastische middelpunt „assimileert” in zijn beelding zelf de oneindige verscheidenheid van de bepaalde ellipslijn. Die ommeegang moet dus, beeldend, een gang zijn van oneindige verscheidenheid in dien gang zelf. De volstrekt-elliptische ommeegang is volstreckte „voortplanting” d. i. voortzetting met oneindige verscheidenheid in die voortzetting zelf. De volstreckte voortplanting vinden we weer in betrekkelijke werkelijkheid b. v. op aarde: de grillige voortplanting is betrekkelijk-oneindig verscheiden in haar voortgang zelf, „binnen dezelfde soort.”

Voortplanting is niets anders dan gang van oorzaak en gevolg (in één woord „oorzakelijkheid”) voor zooverre zij het tegendeel is van naar-bovenplanting; dus voor zooverre zij voortgang blijft in één bepaalde soort, lijngang in één bepaalde soort, maar toch in dien lijngang zelf oneindige verscheidenheid te voorschijn laat komen. Tot de laagste wezenssoort behooren de zoogen. „levenlooze” dingen of „zaken”. Maar de oorzakelijkheidsgang, zelfs in die „dingen”, toont oneindige verscheidenheid in zijn bepaalde werkingen en is

daarom in den grond, voortplanting. De meest zakelijke zakelijkheid zijn de kristallen, waarin de vorm als „verzaakte” vorm verschijnt (zie bl. 105). En toch, oneindig verscheiden zijn de verzakingen der kristalvormen en daarom is oneindig verscheiden hun bepaalde oorzakelijke werking. Geen twee kristallen zijn volkomen hetzelfde, in geen twee kristallen is volkomen dezelfde oorzakelijke werking.

E v o l u t i e.

Wij leerden de evolutie al kennen als tegendeel van voortplanting. Voortplanting is *lijn*leven, evolutie is *straal*leven. Voortplanting verwerkelijkt zich kosmisch als *lijnommegang*, de evolutie zal zich dus ook, tegendeelig één met haar, moeten verwerkelyken als *straalommegang* of „omwenteling”. Zoo alleen kan de evolutie kosmisch „ingrijpen” in de voortplanting. Zoo alleen kan voortplanting en evolutie werkelijk kosmisch-tegendeelig-één zijn.

Als onze denkdrift deze tegendeelen tot begripvoorstelling laat komen, kunnen zij niets anders voorstellen dan de wenteling om het oorspronkelijke kosmische ruimtemiddelpunt van het heele bepaalde ellipsvlak; zoo, en niet anders, zien wij de straalwenteling in den lijnommegang plaatsgrijpen, fundamenteel, in het centrum zelf van den lijnommegang; zoo, en niet anders, zien wij de straalwenteling

in den lijnommegang doen haar eigen stralingsdaad: òpgang, uitbreiding, evolutie.

De wenteling van het bepaalde ellipsvlak om het kosmische ruimtemiddelpunt is volstrektheid van zevende orde: zij voegt weer één betrekkelijkheid bij de vorige volstrektheid: straalwerkelijkheid van meer-of-minder, of, *intensiteit*. Het nieuwe meer-of-minder in reeds bepaalde lijnbeweging is „snelheid”; het nieuwe meer-of-minder in reeds bepaalde straalbeweging is „intensiteit”.

De wenteling van het bepaalde ellipsvlak om het kosmische ruimtemiddelpunt wordt, in de betrekkelijke werkelijkheid van het zonnestelsel, ook geleerd in een onderdeel der quantiteitswetkunde, nl. de astronomie. De astronomie bevestigt dus de beeldende begripvoorstelling van die omwenteling. Maar alleen een beeldend inzicht kan die omwenteling kennen als kosmischen grondslag van evolutie.

De volstreckte, kosmische evolutie vinden we betrekkelijk weer in iedere omhoogshepping van soort tot soort. Die omhoogshepping brengt een graadverschil mee van het tegendeel van snelheid of „intensiteit”. Dit wordt door de moderne biologie bevestigd. De moderne biologie leert, dat nieuwe soorten „plotseling” ontstaan (zie blz. 44). Het „plotselinge” echter is in betrekkelijke werkelijkheid niet meer-of-minder snel, maar integendeel: meer-of-minder intensief.

Evolutie is wezenlijk intensief, en omgekeerd:

alle wezenlijke levensintensiteit is evolutie, plotse-
linge evolutie, *revolutie*. We noemen de omhoog-
schepping van soort tot soort *revolutie* als we
den nadruk leggen op haar wezenlijke, tegendeelige
verscheidenheid van de voortplanting. We noemen
diezelfde omhoogschepping evolutie, als we den
nadruk leggen op haar wezenlijke tegendeelige
éénheid met de voortplanting. Die éénheid is er,
evengoed als de verscheidenheid. De evolutie kan
alleen *werkelijke* evolutie zijn, doordat ze in en tot
voortplanting verschijnt.

E v o l u t i e i n v o o r t p l a n t i n g .

De elliptische ommegang is, in kosmisch bepaal-
den grond, voortplanting, wezenlijk-doorgrepen van
evolutie. In betrekkelijke werkelijkheid brengt dus
iedere elliptische ommegang van een planeet ook
„omhoogschepping” mede van soort tot soort. De
evolutie doorbreekt wel de voortplanting, maar
breekt haar niet door. Iedere *werkelijke* evolutiedaad
wordt door de voortplanting gegrepen en....
voortgeplant, om weer omhoogschepping te kunnen
ontvangen tot hoogere soort.

De laagste soorten op aarde zijn de „zaken” of
„dingen” die geen andere voortplanting toonen
dan zgn. niet-levende oorzakelijkheid. En het
allerlaagst zijn de verzakelijkte kristalvormen. Maar
van soort tot soort doorgrijpt de evolutie de voort-
planting zelf en schept haar omhoog tot steeds

meer vorm, meer verschijning, intensiever vorm, intensiever verschijning.... totdat de ellipslijn, die de voortplanting kosmisch draagt, verschijnt aan de betrekkelijk ellipslijnige oppervlakte van het ei, den vorm, die de hoogere voortplanting of „organische” voortplanting draagt in betrekkelijke wereld.

Als we de eieren alleen apart bekijken, zien we alleen allerlei grillige vormen, waarbij de betrekkelijke bolvorm het meest voorkomt. Maar die betrekkelijke grilligheid is tegendeel van volstrektheid: grillig spel van strenge volstrektheid. En die volstrektheid hebben we leeren kennen als elliptisch. Overigens, de lijn van een boloppervlakte mag, zelfs quantitatief wiskundig, beschouwd worden als een eigenaardig geval van ellipslijn: een ellipslijn met oneindig kleine excentriciteit.

Iedere elliptische ommegang van welke planeet ook is voortplanting, vervuld met evolutiedrang die haar naar hoogere voortplanting opvoert. Dit is waar, ook al blijkt uit zeer goede gegevens, dat er op vele planeten geen hoogere voortplanting kan zijn *zooals wij die op aarde kennen*. Al is het ook honderdmaal waar, dat de levensvoorwaarden voor organische voortplanting op aarde niet verwerkelijkt zijn op andere planeten, — de ellipsomwegang zelf is voortplanting, doorgrepen van evolutionaire omhoogschepping naar hoogere voortplanting of voortplanting van steeds hoogere soort.

Evolutie als directe aanleiding tot absoluteeren.

De evolutie verschijnt natuurlijk betrekkelijk in de betrekkelijke natuurgegevens. Geen enkel natuurgegeven is volstrekt. Maar door haar betrekkelijk „plotseling” verschijnen, is toch geen betrekkelijkheid zóó onmiddellijke aanleiding tot absoluteeren (en relativeeren), als juist de evolutiebetrekkelijkheid. We zeiden al in „Voorbegrippen”, dat de overgang van het betrekkelijke naar het volstrekte en van het volstrekte naar het betrekkelijke „plotseling” is. Daarom is het karakteristiek-plotselinge der evolutie onmiddellijke aanleiding tot absoluteerend (en relativeerend) of „beeldend” denken. Alle pogingen, de evolutie te verklaren uit geleidelijke overgangen van soort naar soort doen het beeldende denken geweld aan. Daarom heeft het religieuze denken, dat in wezen beeldend is, zich altijd tegen dergelijke pogingen hevig verzet.

Het „nieuwe” moment.

De lichaamsgestalte is, reeds vóór voortplanting en evolutie, gegrond op de volstrektheid van vijfde orde. Waar de gestalte als beelding vóór voortplanting en evolutie zich openbaart in „moment”-verschijning, openbaart zij nog geen voortplanting en nog geen evolutie. Haar geïnspireerde daad is

schoonheidsontroering aan de verschijning zelf, én zij werkt na in „beeldende kunst.”

Maar ook voortplanting en evolutie in éénen hebben haar verschijningsmoment en wel aan de gestalte van het menschenlijke lichaam.

Wij leerden al inzien, dat beide bepaalde trekken der kosmische ellips tot verschijning komen in het menschenlijke lichaam. Den elliptischen omme-gang kenden we nog niet, en de evolueerende omwenteling van het ellipsvlak kenden we nog niet. Maar nu weten we, dat de „stille” trekken van de menschenlijke lichaamsgestalte elliptischen omme-gang en elliptische omwenteling beeldend vooronderstellen: de stille momentverschijning van die trekken is voldragen van omme-gang en om-wenteling; haar stilte is *weergekeerde* stilte, nieuwe stilte, nieuwe gestalte, nieuw verschijningsmoment.

De gestalte van het menschenlijke lichaam is niet gegrond op een nieuwe kosmische beginbeweging: zij is betrekkelijkheid van de volstrektheid van vijfde orde of vierde kosmische beginbeweging. Maar de gestalte van het menschenlijke lichaam is vervuld van voortplanting en evolutie in éénen, en toont in zijn wezenlijke bouw de bepaalde trek-ken van de bepaalde kosmische ellips, waarin voortplanting omme-gaat en evolutie ommewentelt. Waar dus de gestalte van het menschenlijke lichaam verschijnt, daar verschijnt mede in het „moment” voortplanting en evolutie, verstild weer tot de trekken die in-den-grond „stil” zijn, bepaald

reeds vóór allen ommevang, vóór alle evolutie.

Zoo verschijnt, als momentopenbaring, de gestalte van het menschelijke lichaam, in erotische liefde, hetzij we 't exact weten of niet. De vrouw aanschouwt in erotische liefde anders dan de man. Haar aanschouwing aanschouwt om kracht te ervaren, terwijl de mannelijke aanschouwing met krachtservering begint: de man ervaart zijn kracht om tot aanschouwing te komen. Maar beider aanschouwing is „gestalte”aanschouwing.

En juist omdat de gestalteaanschouwing van het menschelijk lichaam èn strakke evolutie èn lenige voortplanting beeldend vooronderstelt, zal die gestalteaanschouwing des te voller zijn van erotische levensopenbaring, naarmate de gestalte krachtiger verschijnt *door strakken opgang en lenige voortbeweging heen*. Strakke opgang en lenige voortbeweging is het wezen van den rhythmischen „dans”. Want rythme is lenige voortbeweging met pulseerende stuwung.

De frissche, geïnspireerde, erotische aanschouwingsdaad objectiveert zich weer onmiddellijk aan de aanschouwde gestalte zelf: de erotische levensopglanzing vóór de normale paringsdaad is de onmiddellijke aanschouwingsdaad aan menschelijke gestalte. Daarna doet ze wellicht ook de normale paringsdaad.... en het kind verschijnt als herinnering aan het eerste, frissche inspiratiemoment. Zooals het kunstwerk verschijnt als herinnering aan geïnspireerde artistieke ontroering,

verschijnt het kind als herinnering aan geïnspireerde erotische ontroering. Kind en kunstwerk zijn „herinneringen”. Wat de frissche gestalte-aanschouwing scheppend en onmiddellijk objectiveert aan de uiterlijkheid van de aanschouwde gestalte zelf is, in-wezen, zintuigelijk waarnemingsvoorwerp alleen voor den scheppenden aanschouwer zelf, zoowel in de erotische aanschouwing als in de artistieke.

Maar tòch

De erotische levensopglanzing is opglanzing van menschenlijke gestalteverschijning. Opglanzing dus van voortplanting en evolutie in éénen of: opglanzing van evolutie, vervuld met alle voorbewegingen der evolutie.

Bij de erotische gestalte-aanschouwing verschijnt dus het heele kosmische leven, in één betrekkelijk geval vertegendeelgd. En de onmiddellijke, geïnspireerde aanschouwingsdaad werkt dus aan dat „geval” tegendeelig dóór en doorbeeldt den heelen Kosmos. De erotische gestalte-aanschouwing is *tot bepaalde menschenlijkheid gekomen kosmische evolutiestuwung*. Iedere erotische gestalte-aanschouwing stuwt beeldend op den heelen Kosmos tot steeds intensiever uitbeelding in alle menschenlijke lichamen. Geen erotiek, van welk mensch ook, gaat voor andere menschen verloren.

VIII.
DE DRIE SFEREN.

De kosmische evolutiebeweging als „laatste" beginbeweging.

Met de zes kosmische beginbewegingen is de volstreekte constructie van den heelen Kosmos beeldend verklaard. Ook alle betrekkelijkheden van het zonnestelsel worden door de beeldende kennis van die zes kosmische beginbewegingen beeldend doorzien. Alle betrekkelijkheden van het zonnestelsel zijn immers grillige spelingen van den strengen, volstrekten Kosmos.

En in de kosmische evolutiebeweging zijn alle andere kosmische vóórbewegingen beeldend „opgenomen". De kosmische evolutiebeweging is de heele Kosmische constructie in éénen. Zij is „vervuld" van den heelen Kosmos.

Na de kosmische evolutiebeweging is er dus geen beginbeweging „te meer". Maar wel brengt zij nog een nieuwe ellipsbepaling mee, die we nog niet besproken hebben, en die we nu zullen leeren kennen als „bovenelliptische sfeer".

De bovenelliptische sfeer.

De kosmische evolutie doorgrijpt niet alleen het „lichaam" om het steeds heviger te laten verschijnen als objectivering van de ééne verschijningsdriftige Scheppingskracht. Zij doorgrijpt mede den

heelen kosmischen grondslag van het lichaam, die zich fundamenteel veruiterlijkt tot *de bepaalde ellipslijn*. Zij doet die lijn niet verdwijnen, evenmin als ze de lagere evolutiestadiën der lichamen verdwijnen doet. Maar zij schept een hooger stadium van bepaalde lijn in die bepaalde ellipslijn. De onbepaalde *cirkellijn* is de „eerste” uiterlijkheid van den Kosmos; de heele Kosmos zal dus tot opperste bepaaldheid komen in bepaalde *cirkellijn*. Zoo alleen zal die bepaaldheid wèrkelijk een opperste openbaring zijn, een „afgesloten” openbaring van de eerste kosmische beginbeweging of van het kosmische *begin*sel. Zoo alleen zien we de kosmische constructie voltooid, van bepaaldheid tot bepaaldheid, bewogen door den verschijningsdrang van de ééne, verschijningsdriftige Scheppingskracht.

Het secundaire brandpunt als kosmisch evolutieaangrijpingspunt.

In het primaire middelpunt der kosmische ellips is de voortplanting gefundeerd (zie bl. 157, 158). De evolutie, die het tegendeel van voortplanting is en zich weer verwerkelijkt in dezelfde maatbepalingen dier ellips, moet dus gefundeerd zijn in het secundaire brandpunt, als tegendeel van het primaire. In dat bepaalde punt moet dus beeldend-logisch de evolueerende Scheppingskracht „aangrijpen” om de laatste beginbeweging te doen: de evolutie. Van dààruit doet zij het heele elliptische

vlak wentelen om het primaire kosmische middelpunt, om door bepaalde straalwenteling in te grijpen in den bepaalden lijnometgang der voortplanting.

Het secundaire brandpunt als nieuw
kosmisch ruimtemiddelpunt.

Maar ook het secundaire brandpunt „straalt” uit en omlijnt zich. Want dit punt is door-en-door werkelijk, het is het „opperste” kosmische punt. In dat punt moet dus niet alleen de evolueerende Scheppingskracht „aangrijpen”, maar dit punt moet ook het centrum zijn van de laatste bepaaldheid der ellips: de bepaalde cirkellijn, de opperste fundamenteele uiterlijkheid, waartoe eindelijk de onbepaalde cirkellijn van de kosmische ruimte der eerste beginbeweging komen moet.

De drie sferen.

Zoodat we drie wezenlijk verscheiden lijnen bij de ellipsbeweging onderscheiden moeten. We zullen die lijnen „sferen” noemen omdat ze niet alleen lijnen zijn, maar draagsters van verscheiden volvolstreckte en betrekkelijke werkelijkheden, die zij constructief meebrengen:

1°. de elliptische sfeer; zij is *bepaalde* lijn, kosmisch-fundamenteele draagster van plastische voortplanting en evolutie.

2°. de bovenelliptische sfeer; zij is *bepaalde* lijn, cirkellijn, laatste kosmische fundeering der laatste beginbeweging.

30 de *onderelliptische* sfeer; zij is de onbepaalde cirkellijning der eerste beginbeweging; in haar is nog-geen plastiek, zij is „onder” alle plastische beelding, en wordt nu, onderplastisch, „onder grond van beelding”, tot bepaalde *richting* bepaald, juist door de laatste beginbeweging. Die laatste beginbeweging doet immers het heele ellipsvlak wentelen om het primaire kosmische ruimtemiddelpunt; daardoor gaan de cirkellijnpunten van den *P*-straal in en buiten het bepaald-omgrensde ellipsvlak, „cirkelen” naar eigen aard om eigen middelpunt, het primaire kosmische middelpunt. Zoo bepaalt (volkomen tegendeelig!) de laatste beginbeweging de eerste.

Fig. VI stelt de drie sferen voor. Wij zullen ze aan die figuur verder karakterizeeren, in verhouding tot elkander.

Verhouding van elliptische en bovenelliptische sfeer.

De elliptische sfeer draagt, fundamenteel, plastiek en voortplanting en evolutie.

De bovenelliptische sfeer is de uiterste evolutieverwerkelijking van de elliptische sfeer en fundeert de uiterste evolutieverwerkelijking van alles, wat door de elliptische sfeer gedragen wordt. Van het nieuwe middelpunt *B* zendt „de” Scheppingskracht weer alle elliptische leven uit en bepaalt het tot hoogste cirkellijn en tot hoogste evolutieverschijning. Die nieuwe bepaalde cirkellijn is verscheiden en

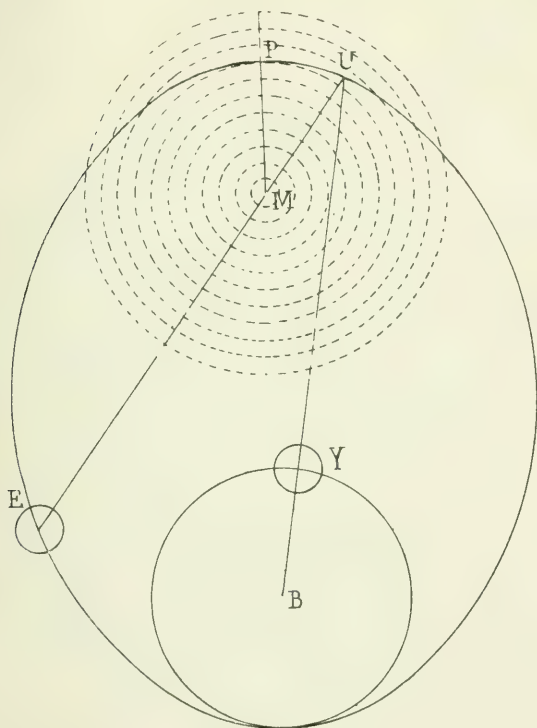

Fig. VI.

De drie sferen: de elliptische (draagster van plastiek, voortplanting, evolutie), de bovenelliptische (draagster van hoogste evolutievoltóoing), en de onderelliptische (draagster van motorische beweging).

tevens één met de bepaalde ellipslijn, zooals bepaalde lijnen één en verscheiden kunnen zijn: als *raaklijnen*.

In kosmische volstrektheid draagt de bovenelliptische sfeer fundamenteel den volstrekten kosmischen grondvorm, den bolvorm, wedergeboorte van den bolvorm, die zich in de elliptische sfeer beweegt, en die bovengrondvorm beweegt zich tegendeelig aan zijn ondergrondvorm. Dit is schijnbaar in tegenspraak met wat we vroeger van de cirkellijn zeiden: de cirkellijn draagt, als cirkellijn, geen plastiek en in haar is geen ommegang. Die tegenspraak is schijnbaar. De cirkellijn draagt inderdaad *als cirkellijn* geen plastiek en in haar is inderdaad *als cirkellijn* geen ommegang mogelijk. Maar de bovenelliptische cirkellijn vooronderstelt de ellipslijn en de ellipslijn geeft haar *en* plastiek *en* ommegang om alles te laten opvoeren tot hoogste werkelijkheid. De ideale plaats van den bovengrondvorm is, beeldend, te bepalen door de beeldend-tegendeelige straaltrekken te volgen, die de ideale plaats van den ondergrondvorm bepalen. Stel dien ondergrondvorm b.v. in *E*, dan wijzen ons de tegendeelige straaltrekken van *M* naar *E*, van *M* naar *U*, van *U* naar *B* en van *B* naar *Y*.

De bovenelliptische grondvorm is, in volstrekt-kosmische werkelijkheid, een volstreckte „wedergeboorte” van den onderelliptischen grondvorm. De bovenelliptische grondvorm is geheel vervuld van alle plastiek, voortplanting en evolutie van

den onderelliptischen grondvorm, zijn „vóórvorm”. Alles wat er aan plastiek, voortplanting en evolutie leeft in den vóórvorm, wordt in den bovenvorm herhaald, maar alles „op hooger peil,” alles tot uiterste evolutieverwerkelijking wedergeboren. Natuurlijk heeft ook de kosmische bovenvorm zijn betrekkelijkheid, die hij doorspeelt, evengoed als de kosmische bol der elliptische sfeer. De kosmische bol der elliptische sfeer verspeelt zich tot „planeet”, met name onze aarde, en alles wat in en op onze aarde leeft. De kosmische bol der bovenelliptische sfeer verspeelt zich tot „bovenplaneet.” Maar wacht nog even voor we de betrekkelijkheid der bovenplaneet gaan weervinden. Zie eerst goed de innig-tegendeelge verhouding van bovenvorm en vóórvorm in volstrekt-kosmische constructie:

Het bovenelliptische grondlichaam wordt geschapen als volmaking van den vóórvorm. Alle leven van den vóórvorm is geroepen, van nature geroepen, naar wezenlijk hooger leven, naar leven in een andere, hoogere sfeer. Alle leven van den vóórvorm wil van nature „zich uitleven” en kan dit van nature niet in zijn elliptische sfeer. Alle wil-tot-leven in de elliptische sfeer moet dus zijn, bewust of onbewust, een wil tot hooger leven. Alle wil-tot-leven in de elliptische sfeer moet dus zijn, bewust of onbewust, een „worstelen” om iets anders, iets *wezenlijk* anders. Dat wezenlijk andere is toch niet vreemd aan het elliptische leven; het

is er tegendeelig-één mede, en wordt juist in en door het elliptische leven gewild, het wordt gewild „op grond van” het elliptische leven zelf. Het leven van elliptische naar bovenelliptische sfeer is een levensworsteling naar het volmaakte....

Die worsteling nu vinden we weer op den betrekkelijken elliptischen vóórvorm, die wij bewonen: de aarde. Al wat er op aarde aan strekking en streving leeft en zich wezenlijk „hier” niet bevredigen kan, strekt en streeft naar de bovenelliptische sfeer in worsteling naar *wezenlijk* hoogere werkelijkheid. Dit beleven we het innigst in eigen menschelijkheid. Wij hebben de aarde lief in heete liefde, en juist daarom strekken we ons en streven we naar.... iets anders, iets *wezenlijk* anders. De dichters zeggen, dat het leven op aarde „tragisch” is, *wezenlijk* droef, *noodlottig* droef; en wij gelooven het gaarne, omdat wij het zelf zoo innig bewaarheid vinden in eigen liefde en in eigen smart. De elliptische sfeer is de sfeer der liefdesmart omdat zij de sfeer is van *wezenlijk* nog-onbevredigbaar strekken en streven, van *wezenlijk* nog-onbevredigbare liefde. Juist als wij het hevigst liefhebben in het aardsche, „van de aarde aardsch”, juist dàn belijden we onvoorwaardelijk, dat het „hier beneden” niet is. Wij zijn geroepen, de extase van de gestalteanschouwing aan te durven. Maar na het „moment” eischt die aanschouwing weer nieuw strekken en streven.

Dit is heelemaal niet zoo hopeloos als het op 't eerste hooren wellicht lijkt. Voor den beeldenden denker is juist de aardsche smart *zekere* belofte van haar tegendeelige opheffing tot de boven-elliptische sfeer. Voor den beeldenden denker is juist de wezenlijk aardsche smart profeteerende lijdensweelde. En voor den exact-beeldenden denker is 't zeker niet noodig, die lijdensweelde te zoeken: hij vindt haar allerwege. Als de mensch echter wel zuiver beeldend denkt, maar nog niet tot exactheid is gekomen, wil hij vooral *voelen*, voelen die belofte-zwangere smart, en daarom kwelt hij zichzelf op allerlei wijzen. De zelfkastijding van hevig religieuze maar onexact denkende menschen is niets anders dan de hevige wil de lijdensweelde te voelen, steeds inniger te voelen. Door die zelfkastijding wil de mensch de elliptische sfeer voelen, al „weet” hij dat natuurlijk niet. Hij wil de elliptische sfeer door zich heen voelen gaan als snijdende pijn, die juist in haar marteldaad verlossing belooft.

Het bovenelliptisch, kosmisch-volstreckte grondlichaam verspeelt zich tot werkelijke bovenplaneet. Iedere planeet heeft hare bovenplaneet, en onze aarde heeft haren „hemel”. Ook de hemel is „betrekkelijk” en evolueert mede; maar in verhouding tot de aarde is hij opperste evolutieverschijning.

Is die hemelbeelding direct te zien, op aarde, nu al, zooals wij de aardbeelding zien als betrekkelijkheid van het volstrekt-kosmisch lichaam der

elliptische sfeer? -- De „ziener" Swedenborgh heeft de nieuwe zon gezien, betrekkelijkheid van het nieuwe kosmische ruimtemiddelpunt; hij heeft haar uitdrukkelijk als „geestelijke" zon gekarakteriseerd en *tegenbeeld van onze aardsche zon*. En hij heeft den hemel gezien, betrekkelijkheid van het bovenelliptische grondlichaam, en hem uitdrukkelijk gekarakteriseerd als *tegenbeeld van onze aarde*. Fantasie? Ja. En gaarne geef ik toe, dat Swedenborgh's fantasie te „precies" was en te weinig „exact". Maar àlle aanschouwing is *fantasieaanschouwing* en alleen *aanschouwing* is beeldend *waar*. Het zakelijke, fantasielooze „kijken" ziet geen beelding, en wat heeft het waar-beeldende leven gemeen met dingen, die van alle beelding zijn verstoken? Zulke dingen zijn er in werkelijkheid niet, en, als wij ze meenen te zien, kijken we maar eenzijdig-zintuigelijk en eenzijdig-verstandelijk. Dan komen we niet tot éénzinnelijke aanschouwing, dan kijken we „verkeerd".

Of wij ooit op aarde in *eigen* fantasie den hemel kunnen aanschouwen, hangt af van de intensiteit van dat strekken en streven in ons, waarvan we ervaren, dat het op aarde *wezenlijk* niet bevredigd kan worden. Heete liefde tot het aardsche, wezenlijk begeleid van het inzicht, dat liefde wezenlijk onbevredigbaar is op aarde, dat is de voorwaarde om in eigen fantasie den hemel te zien. Aan die voorwaarde heeft Swedenborgh voldaan. En of we ooit op aarde in eigen *en exacte* fantasie

den hemel kunnen zien, hangt af van de exactheid van ons beeldende denken, dat onze fantasie verfijnt en verscherpt. Aanhoudende oefening in exact-beeldend denken is de voorwaarde voor exacte fantasieaanschouwing in aardische gegevens. Aan die voorwaarde heeft Swedenborgh niet voldaan.

Maar als we aan die tweede voorwaarde voldoen, wat zien we dan „precies”? Precies hetzelfde wat iedereen wel zien kan, maar „exact” is er toch een . . . „hemelsbreed” verschil. Exact doorzien we dan de aardische beelding tot in haar diepsten kosmischen bouw en dieper nog, tot aan de Heelaltegendeelen zelf, die den hemel beelden *even onmiddelijk* als de aarde. Zoo zien we dan het Heelalleven zelf den hemel beelden „aan” aardische vormen — al is 't maar aan het grillige vormspel van een simpele kaarsvlam.

Die tweede voorwaarde is in het beeldende denken een uitnemend „practische” moeilijkheid. Zij eischt immers, dat wij de aarde exact durven kennen, *in verhouding tot den hemel*, dus als *wezenlijk-droeve wereld*. Dat dūft niet iedereen. Er is wezenlijke *moed* noodig (en geen „riskeerend” wagen!) om tot exact tragisch inzicht in de aardische werkelijkheid te kunnen komen. We wijten zoo gaarne onze „mislukkingen” aan „toevallige omstandigheden” of aan de „schuld” van anderen. Eerst als we durven inzien, dat het leven droef is op aarde, *en dat dit wezenlijk zoo hoort*, eerst

dàn kunnen we de aardsche werkelijkheid exact-tegendeelig aan hemelsche werkelijkheid aanschouwen. Eerst als we al ons aardsche lijden durven wijten aan de sfeer waarin de aarde zich bewegen moet en dus niet meer probeeren of op aarde tòch niet alles „terecht” kan komen, eerst dàn kunnen we *weten*, dat de hemel werkelijkheid is.

V a n s t i j g e n e n d a l e n .

Maar al beelden de Heelaltegendeelen ook den hemel even onmiddellijk als de aarde, de hoogste evolutieverschijning heeft toch haar eigen plaats, evengoed als de aarde. De plaatsen van hemel en aarde zijn beeldend tegendeelig en iedere beeldingsverandering op aarde en in den hemel gaat gepaard met een gang van aarde naar hemel of van hemel naar aarde, een voortdurend stijgen en dalen.

Tot volstrektheid herleid:

Van punt tot punt, in zijn elliptische sfeer, vergaat en herrijst de kosmische vóórvorm, omdat hij van punt tot punt, mèt zijn elliptische sfeer, wezenlijk plastisch verandert.

En van punt tot punt heeft die elliptische verandering haar tegendeelige verandering in de bovenelliptische sfeer. Terwijl de vóórvorm sterft in de elliptische sfeer, wordt hij wedergeboren in de bovenelliptische, en terwijl hij in de elliptische sfeer onmiddellijk na zijn vergaan herrijst, sterft hij in de bovenelliptische.

In betrekkelijke werkelijkheid weergevonden :

De aarde sterft en herrijst voortdurend in haar elliptischen ommegang; en tegendeelig aan haar, sterft en herrijst de hemel voortdurend in zijn cirkelomgang. De beelding van hemel en aarde is een voortdurend leven en sterven *over en weer*. Voortplanting en evolutie „openen” de aardbeelding onophoudelijk en sluiten haar onophoudelijk. En terwijl zij de aarde openen, sluiten zij den hemel; en terwijl zij den hemel openen sluiten zij weer de aarde. Ieder sterven op aarde van welken bepaalden vorm ook, heeft zijn tegendeelig herleven tot bepaalden hemelvorm; en omgekeerd, iedere geboorte op aarde is een herleven van gestorven hemelvorm. Beeldend rapport tusschen aardsche en hemelsche vormen is identiek met dit leven en sterven *over en weer*. Dit is exacte zegging van het mysterie van leven en sterven, bevrijd van alle preciesheden van astrale en andere gebieden. Dit is exacte zegging van het mysterie der wedergeboorte of wederbelichaming of reïncarnatie, bevrijd van alle preciesheden van geheugenis aan vorige levens op aarde.

En dit mysterie „voelen” we althans allen, al hebben wij 't nog nooit exact leeren zeggen: daarom vinden we leven en sterven „heilig”.

Dit mysterie „voelen” we althans allen, *als mysterie*. Wie er een wetenschappelijk vakprobleem van maakt, verkracht dit gevoel in zijn groei naar waarheid.

Voor beeldende wiskunde zijn er geen „problemen” meer. Niet omdat zij zoo knap is, dat ze alle problemen al heeft opgelost, maar omdat zij „weet”, dat leven en sterven geen probleem is, maar mysterie.

Menschelijke roeping.

De roeping van den mensch op aarde, àls mensch, is niet: „in den hemel komen”. In den hemel komen we allemaal wel, maar alle stervende aardsche vormen mèt ons. Stervende bloemen gaan evengoed naar den hemel als stervende menschen. Iedere aardsche vorm bereikt in den hemel zijn bovenvorm, waarheen hij sterft. Alles op aarde strekt en streeft naar den hemel, en de eenheid van dit strekken en streven is: „sterven”.

De roeping van den mensch op aarde, àls mensch, is het mysterie van leven en sterven te doorgronden, tot bepaalde exactheid te doorgronden, positief-mystisch te doorgronden. Zoodat hij, tot hemelvorm herleeft, beeldend en bewust en bepaald contact met de aarde houden kan. Zoo alleen kan hij mede „het Godsrijk” stichten, vanuit den hemel, *op aarde*. De aarde als Godsrijk is de aarde, bewoond door menschen, die het mysterie van leven en dood kennen, en die dus leven *om te sterven*. Een „zalige dood” is de eenige bedoeling van een waarachtig *menschelijk* leven op aarde. Als de menschen dat weten, is de aarde nòg een „tranen-

dal'', want zij blijft zich bewegen in de elliptische sfeer. Maar dan verdwijnen alle „opzettelijke'' kwellingen aan onszelf en aan anderen, omdat we dan onze wezenlijke smart kennen en niet meer hoeven te „zoeken''. Dan is er tusschen de menschen op aarde een verhouding zooals de katholiek-geloovige zich die voorstelt tusschen de „zielen in het vagevuur''. De „zielen in het vagevuur'' wèten, dat juist hun wezenlijk en ongezocht, hun „tragisch'' lijden hun hemelgang is. Als de menschen op aarde dàt eens weten, zullen zij lijden *de goede smart*, de ééne, tragische beloftevolle wereldsmart. Die smart dragen we gaarne „hier'', als we haar eenmaal goed kennen. Want onze natuur in de elliptische sfeer is op het dragen van die smart gebouwd. Die smart haten we van nature niet. Wij haten van nature alleen de pijn, die ons opzettelijk wordt aangedaan, en er is heel wat onrijpe cultuur noodig om de menschen op te kweeken tot opzettelijke folteraars van zichzelf en van anderen.

Overigens, de aarde is het vagevuur zèlf: de droeve wereld, die in en door zijn wezenlijke droefenis de zekere verlossing medebrengt. De katholiek-geloovige belijdt, dat de menschen op aarde èn de zielen in het vagevuur „in via'' zijn, op weg naar den hemel. Welnu, die weg is maar één weg, beeldend-één met de aarde zelf: onze weg ten hemel is de elliptische smartensfeer. Het inzicht in de aarde *als vagevuur* is de positieveering van het Messiasgeloof, die levensvoorwaarde van

alle religieus geloof. Er is *moed* noodig voor die positivering.... laffe menschen wijten hun smart zoo gaarne aan anderen en verwachten hun verlossing ook zoo gaarne van een ander, een *Messias-individu*. Er zijn maar zeer weinig menschen, die de naakte levenstragiek van aanschiyn tot aanschiyn durven zien als wezenlijk één met de sfeer, waarin wij ons bewegen. Wie durft weten, dat zijn eigen smart en zijn eigen verlossing beeldend één is met zijn eigen menschelijke, natuurlijke, beelding in deze wereld?

Geluk in de elliptische sfeer.

Wij leerden de gestalteanschouwing al kennen als „moment”aanschouwing van evolutieverschijning, voldragen van al haar vóórbewegingen. Terugdenkende moeten we nu inzien, dat het begeleidende „geluk” dier aanschouwing ook, voorzoverre het in de elliptische sfeer gebeurt, „moment”geluk is. Volstrekt gesproken: alleen het „tijdstip” is in de elliptische sfeer te beleven, zonder onmiddellijken elliptischen *gang*, die smartengang is. Zoodra we „gang”, tijdgang of „duur” beleven in de elliptische sfeer, „verduren” we smart. Het „geluk” in de elliptische sfeer is, als volstrektheid, „moment”geluk. Ik zal nu heusch niet trachten uit te maken, hoelang dat geluk in betrekkelijke werkelijkheid „precies” duurt. Maar het volstrekte momentgeluk relativeerde ik al in

„Het Geloof van den Nieuwen Mensch" toen ik zeide: „Geluk — geen tevredenheid van alledag, maar 't feestuur kort en hevig.... de ééne extase van alle zinnen.... naleven kunnen wij 't nog lang, maar in vollen luister komt het maar even, het zou ons dooden als het blèèf...." Dat is exact-relatieveerende taal voor wie inzicht heeft in verhouding van volstrektheid en betrekkelijkheid.

„Het zou ons dooden als het bleef". — Zeker, *blijvende* gestaltaanschouwing in de elliptische sfeer zou meebrengen het verdwijnen van het elliptische karakter dier sfeer zelf, dus van haar elliptisch leven zelf. Maar ook als „moment" geluk is geluk doodend.... op den duur. Het brengt immers onmiddellijk zijn tegendeel mee: het strekken en streven naar de bovensfeer, en dit strekken en streven is „sterven". En het „ware" sterven, het sterven met inzicht in het mysterie van leven en dood, is niets anders dan bedachtzame overgave aan dat strekken en streven, bedachtzaam heimwee „naar boven". Het exact doorleven van geluk is het welbewust ontvangen van een bepaalden, boven-elliptischen greep, die ons voert „naar boven".

Het bedachtzame heimwee naar hooger sfeer! Is dat niet ontzettend melankoliek? Neen. Het brengt de eenig-ware levenslust op aarde mee: de levenslust van den reiziger-op-aarde, die heel wat verduren kan omdat hij weet, dat hij „op reis" is naar beter en het zich „op reis" zoo gezellig mogelijk maakt. Wie nièt weet, dat hij op aarde

„reist”, kan zich alleen levenslust voorliegen in een wereld, die wezenlijk smartenwereld is. De eenig-ware humor op aarde is „reis”humor, de humor van „zich behelpen”. Tragiek en humor zijn tegendeelen. In doorschouwde werkelijkheid is de tragiek: de gewaarwording van den hemel vanuit de aarde. En de humor: de gewaarwording van de aarde vanuit den hemel.

De onderelliptische sfeer.

De onderelliptische sfeer is cirkellijnbepaling als *onderstructuur* van de ellips. Zij is dus bepaling van nog-geen ellips, en als zoodanig is er geen lichaambeelding in haar mogelijk. Zelfs geen volledige vlakbeelding. De eenheid van het cirkelvlak wordt immers verbroken bij de verlenging van cirkelvlak tot ellipsvlak (zie bl. 118). Zij is, in volstrekt kosmische werkelijkheid, *richting*, bepaald door de wenteling van het *P*-vlak om zijn eigen middelpunt. Het gebroken cirkelvlak om het primaire kosmische ruimtemiddelpunt wordt door die wenteling tot *werkelijk* gebroken cirkelvlak: een cirkelvlak van oneindig-kleine breedte en oneindig-groote lengte, en dat voortdurend in anderen „stand”. Zoo wordt de straal over zijn heele oneindige lengte onophoudelijk gebroken: hij is „er”, en in het volgende moment is hij „er” niet. En ook de lijnpunten van den *P*-straal worden door het wentelen van dien straal, onophoudelijk gebroken:

ze zijn „er” als de straal „er” is, maar in het volgende moment zijn zij „er” weer niet. De gebroken cirkellijnen van de onderelliptische sfeer zijn niets anders dan een oneindig aantal cirkelpunten, tot cirkel „richting” saamgevoegd. Zij hebben van punt tot punt dezelfde beginrichting, die een „rechte” richting is, maar die door de wenteling van het *P*-vlak schijnbaar-enkelvoudig gebogen wordt. In werkelijkheid wordt ze van punt tot punt „gebroken”, gebroken tot een oneindig aantal beginpunten van rechte richting, die samen een cirkellijn beschrijven.

Dit is „bijna” de lijn zooals de mechanica haar kent, de lijn van richting alléén, richting van motorische kracht alléén. „Bijna”. Er is tòch een wezenlijk onderscheid tusschen de richtingslijn der mechanica en de richtingslijn van de onderelliptische sfeer. De lijn der mechanica, tot volstrektheid herleid, is een abstracte „streep” maar de richtingslijn der onderelliptische sfeer is *werkelijk* lijn: zij is wezenlijk met werkelijke beelding ingeschakeld, zij wordt beschreven, „onder grond van” beelding. Wat er quantitatief van haar te zeggen valt, wordt geleerd door het onderdeel der quantiteitswiskunde, dat „mechanica” heet. De beeldende wiskunde voegt daar alleen bij, dat zij werkelijkheid is en geen abstractie; dat zij, hoewel minimum van beelding (gebroken vlak!) toch „onder grond van” voltooide beelding wordt bepaald. Wij vinden de kosmische, onderelliptische sfeer terug in alle bewegingen,

die we „motorische” bewegingen noemen. Quantitatief worden zij door de mechanica gekend. Wij spreken die mechanica natuurlijk niet tegen en zij spreekt ons niet tegen als ze bij haar vak blijft. Maar als ze beweren gaat, dat alle bewegingen niet meer dan „motorisch” zijn en een wereldverklaring dus „mechanisch” wezen moet, dan is ze vijandig aan ieder beeldend-denkend mensch, dan wordt ze beeldingvernielend. Ook als zij beweren gaat, dat haar mechanische lijn niet beeldend kan worden gekend, is ze vijandig aan beeldende ziening en dus ook aan de beelding als voorwerp van beeldende ziening — ook dan is zij beeldingvernielend. De mechanische richtingslijn is in werkelijkheid *beelding*, minimum-beelding wel, maar beelding tòch. Een mechanische lijn, zooals *exclusieve* mechanica haar beschouwd wil zien, is gèen lijn, gèen beelding, nièts, quantiteit van nièts. Iedere werkelijke motor weerlegt *exclusieve* mechanica. Want hij is beelding, al is zijn motorische beweging ook maar minimum-beelding.

De religieuze fantasie heeft de onderelliptische sfeer de „hel” genoemd en haar gevuld met allerlei gedochten. Er schuilt waarheid in die voorstelling: al wat op aarde geroepen is plastische beelding te verwerkelijken en slechts motorische beweging blijft, is beeldingvernielend en verschijnt voor 's menschen fantasie heel natuurlijk als gedocht. Opmerkelijk is het, dat de religieuze fantasie het meest typisch „daemonisch” verschijnsel ziet in

wat zij „bezetenheid” noemt en wat in de taal der psychiatrie „epilepsie” (vallende ziekte) heet. Een aanval van epilepsie is inderdaad een werkelijk terugvallen van lichamelijke beelding naar motorische beweging. De epilepticus „valt”, d. i. hij verliest de fundamenteele gedraging der plastiek: het „zweven”, het levende evenwicht (zie bl. 147). En zijn motorische doen neemt sterk toe: de epilepticus is, in zijn ziekteaanval, veel „knuistiger” dan in gewonen toestand.

Er schuilt ook waarheid in het religieuze geloof, dat de hel een even noodzakelijke werkelijkheid is in den wereldbouw als aarde en hemel. De aardbewoners, zegt Swedenborgh, zijn gespannen tusschen hel en hemel; als de hemel of de hel verdween, zou de mensch „dood neervallen als een stok.”

Het spreekt niet tegen het beeldend-wiskundig denken, dat we daarbij religieuze fantasie ontmoeten van primitieven aard. Integendeel. Beeldend-wiskundig denken is exact maar tevens *spontaan*, en ontmoet daarom alles, wat het menschelijke denken al spontaan heeft gebeeld, ook in primitieve fantasievormen. Wij verklaren die primitieve vormen, ontdekken hun zuiver mensche lijken inhoud, en zeggen dien inhoud uit in exact-beeldende taal.

Motorische bewegingen zijn noodig en goed, voor zooverre zij hoogere beelding dienen. En, doorzien, dienen zij de hoogere beelding altijd. Want ééne

Alkracht leeft in motorische bewegingen en in hoogere beelding. Zelfs een periode van motorverheerlijking als wij thans op aarde beleven, zal de ééne Schepper doorbeelden. De motorverheerlijking over den heelen aardbodem hangt noodzakelijk samen met quantiteitsverheerlijking. Die is goed op tijd. Getal- en meetkunde geeft aan beeldende wiskunde materiaal ter beeldende overdenking. Waar eerst getal- en meetkunde algemeen verheerlijkt werd, kan het beeldend wiskundig denken eens algemeen verbreid worden.

Maar eerst moet de menschheid tot inkeer komen, en inzien, dat quantiteitsverhouding maar beelding is *in aanleg* en dus maar waarheid *in aanleg*.

En opdat zij zóó tot inkeer komt, moet zij eerst de helsche ontzetting ondervinden van exclusieve quantiteitswetenschap, die zich voor volledige waarheid uitgeeft. Het *exact* beeldende denken is eerst mogelijk na de bekeering van *exact* quantitatief denken. Het exclusieve quantiteits-denken verbeeldde zich dat er geen andere verhouding exact te kennen is dan quantiteits-verhouding. Als het van die verbeelding genezen is, moet het komen tot ware beelding en tot doorbeelding van reeds verworven exactheid.

Aanteekening over het „Godsbegrip”.

Het woord „God” is een innige *verhoudingsnaam*. Wij duiden daarmee de Heelalkracht aan, maar

alleen in zooverre als we, min of meer bewust, erkennen, dat er *verhouding* is van Heelalkracht en objectieve wereld of „natuur”. Iedereen gelooft wel aan een Heelalkracht, maar niet iedereen erkent haar verhouding tot de natuur. Wij hebben die verhouding al exact uitgezegd in het hoofdstuk over de Heelaltegendeelen of volstrektheid van eerste orde. Alles wat we daarna zeiden, was een uitwerking van de verhouding der Heelaltegendeelen, uitwerking van Heelal tot Kosmos en van Kosmos tot betrekkelijkheid van het zonnestelsel. We moeten nu nog, aangaande ons „Godsbegrip”, stelling nemen tegen alle ontkenning van de Heelalkracht *als verhouding*.

Die verhouding wordt het meest consequent geloochend door het „Supranaturalisme”. Het „Supranaturalisme” gelooft, dat de Heelalkracht bestaat *opzichzelf*, en uit „vrije keuze” de natuur geschapen heeft: zij had het evengoed niet kunnen doen. Dit is Godloochenarij „pur sang”. We kunnen de Godsverhouding niet erger ontkennen, dan door te zeggen, dat de Heelalkracht bestaat *opzichzelf*, dus zonder verhouding. De supranaturalist zegt, als hij het ernstig blijft meenen met zijn Supranaturalisme: „Ik weet wel dat er één Heelalkracht is, maar ik weiger haar te erkennen als *wezenlijke* verhouding tot de natuur, ik weiger haar te erkennen als „God”.

Dit is oneindig stelliger ontkenning van Gods wezen dan de uitdrukking „er is geen God”. De

supranaturalist ontkent Gods wezen *aan erkende Heelalkracht* en daardoor heeft zijn Godsontkenning het zeer stellige karakter van *Godloocheining*. Wie alleen zegt „Er is geen God”, zegt bloote ontkenning, maar geen loochening in strikten zin. Op den keper beschouwd, bedoelt hij alléén, dat hij den God der supranaturalisten niet als God erkennen kan waarin hij schoon gelijk heeft.

Lijnrecht tegenover het Supranaturalisme staat het Naturalisme in den breedsten zin van het woord. Het Naturalisme ontkent alle Supranaturalisme, ontkent de mogelijkheid van een Heelalkracht *buiten* de natuur. Die ontkenning is, wezenlijk, het afwijzen van echte Godloochenarij. Beeldende wiskunde gaat met die ontkenning mee: zij is „naturalistisch” in den breedsten zin van het woord.

Het „Naturalisme” is weer te onderscheiden in „Materialisme” en „Pantheïsme” (het geloof, dat God Alles is en Alles God). Het „Materialisme” blijft principieel bij de negatieve ontkenning van een Heelalkracht buiten de natuur, maar bekomert zich verder niet om de positieve vraag, of er beeldende verhouding is van Heelalkracht en natuur. Het „Pantheïsme” echter zegt nadrukkelijk, dat Heelalkracht en natuur één zijn en bedoelt die eenheid, min of meer bewust, als een *beeldende eenheid*, een *scheppingseenheid*. Beeldende wiskunde is „pantheïstisch”.

Het Pantheïsme is weer te onderscheiden in *abstract* en *concreet* Pantheïsme. Het abstracte

Pantheïsme zegt alleen, dat Heelalkracht en natuur één zijn, maar bekommert zich niet om *verscheidenheid* van Heelalkracht en natuur. De eenheid van Heelalkracht en natuur is in het abstracte Pantheïsme een „vage” eenheid, waarin de Heelalkracht niet *concreet* als verhouding wordt erkend, omdat de wezenlijke *verscheidenheid* van haar en de natuur niet wordt opgemerkt. Het Pantheïsme van Spinoza is het meest typische voorbeeld van abstract Pantheïsme. Het concrete Pantheïsme echter erkent uitdrukkelijk èn eenheid èn *verscheidenheid* van Heelalkracht en natuur. Het is in-wezen Triniteitsgeloof: geloof aan de „uitzendende” Heelalkracht, en de „uitgezonden” Heelalkracht, haar schepping, en het Heelalbewustzijn *van* de uitzendende Kracht *aan* haar uitgezonden schepping. Beeldende wiskunde is „concreet-pantheïstisch”.

Het concrete Pantheïsme is weer te onderscheiden in *bespiegeland*-concreet en *aanschouwend*-concreet Pantheïsme. Het *bespiegeland*-concrete Pantheïsme erkent, principiëel, de tegendeelige verhouding van Heelalkracht en natuur. Maar in de uitwerking van zijn principe verloochent het juist *het wezen* der tegendeelen. In de uitwerking van zijn principe verwisselt het „tegendeelen” met „tegenovergesteldheden”. Doordat dit Pantheïsme tegendeelen met tegenovergesteldheden verwisselt, „ontbeeldt” het natuur en Heelalkracht, het maakt natuur en Heelalkracht verhoudingloos, en is dus weer in zijn uitwerkingen, ondanks zijn principe

supranaturalistisch. Ik noem het „bespiegeld” omdat het maar „virtueel”-concreet is, zooals een spiegel maar „virtueel” werkelijkheid verbeeldt. Een spiegel „doorbeeldt” de werkelijkheid niet, en dat doet dit Pantheïsme evenmin. De wijsbegeerte van Hegel is een typisch voorbeeld van bespiegeld-concreet Pantheïsme.

Het *aanschouwend*-concrete Pantheïsme erkent ook, principiëel, de tegendeelige verhouding van Heelalkracht en natuur, maar begaat in zijn uitwerkingen niet de fout, tegendeelen te verwisselen met tegenovergesteldheden. Het „aanschouwt” de uiterlijkheid der natuur als geheel doorbeeld van tegendeelige verhouding. Onexact leeft het aanschouwend-concrete Pantheïsme in het naïeve geloof aan Christus als den God-Mensch. Christus (en allen die in hem „gelooven”, die „in hem opgaan”) ervaart de Heelalkracht en aanschouwt haar in de uitgezonden schepping. Omdat het naïeve Christusgeloof echter onexact is, dwaalt het licht af naar Supranaturalisme in gedachten, naar Materialisme in daden, en naar abstract Pantheïsme in poëtische gevoelens. Beeldende wiskunde is aanschouwend-concreet-pantheïstisch, en wel methodisch doordacht. Zij is doordacht Christusgeloof. Zij gelooft doordacht aan het ééne Heelalbewustzijn, waarin alle menschen één zijn *in zooverre zij hun opzettelijkheid aan dat Heelalbewustzijn offeren* (zie bl. 85, 86). Beeldende wiskunde gelooft doordacht aan de werkelijkheid

van den éénen, zich steeds intensiever uitwerkenden God-Mensch. —

Hierbij een kleine tabel, waarin alles is samengevat, wat we nu gezegd hebben over onze stelling tegen alle ontkennen van de Heelalkracht *als verhouding*:

Supranaturalisme

<i>Naturalisme</i>	Materialisme	{ abstract concreet	{ bespiegeland aanschouwend.
	Pantheïsme		

Het Godsbegrip van „beeldende wiskunde” of „positieve mystiek” is een positieveering van het aloude Godsbegrip van Aristoteles. De Heelalkracht is voor Aristoteles het onbewogen grondprincipe der beweging (*primum movens immotum*). En Aristoteles erkende, tegendeelig daaraan, het grondprincipe der bewogenheid, de „*materia prima*”, die is „*potentia pura*” of pure ontvangelis. Het Godsbegrip van Aristoteles is zeker nog niet exact, maar in de uitwerking van zijn Godsbegrip blijft Aristoteles *zuiver*: hij begaat wel fouten, maar niet de grondfout, tegendeelen met tegenovergesteldheden te verwisselen. Aristoteles is een zuiver denker-in-tegendeelen, hij erkent zuiver *verhouding*. En wel *beeldende* verhouding. Kenmerkend voor Aristoteles’ leer is, dat hij het grondprincipe van verscheidenheid in volledige stofwerkelijkheid ziet

als een *formeerend* of *beeldend* principe: de *forma substantialis*. De zuiverheid van Aristoteles' geest is wezenlijk één met zijn kalmen stijl, die zoo nuchter aandoet als we nog niet weten hoe kalmkrachtig zuivere ontroering kan zijn. Nietzsche heeft Aristoteles' geest fijn aangevoeld toen hij zeide: „Waarheid leeft alleen voor een gemoed, dat sterk is en schuldeloos, blij en kalm, zooals het gemoed van Aristoteles 'was'”.

IX.

HET WEZEN VAN HET KATHOLIEKE
DENKEN.

(Naar een rede, gehouden te Amsterdam voor „De Nieuwe Gedachte”.)

.... En nu zal ik spreken over het wezen van het katholieke denken. Daarbij hebben we vóór alles op te merken, dat het een groote fout zou zijn, het wezen van het katholieke denken te vereenzelvigen met roomsch-kerkelijk denken. De roomsche kerk is een *machts*instituut, geheel en al ingericht op de wijze van een *staat*. De roomsche kerk heeft hare wetten, haar decreten, haar straffen, volkomen zóó als een staat die heeft. Ook haar dogma's zijn, als dwingende leerstellingen, *staats*-wetten; afgezien van het onbedwingbaar-menschelijke leven, dat ook daarin blijft spreken omdat het onbedwingbaar is, zijn de roomsche dogma's staatswetten: zij schrijven voor, hoe de leden der kerk hun gedachten mogen uiten, en hoe ze dat niet mogen doen, op straffe van verbanning uit het kerkelijke gebied.

Wat hebben we dan te verstaan onder het roomsch-kerkelijke denken?

Alle pogingen in gesproken of geschreven woord om den dwang, die er van de roomsche dogma's uitgaat, te verdedigen. Alle pogingen in gesproken of geschreven woord om dien dwang te versterken, ook als dit gebeurt door een schijnbare aanpassing van die dogma's aan de uitkomsten der wetenschap.

Al die pogingen zijn denkpoingen, onzuivere, tendencieuze denkpoingen, in dienst van de roomsche macht, in dienst van den roomschen *staat*, die heerschen wil over de heele wereld.

Maar dat is toch heel iets anders dan het wezen van het katholieke denken. Er is tusschen het wezen van het katholieke denken en het roomschkerkelijkke denken een verschil, dat we zeer goed kunnen vergelijken met het verschil tusschen den Nederlandschen, nationalen volksaard en den Nederlandschen staat. Niemand nu zal het in zijn hoofd krijgen, den Nederlandschen nationalen volksaard te vereenzelvigen met den Nederlandschen staat. Het Nederlandsche volk is een levende, typische menschelijkheid, en de staat Nederland is een macht, een gestelde macht, die maar een uitwendig verband houdt met die levende menschelijkheid. Het is zelfs denkbaar, dat in een bepaalden tijd de Nederlandsche nationale aard *tegengesteld* is aan het karakter van den staat Nederland. Dat is denkbaar. En in zulk een tijd zou een rechtgeaard Nederlander moeten zeggen: ik ben meer Nederlandsch dan mijn staat. Ja, 't is gemakkelijk in te zien, dat wij een groote fout zouden maken, als we den Nederlandschen nationalen volksaard gingen vereenzelvigen met den Nederlandschen staat.

Geheel dezelfde fout maken we echter, als we het wezen van het katholieke denken vereenzelvigen met roomsche kerkelijkheid. Die fout maken we

maar al te dikwijls, omdat we zoo licht vergeten, dat de roomsche kerk geheel en al is ingericht als een *staat*. 't Is denkbaar, dat in een bepaalden tijd het wezen van het katholieke denken tegengesteld is aan roomsche kerkelijkheid. En als dit niet alleen denkbaar is, maar in werkelijkheid zoo blijkt te zijn, dan is het heel logisch, dat katholieke, levende menscheijkheid zich afkeert van de kerk en zegt: ik ben katholieker dan de kerk, ik ben katholieker dan de paus.

Laat me hier onmiddellijk bijvoegen, dat, naar mijn innige overtuiging, die tegenstelling tusschen het wezen van het katholieke denken en roomsche kerkelijkheid er thans werkelijk is, en dat ze steeds heviger wordt. Ik zeide daarmee een persoonlijke overtuiging, en ik wil het even nog persoonlijker zeggen, opdat gij goed weet, wat ge aan mij hebt:

Mijn persoonlijk denken ervaar ik als door-en-door katholiek en tevens als door-en-door anti-kerkelijk en speciaal antiroomsch. Ik durf met allen nadruk beweren: ik ben katholieker dan de roomsche kerk, katholieker dan de paus. Waar de roomsche kerk paal en perk wil stellen aan mijn katholieke denken, daar overschrijd ik die grenzen, niet omdat ik niet katholiek ben, maar juist omdat ik zoo door-en-door katholiek denk.

Het katholieke denken is een typische mentaliteit, een typische denkaard, een duidelijk te onderkennen denkkarakter. Laten we het wezen van

dat karakter eens goed in ons opnemen, ook om de verhouding ervan te leeren zien tot de Nieuwe Gedachte, die alom groeit en zich verbreidt in onze veelbewogen moderne wereld.

Het eerste kenmerk van het wezenlijk katholieke denken is: *aanschouwingsdrang*. De mensch van katholiek type denkt, niet om te begrijpen alléén, maar om te komen tot aanschouwing, *zinnelijke* aanschouwing. Hij gelooft, bewust of onbewust, dat de zinnelijke aanschouwing hoort bij het wezen van het ware denken. Hij gelooft, bewust of onbewust, dat het denken dat alleen maar *begrijpen* blijft, slechts een half denken is, al is het nog zoo innige ervaring. Hij gelooft, bewust of onbewust, dat het denken pas volledige menscheijkheid wordt als het naar buiten uitlaait en zich verzinnelijkt tot aanschouwbare uiterlijkheid.

Daarvandaan al die zinnelijke uiterlijkheden in het katholieke leven, waaraan een steil Protestant zich zoo ergert.

De katholieke aanschouwingsdrang toont zich b.v. in rijke legendenvorming, die het katholieke leven doorspeelt, wonderlijk en veelkleurig en gril- lig, maar altijd menscheijk en niet dogmatisch. Dr. de Vooy's heeft in zijn boek „Middelnerlandsche Legendes en Exempelen" zoo zonneklaar laten zien, dat de katholieke legendes van Jezus en Maria en de „heiligen" zoo ondogmatisch en vaak zoo antidogmatisch zijn. Die legendes zijn

heusch geen dogmatiek, ze zijn menschelijke poëzie, en wel gedachtenpoëzie, ze karakterizeeren het wezen van het katholieke denken, waaraan de uitwendige dwang der dogma's vreemd blijft.

De katholieke aanschouwingsdrang toont zich ook duidelijk in het principiële erkennen van het uiterlijke gebaar in den godsdienst. De mensch van katholiek type gelooft, bewust of onbewust, dat het religieuze denken maar half leeft als het niet naar buiten gebaart. Het heele moderne gebarenspeel, het moderne tooneel, is geboren uit den aanschouwingsdrang van het katholieke leven.

Het Protestantisme heeft dien aanschouwingsdrang niet. Wel heeft het nog eenige aanschouwing overgehouden van het Katholicisme, maar *uit eigen beginsel* protesteert het daartegen. Het Protestantisme protesteert niet alleen tegen alle uitwendig gezag in den godsdienst, maar ook tegen alle verzinnelijking van het religieuze denken. Daarom is het Protestantisme geneigd, het katholieke denken gebrek aan innerlijkheid te verwijten. In waarheid echter is het katholieke denken *uiteraard* niet minder innerlijk dan het protestantsche. Maar het is niet *eenzijdig* innerlijk, het erkent innerlijkheid en uiterlijkheid *als tegendeelen*. Het katholieke menschtpe denkt om te ervaren *en te aanschouwen*, het protestantsche menschtpe denkt om te ervaren alleen, en verwerpt *principiëel* alle uiterlijke verzinnelijking.

Wèl kunnen we zonder vrees voor tegenspraak zeggen, dat het *gangbare* denken na de middeleeuwen beheerscht wordt door den protestantschen geest. Het overwicht van het Protestantisme in het gangbare denken is onloochenbaar, zoowel in het wetenschappelijke denken als in het religieuze. Daardoor was dan ook, tot vóór korten tijd, alle aanschouwing uit onze cultuurgedachte verdwenen.

De wetenschap kende geen aanschouwing meer, maar alleen waarneming, preciese waarneming, en afleiding van preciese waarneming. Waarneming nu is zeker heel iets anders dan aanschouwing. De wetenschappelijke waarnemer „kijkt”, hij kijkt nauwkeurig, hij constateert en beschrijft, maar tot werkelijke aanschouwing komt hij niet, en mag hij ook niet komen, krachtens zijn principiepe. Zijn ééne zinnelijkheid mag zijn apart-zintuigelijke waarneming niet herleiden tot beeldende aanschouwing. Hij mag niets beeldend herleiden, hij mag alleen verstandelijk afleiden, hij moet, zooals „men” dat noemt, „nuchter” blijven. De aanschouwing echter is een zien, waarbij schoonheid mede leermeesteresse is van waarheid. De aanschouwing is een „geïnspireerd” zien, dat wel zeer bedachtzaam kan zijn, maar nooit vervalt in droge nuchterheid. Aan het overwicht van het protestantsche denken is het toe te schrijven, dat de aanschouwing uit de wetenschap verdween, en dat daar alleen preciese waarneming overbleef, waarneming buiten alle schoon-

heid om, waarneming buiten alle menschelijke beelding om.

En hoe werd het religieuze denken onder het overwicht van het Protestantisme? Het keerde zich hoe langer hoe meer af van alle uiterlijke, beeldende verzinnelijking, en dus van alle aanschouwing. Eerst wilde het niets anders dan de innerlijke ervaring van bijbelsche taal, en later was de bijbel zelfs nog te uiterlijk. En toen werd het religieuze denken tot moderne theologie, en daarin blijft eigenlijk niets meer over dan innerlijke zedelijkheid. De moderne theologie liep uit op rechtvaardigheid en braafheid. Op braafheid vooral. De moderne theologie is de apotheose van braafheid. Zoo verdween de aanschouwing ook uit het religieuze denken door het overwicht van het Protestantisme, dat alle uiterlijke verzinnelijking en daarom ook alle aanschouwing *principiëel* verwerpt.

In den laatsten tijd echter begint dat anders te worden. Alom verheffen zich stemmen, die weer aanschouwing eischen als een noodzakelijke factor in menschelijke waarheid. Die stemmen worden in de roomsche kerk gesmoord, en in het Protestantisme evengoed. Want ze zijn niet roomsch en niet protestant, ze zijn *katholiek-in-wezen*. 't Is mede een onloochenbaar kenmerk van de Nieuwe Gedachte, die wij allen meer of minder bewust belijden, dat zij weer tot aanschouwing komen wil en het denken zonder aanschouwing maar een half denken noemt. Natuurlijk zal de aanschouwing

der Nieuwe Gedachte anders zijn dan de aanschouwing der middeleeuwen. Zij zal nauwkeuriger zijn, duidelijker, positiever, zij zal de vage nevelen der romantische middeleeuwen verdrijven en het leven gaan zien in helderen dag. Maar toch, aanschouwingsgedachte is ze zeker, en daarom is zij in wezen herboren-katholiek; en dat is ze des te meer, naarmate ze heviger antikerkelijk is. De Nieuwe Gedachte is daarom juist vol van mystisch leven, omdat aanschouwingsdrang in haar leeft. Want wát zij aanschouwen wil, is juist datgene, wat uiteraard allèen te aanschouwen is en niet te begrijpen, n.l. het mystische leven, of het levensmysterie. Het wezen van de Nieuwe gedachte is daarom te karakterizeeren als „positieve mystiek”.

Hiermede is de verhouding gezegd van het wezenlijk katholieke denken tot de Nieuwe Gedachte. De Nieuwe Gedachte is katholiek geaard en tevens, en daarom juist, antikerkelijk. Zij wil aanschouwing, maar nieuwe aanschouwing. Zij wil helderheid en daarom vrijheid, vrij uitzicht en breeden horizon. De Nieuwe Gedachte is een volledig menschelijk denken, omdat zij de aanschouwing, die bij het menschelijke hoort, niet verwaarloost. De Nieuwe Gedachte doordenkt den heelen mensch, óók zijn zinnelijkheid. En omdat zij den heelen mensch doordenkt, zal zij ook een algemeen gedachteleven kunnen scheppen, een nieuwe algemeene gedachtecultuur. Zoo zal zij eindelijk op

nieuw het woord katholiek waarmaken. Want katholiek beteekent *een en algemeen*.

Het *tweede* kenmerk van het wezenlijk katholieke denken is de *religieuze natuursymboliek*. Dit kenmerk hangt ten nauwste met het eerste samen. Het is een verbreeding en verdieping van aanschouwingsdrang. Religieuze natuursymboliek is aanschouwingsdrang, maar die zich objectiveert tot een nadrukkelijk religieuze belijdenis. De religieuze natuursymboliek is een aanschouwbaar belijdenis, waarin de mensch nadrukkelijk zegt, dat hij zich één gelooft met de heele natuur en dus ook met den Schepper der natuur. De religieuze natuursymboliek is een aanschouwbaar belijdenis, waarin de mensch nadrukkelijk zegt, dat hij geneest van alle ontaarding, naarmate hij dieper doordringt in het eenvoudig-fundamenteele leven der natuur.

Nu is de eeredienst van het Katholicisme eerbiedwaardig oud, en daarom sluit hij aan bij de oude voorstelling, dat het fundamenteele natuurleven een leven is van vier natuurelementen: water, lucht, aarde en vuur. Elke eenheid van die vier natuurelementen wordt in den katholieken eeredienst plechtig gedemonstreerd, plechtig aanschoubaar voorgesteld, om te belijden, dat er van fundamenteel natuurleven goddelijk-verreinenden en goddelijk-sterkenden invloed uitgaat.

Het water wordt gesymboliseerd in het doopsel. Wat de katholieke mensch daarbij ervaart, is

hetzelfde wat Oscar Wilde voelde, toen hij in de gevangenis schreef: Ik zal van mijn ontaarding genezen als ik weer eenvoudige natuurelementen zie, bij voorbeeld de zee.

De lucht wordt gesymboliseerd in de wierook. Het luchtige en vluchtige van wierookwolken is een belijdenis van den katholieken mensch, die het luchtige en vluchtige erkent van zijn kleine individualiteit in verhouding tot de Kracht, die het Al doorbeeldt.

De aarde wordt gesymboliseerd in de gewijde olie, die b.v. bij de priesterwijding gebruikt wordt. De olie spreekt van het vette der aarde, het vruchtbare, het krachtige.

En het vuur, ten slotte, wordt gesymboliseerd in de kaarsvlam. Het spel van de vlam, die bij alle grillige veranderlijkheid toch ééne vlam is en blijft, belijdt het ééne goddelijke Leven, dat in duizenden verscheiden vormen brandt en toch één is, eeuwig één. —

Zal de Nieuwe Gedachte ook haar religieuze natuursymboliek hebben? Zal zij, ook in dit opzicht, in-wezen katholiek zijn? Ja zeker, want ook zij wil aanschouwbaar belijden, dat de mensch van alle ontaarding geneest, en vooral van alle verkeerde denken geneest, naarmate hij dieper-aanschouwend kan doordringen in het eenvoudig-fundamenteele leven der natuur.

Maar even zeker zal de Nieuwe Gedachte een andere religieuze natuursymboliek eischen dan de

eerbiedwaardig oude eeredienst van het Katholicisme. De Nieuwe Gedachte zal een positieve, exacte natuursymboliek eischen, die ons in staat stelt, exact-aanschouwend door te dringen tot den wezenlijken bouw van Kosmos en Heelal. De Nieuwe Gedachte zal, met andere woorden, een *constructieve* symboliek eischen, die *bouw* geeft aan verklarende gedachten. Die constructieve symboliek zal zich ook constructief uiten: in *figuurbeeldingen*, die *verhoudingen* zeggen. De wetenschap van die constructieve symboliek, zal zijn de wetenschap der beeldende figuur of: beeldende wiskunde.

Figuursymboliek dus! Ik heb u vroeger al in den breede gezegd, wat we onder figuursymboliek te verstaan hebben en ik weet nu wel, dat gij beeldende figuren niet verwisselen zult met „grafische voorstellingen”. Maar zie nu, hoe de figuursymboliek het wezen is van herboren-religieuze, herboren-katholieke natuursymboliek.

De figuursymboliek zal aan het katholieke denken kunnen teruggeven, wat het in en door de roomsche kerk verloren heeft. Al is de roomsche kerk ook heel iets anders dan het Katholicisme, er is tòch een verband tusschen beiden òòk: de roomsche kerk is een ontaarding van het Katholicisme en, als àlle ontaarding, een resultaat van een verkeerd pogen. Het Katholicisme poogde menschelijke waarheid te beleven *op vasten grond-*

slag. En dat is zeker, als zoodanig, niet te laken. Juist dat pogen deed een edele natuur als Vondel, wars van alle kerkelijke haarkloverijen, overgaan naar diè kerk, die hem gaf een „waarheid als een rots”. Maar het Katholicisme zocht vasten grondslag in *dwang*, in het dogma *als dwang*. Dàt was verkeerd. In het dwangdogma „verstijfde” het katholieke leven, het werd „vast”, maar tot de vastheid van het „kristal”, „verzaakte” beelding, „minimum” van beelding. De ware grondslag van menschelijke, beeldende waarheid is beeldende figuur. Zij behoedt ons, zonder eenigen dwang, voor de twee grootste gevaren, die ons beeldende denken alle hechtheid ontnemen kunnen: *vaagheid* en *sentimentaliteit*.

De beeldende figuur behoedt ons voor vaagheid. Zij zegt ons, of onze beeldende begripvoorstelling zòò scherp is, dat zij zich „scherpgeteekend” noemen mag, en zich dus veruiterlijken kan in een zichtbare, eenvoudig-controleerbare beeldingsdaad, daadwerkelijkheid van haar zelve.

De beeldende figuur behoedt ons ook voor sentimentaliteit. Het gevaar van sentimentaliteit ligt zoo voor de hand als we levensgedachten uiten, die altijd religieuze gedachten zijn. Maneschijngevoelentjes liggen op den loer, zoodra we spreken over *levensverhoudingen*, die zoo heelemaal niet „zakelijk” zijn. Welnu, er is geen gevaar voor sentimentaliteit meer als we exacte figuren zien en verklaren. Wat niet zeggen wil, dat de exacte

figuur het gevoel doodt. Maar: het eenige gevoel, dat ons bezielen kan bij het bemediteeren van een exacte figuur, is de sterke ontroering van het ééne Leven zelf. Want het ééne Leven is, in zijn diepste roerselen, *figuur*: het ééne Leven is, in zijn diepste roerselen, beeldend-wiskundig gebouwd. —

Het Protestantisme heeft zich aan den verstijvenden invloed van de roomsche kerk trachten te ontworstelen. Dat was oorspronkelijk, tegen de roomsche kerk, een *katholiek* pogen. Maar het faalde, en wij weten allen nu wel, dat het faalde. Zooals het katholieke denken „verstijfde” in de roomsche kerk, zoo „verbrokkelde” het in het Protestantisme. In zijn ijver om tegen de verstijving der roomsche kerk te protesteeren, ging het Protestantisme weldra protesteeren tegen het Katholicisme zèlf, dus tegen den religieuzen aanschouwingsdrang zèlf. Zoo werd het in waarheid antikatholiek, inplaats van antiroomsch. En het verwierp nu principiëel de beeldingseenheid van het katholieke leven: het ging uit elkaar tot de „private inspire” van den Geest, waardoor de religieuze *levensgemeenschap* der menschen verbrokkelde tot „vereeniging” van individuen. Het moderne vereenigingswezen is een uitvloeisel van het Protestantisme. Er is onder menschen niets zoo typisch „verbrokkelde eenheid” als juist dat vereenigingswezen. De enkelling kan innig één zijn met de veelheid der menschen, aan wie hij het leven geeft, dat aan zijn eenzaamheid ontwelt. Maar een „vereeniging” — het

opzettelijk samengaan van menschen zonder innerlijke-en uiterlijk, *tegendeelig* verband, — is juist het tegenovergestelde van ware, beeldende eenheid ¹⁾). Het Protestantisme zal eerst dan *hervormd* Katholicisme, *herboren* Katholicisme zijn, als het weer aanschouwen wil op eigen, vrije, nieuwe wijze; die nieuwe wijze is de wijze der exacte figuursymboliek.

De Nieuwe Gedachte zal eerst dan algemeene werkelijkheid worden als zij duidelijk de beide kenmerken toont van het wezenlijk katholieke

1) Ik zie drie wijzen van *tegendeelige* of *beeldende* eenheid van mensch tot mensch:

1o. De *geslachtelijke* eenheid. Hierbij is de man het „gevende” of „bevruchtende” deel, en de vrouw het „ontvangende”, het „bevrucht wordende”.

2o. De *geloofseenheid*. Deze eenheid wordt verwerkelijk als een mensch zoo „wijst” dat anderen zijn „wijzen” *innerlijk* en *vrijelijk* gelooven, omdat zij in zijn verklaringen niets anders zien dan verduidelijkingen van wat ze al vaag voelden. De wijzende of „wijze” mensch is dan het gevende deel, en die „in hem gelooven” zijn het ontvangende deel.

3o. De *gezagseenheid*. Deze is een menschelijk-motorische eenheid. De bevelende is hierbij het gevende deel, en die hem „gehoorzamen” zijn het ontvangende deel. Voor zover deze gezagseenheid erkend wil worden als *minimum* van beelding, *dient* zij de hoogere geloofseenheid. Als echter de motorische eenheid van mensch tot mensch zich uitgeeft voor geloofseenheid (zooals dit, feitelijk althans, in de roomsche kerk gebeurt) is zij het tegenovergestelde van geloofseenheid en doodt zij de geloofseenheid tot uitwendige uniformiteit alleen.

denken. En die kenmerken, vernieuwd van innerlijkheid uit, tot daadwerkelijk leven, vrij en klaar, doorzichtig en spontaan, eenvoudig en sterk. Zoo alleen kan de Nieuwe Gedachte in de menscheid *plaatsgrijpen*.

Dat zal ze doen *in verhoudingen*, ook in verhoudingen van haar belijders tot elkander. En als grondverhouding van haar belijders tot elkander zal zij scheppen een *esoterische kernmenscheijkheid*, die zich zal uitbeelden tot *exoterische* massa-openbaring.

Die esoterische kern is aan 't groeien in eenzame meditatie en contemplatie van enkellingen: Katholieken van geest en ziel, van roomsche stijfheid vrij, en vrij van protestantsche ontbinding. Al wat hun vijandig bejegt, is, in den grond, roomsch of protestant. Roomsch en Protestant bestrijden elkaar wel, maar hierin zijn zij 't roerend eens: dat vrije, exacte aanschouwingsdrang getrapt moet worden in deze wereld. En daarin hebben ze gelijk. Exacte, vrije aanschouwingsdrang *in de elliptische sfeer* is positieve gewaarwording van den hemel vanuit de aarde. Die gewaarwording is smartelijk. Roomsch en Protestant vervullen een roeping als ze het hunne bijdragen tot verscherping van die smart. Dat doen ze in snijdenden, protestantschen hoon en in neerdrukkende, roomsche verdachtmaking. Zij vervullen een roeping en „weten niet wat zij doen". Het esoterische denken zal zich niet anders verdedigen, dan door steeds helderder

de werkelijkheid te aanschouwen, en die aanschouwing steeds klaarder te uiten.

En eens zal, in verhouding tot de esoteriek, de exoterische openbaring komen. Zij zal komen, plotseling, als een nieuwe soort massaïnzicht, een nieuwe soort „cultuur”. Die cultuur zal komen zooals cultuur alleen komen kan, *op grond van feiten*; feiten, plotseling voldragen van verborgen gedachteleven; feiten, die, door hun motorische kracht, hoogere beelding *dienen* ¹⁾. Wie die feiten precies voorspellen wil, doet als een moeder, die vóór de geboorte van haar kind precies wil weten, hoe het er uit zal zien. Scheppende werkzaamheid weet nooit precies wát het schept, vóór de scheping is voldragen. Scheppende werkzaamheid is geloovige overgave aan welaanschouwde en wel-ervaren Leven. Zóó geeft het esoterische denken zich over aan de ééne Scheppingskracht. De Schepper neemt de esoterische gedachtebeeldingen aan en zal ze verfeitelijken . . . op tijd. En dan zal ieder mensch weten, dat aarde en hemel „tegenbeelden” zijn.

1) De ware esoterische eenheid van mensch tot mensch is *geloofseenheid*. De ware exoterische eenheid van mensch tot mensch is *gezagseenheid*, voor zooverre zij erkend wil worden als *minimum* van beelding, als *dienende* beelding. Het gezag is altijd menschelijk-motorische macht van een *feit*. Het gezag is beeldend, voor zooverre het beveelt . . . om hoogere beelding te *dienen*.

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 09 12 05 04 024 3